

naukam.triada.in.ua

НАУКОВЕ МИСЛЕННЯ

Громадське об'єднання «ВЕКТОР ПОШУКУ»

**Збірник статей учасників восьмої всеукраїнської
практично-пізнавальної конференції**

"НАУКОВА ДУМКА СУЧАСНОСТІ І МАЙБУТНЬОГО"

Дніпро, 2017

Галузь «Медицина»:

Лабінський А.Й. НЕМЕДИКАМЕНТОЗНА ТЕРАПІЯ НЕМОТОРНИХ ВИЯВІВ ХВОРОБИ ПАРКІНСОНА.	3
---	---

Галузь. «Мистецтвознавство»:

Дячок О.М. ЗОБРАЖЕННЯ БОГОРОДИЦІ В РОЗПИСАХ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО КАТЕДРАЛЬНОГО СОБОРУ.....	5
---	---

Галузь «Педагогічні науки»:

Волошин О.Р., Волошин Г.Р. ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ.....	8
---	---

Галузь «Машинобудування»:

Родионов Н.А., Карабут В.Н. ВНЕДРЕНИЕ ПРОГРАММИРОВАНИЯ НА ЯЗЫКЕ ОБЪЕКТ PASCAL ПРИ ОБУЧЕНИИ СТУДЕНТОВ НАПРАВЛЕНИЯ «ПРИКЛАДНАЯ МЕХАНИКА»	10
--	----

Галузь «Історія»:

Zub S. STRUCTURAL FACTORS AFFECTING GEOPOLITICAL UNITY OF THE VISEGRAD GROUP.....	12
---	----

Завадська І.М. ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗНАНЬ В АГРАРНІЙ СФЕРІ ПОДІЛЛЯ НАПРИКІНЦІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.	14
--	----

Шкільнюк Н.М. ОРГАНИ ГРОМАДСЬКОГО УПРАВЛІННЯ МІСТАМИ ВОЛИНИ ЗГІДНО РЕФОРМИ 1870 Р.....	20
--	----

Галузь «Економіка»:

Абрамова О.С. , Крапівіна Ю.В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ	25
--	----

Бикова О.О., Малашевська Н.А. РИЗИКИ В ІННОВАЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ТА УПРАВЛІННЯ НИМИ ...	28
---	----

Бильмак Т.С. ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ КАК НЕОТЪЕМЛЕМАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА	34
--	----

Денисова О.О., Крисенко О.О. ІННОВАЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА	37
---	----

Зайчук А.В. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОВОЧЕПРОДУКТОВОГО ВИРОБНИЦТВА	41
--	----

Лякін Д.С. ТЕОРЕТИЧНИЙ КОНЦЕПТ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА	45
--	----

Опружак С.С. ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ	50
---	----

Присяник К.Г. АЛЬТЕРНАТИВНІ МЕТОДИ ОПТИМІЗАЦІЇ ТА ПІДВИЩЕННЯ ПРИБУТКУ	55
---	----

Троніна О.В. СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК ФАКТОР СТРУКТУРИЗАЦІЇ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПОТОКІВ	57
--	----

Галузь «Технічні науки»:

Гармаш С.Н., Жмура А.Ф. ВНЕДРЕНИЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ГИГИЕНОЙ И БЕЗОПАСНОСТЬЮ ТРУДА ПРИ ВЫПОЛНЕНИИ РЕМОНТНЫХ РАБОТ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ХИМИЧЕСКОЙ И НЕФТЕХИМИЧЕСКОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ.....	63
Гармаш С.Н., Паршиков А.В. РАЗРАБОТКА СТАНДАРТОВ ПРЕДПРИЯТИЯ ПО БЕЗОПАСНОСТИ ТРУДА НА РЕМОНТНЫЕ РАБОТЫ НА НЕФТЕПЕРЕРАБАТЫВАЮЩИХ ПРЕДПРИЯТИЯХ	65
Дорошенко Ю.І., Дорошенко Я.В., Михалків В.Б., Лушпак М.Т. ОГЛЯД ІСНУЮЧИХ МЕТОДІВ ОЧИЩЕННЯ ТА ОСУШЕННЯ ГАЗУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ ГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ	68
Шкода В.М., Мережко Н.В. АНАЛІЗ РИНКУ ЛАКОФАРБОВИХ МАТЕРІАЛІВ	72

Галузь «Образотворче мистецтво»:

Бусько А.Д. МЕТОДИКА РОБОТИ НАД АРХІТЕКТУРНИМ ОБРАЗОМ НА ПЛЕНЕРІ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЖИВОПИСУ СТУДЕНТІВ ХУДОЖНІХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ	78
Дубровський А.Ф. ОСОБЛИВОСТІ АНІМАЛІСТИЧНИХ ОБРАЗІВ В ДИТЯЧИХ ІЛЮСТРОВАНИХ ВИДАННЯХ	81

Галузь «Цивільний захист»:

Мітіна Н.Б., Ковтун А.В., Сметанін М.В. ДОСЛІДЖЕННЯ ПІНОУТВОРЮЮЧИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ПОВЕРХНЕВО-АКТИВНИХ РЕЧОВИН З ПОДАЛЬШИМ ЗАСТОСУВАННЯМ ПРИГНІЧЕННЯ ПИЛУ В КОКСОХІМІЧНІЙ, ГІРНИЧІЙ ТА БУДІВЕЛЬНІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ	83
Мітіна Н.Б., Плис М.М., Плис М.М., Рогальов М.В., Сипко В.Г. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ ЕВАКУАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ	85

Галузь «Товарознавство та комерційна діяльність»:

Шмиголь О.В. КУРСОВА РОБОТА ЯК ЗАСІБ ДІАГНОСТИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ	92
---	----

Галузь «Інформаційні технології»:

Волошина О.С., Цурін О.П. ВЕБ РЕСУРС ДОПОМОГИ ПРИ ВИБОРІ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ ТА ДИСТАНЦІЙНОМУ НАВЧАННІ У CLOUD	94
--	----

Галузь «Харчові технології та інженерія»:

Медведева А.О., Антонюк І.Ю. ТЕХНОЛОГІЯ РИБНИХ СТРАВ ПІДВИЩЕНОЇ ХАРЧОВОЇ ЦІННОСТІ .	97
---	----

Галузь «Будівництво і архітектура»:

Дацюк Н.М. ТВОРЧИЙ ДОРОБОК АРХІТЕКТОРА МИХАЙЛА НЕТРИБ'ЯКА У БУДІВНИЦТВІ ЦЕРКОВ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ У ПЕРІОД З 1995 – 2016 РОКИ	99
--	----

Галузь «Лісові культури та фітомеліорація»:

Юрків З.М. ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ЛІСІВ УКРАЇНИ МЕТОДАМИ ЛІСОВОЇ СЕЛЕКЦІЇ ТА ЛІСОВОГО НАСІННИЦТВА	103
--	-----

НЕМЕДИКАМЕНТОЗНА ТЕРАПІЯ НЕМОТОРНИХ ВИЯВІВ ХВОРОБИ ПАРКІНСОНА.

Андрій Йосифович Лабінський,
Кандидат медичних наук, доцент,
Львівський національний медичний Університет ім. Данила Галицького.
Львів, Україна.

Анотація

В роботі вивчено розроблену авторську методику немедикаментозного лікування немоторних виявів хвороби Паркінсона. Застосовані супутні методи лікування впливають на окремі ланки етіопатогенезу немоторних виявів хвороби Паркінсона. А саме: -гірудотерапія відновлює реологічні властивості крові, без побічних явищ, які є у відомих антикоагулянтів; -нутриціологічна корекція харчування запобігає шлунково-кишковим порушенням та порушенням метаболізму, -мануальна терапія в запропонованому автором варіанті запобігає вертеброгенній складовій деструктивних процесів у головному мозку. Після застосованої комбінованої терапії реєстрували покращення об'єктивного стану хворих з досліджуваною патологією.

Ключові слова: *Хвороба Паркінсона, нутриціологічна корекція, гірудотерапія, мануальна терапія.*

Зміст наукової роботи

Лікуванню немоторних виявів хвороби Паркінсона, особливо на ранніх стадіях приділяється недостатньо уваги, т. я. часто на домоторній стадії вони навіть не асоціюються із хворобою Паркінсона, сприяючи її прогресуванню. [3,4]. Тому нами розроблено оригінальний комплекс інноваційного комбінованого лікування в якому поєднували медикаментозне лікування з нутриціологічними, гірудо- та мануальними методами терапії. При цьому вивчали стан хворих за шкалою немоторних симптомів (NMSS) та шкалою оцінки вегетативних порушень при хворобі Паркінсона. Гірудотерапія має репаративні властивості на кров і тканини - нутриціологічна корекція харчування спрямована на регуляцію амінокислотного метаболізму та усуває шлунково-кишкові порушення; -мануальна терапія запобігає вертеброгенній складовій порушення трофіки мозку. [1,2].

Метою роботи було оцінити ефективність розробленого нами інноваційного комбінованого комплексу лікування (з поєднанням медикаментозної, нутриціологічної, гірудо, та мануальної терапії) пацієнтів із немоторними виявами хвороби Паркінсона з допомогою вивчення стану хворих за шкалою оцінки немоторних симптомів (NMSS) та шкалою оцінки вегетативних порушень при хворобі Паркінсона по А.М.Вейну.

Обстежено та проліковано 48 пацієнтів з немоторними виявами хвороби Паркінсона переважно 2-2,5 стадій по Хену-Яру. Немоторні вияви у відібраної групи виявлялись в основному в виді вегетативних розладів зі сторони шлунково-кишкового тракту, серцево-судинної системи та легких когнітивних порушень. Після обстеження, одну групу пацієнтів (23 чоловіка) продовжували лікувати тільки медикаментозно. Хворі отримували агоністи дофамінових рецепторів. У другій групі пацієнтів (25 чоловік), окрім медикаментозного, застосовували супутні методи лікування розроблені нами. Курс лікування гірудо- та мануальної терапії тривав 5 тижнів. Нутриціологічну корекцію призначали пожиттєво. Лікувальні сеанси проводили через день, чередуючи гірудотерапію з мануальною. На один сеанс прикладали від двох до п'яти п'явок в залежності від артеріального тиску. У пацієнтів з більш значно підвищеним артеріальним тиском (вище 150 на 110 мм.рт.ст.) прикладали більшу кількість п'явок на один сеанс. Особливістю нутриціологічної корекції було те, що пацієнтам із тривалішими і більш вираженими закрепами призначали у денному раціоні більшу кількість «баластних» речовин в виді 1-2 столових ложки висівок

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

та шротів зернових рослин (росторопші, вівсяних, житніх, пшеничних). Враховуючи літературні дані про роль порушення функції кишківника в розвитку дегенеративних процесів в нейронах певних структур головного мозку при ХП, нутриціологічній корекції надавали особливого значення. Зокрема пацієнтам призначали фолієву кислоту в дозі 5 мг в добу та дещо обмежували вживання білкової їжі, особливо тваринного походження. Призначали особливий режим харчування. Принцип вживання їжі не за режимом а при настанні стійкого почуття голоду ґрунтується на тому, що активність ферментативних процесів та перистальтики при вживанні їжі без стійкого почуття голоду є недостатньою для нормального метаболізму первинних і вторинних нутрієнтів[1]. В раціоні збільшували кількість харчових волокон в виді додавання висівок в кількості двох столових ложок в день для уникнення застою в товстому кишківнику. Мануальну терапію здійснювали після постізометричної релаксації та пневмомасажу в виді м'якої мобілізації та маніпуляції

За результатами дослідження немоторні симптоми (НМС) були виявлені за шкалою NMSS у всіх обстежених пацієнтів. Виразеність НМС не залежала від статі пацієнтів, однак зростала у хворих з пізнішим початком та тривалістю ХП. Загальний сумарний бал за вказаною шкалою у пацієнтів, як видно з таблиці 1, у лікованих тільки медикаментозно без застосування супутніх методів лікування складав $70,6 \pm 5,7$ бала. У досліджуваній групі пацієнтів, після проведеного лікування із застосуванням розроблених нами супутніх методик, сумарний бал за шкалою NMSS складав $60,3 \pm 5,3$, що розцінювалось як статистично достовірне покращення об'єктивного стану хворих у досліджуваній групі порівняно з контрольною ($p < 0,05$). Сумарний бал за шкалою оцінки вегетативних порушень складав у контрольній групі $60,3 \pm 5,3$, а в досліджуваній групі $51 \pm 5,4$ бала, що є статистично достовірним покращенням об'єктивного стану хворих у досліджуваній групі порівняно з контрольною ($p < 0,05$). Такі позитивні зміни, можливо відбулись за рахунок впливу антиоксидантних та ін. харчових речовин нутриціологічної корекції, біоактивних фракцій секрету алотрофічних залоз п'явок на цитопроtoplазматичні мембран тканин. Є дані про вплив секрету алотрофічних залоз п'явок медичних не тільки на реологію крові а й на пришвидшення репаративних процесів у тканинах. Певну роль в покращенні стану хворих та структури тканин відіграло покращення процесів трофіки у вертебробазиллярному басейні внаслідок проведеної мануальної терапії, спрямованої на усунення явищ остеохондрозу в шийно-грудному відділі хребта. Існують твердження про те, що порушення кровообігу у вертебробазиллярному басейні внаслідок остеохондрозу хребта можуть призводити до явищ ішемії та дегенеративно-деструктивних процесів і в інших відділах головного мозку каротидного басейну кровообігу, зокрема екстрапірамідних структурах. Покращення стану хворих, можна припустити, відбулась під впливом проведеного розробленого нами інноваційного лікування.

Висновок

Враховуючи відновлення об'єктивного стану хворого після застосованого комбінованого лікування можна рекомендувати вказану терапевтичну методику для лікування хвороби Паркінсона, приупинення його прогресування та покращення ефективності існуючих сучасних схем лікування досліджуваної патології.

Список літератури.

1. Лабінський А.Й. Вільний режим харчування за біоритмами в лікуванні постпрандіального дистрес-синдрому за даними копрологічних методів оцінки харчування.//Журнал "Проблеми старения и долголетия", №1, 2016, с.45-49.
2. Герашенко Л., Никонов Г. Энциклопедия гирудотерапии. — АСТ, Астрель, Транзиткнига, 2005, 260с.
3. Martinez-Martin P., Rodriguez-Blazquez C., Kurtis MM et al. The impact of non-motor symptoms on health-related quality of life of patients with Parkinson's disease. *Mov. Disord.* 2011. Feb 15. № 26 (3). P. 399-406.
4. Mollenhauer B., Trautmann E., Sixel-Döring F. et al. Nonmotor and diagnostic findings in subjects with de novo Parkinson disease of the DeNoPa cohort. *Neurology.* 2013. Oct 1; № 81 (14). P. 1226-1234.

ЗОБРАЖЕННЯ БОГОРОДИЦІ В РОЗПИСАХ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО КАТЕДРАЛЬНОГО СОБОРУ

Дячок Оксана Миронівна
Кандидат архітектури, доцент
Тернопільський національний педагогічний університет
ім. Володимира Гнатюка
Україна
Тернопіль

Анотація. У статті досліджується мистецтво розпису Тернопільського кафедрального собору, пам'ятки архітектури XVIII століття. Проведений аналіз зображення Богородиці з точки зору відповідності їх іконографії.

Ключові слова: храм, пам'ятка архітектури, бароко, розпис, ікони, іконографія, Богородиця.

Abstract. The article examines the art of painting of the Ternopil Cathedral, the architectural monument of the eighteenth century. The analysis of the image of the Virgin was held in terms of compliance with their iconography.

Key words: Church, a monument of architecture, Baroque, paintings, icons, iconography, mother of God.

Постановка проблеми. Тернопільська катедрa є пам'яткою архітектури XVIII століття, збудована у стилі пізнього європейського бароко. На жаль, після переобладнання собору під картинну галерею у 1989 році були знищені унікальні фрески. Робота по оздобленню храму почалась тільки із настанням незалежності України. Над його фресками працювали багато високопрофесійних художників, іконописців, різьбярів [5, с.128].

Архітектура та передумови будівництва Тернопільського храму не раз привертли увагу духовних осіб, краєзнавців, дослідників таких як Л.Бойцун [1, 2], О.Глубіша [5, 6], І.Дуди, О.Субтельного[7], Б.Новосядло, Н. Шподарунка [6] та ін. Проте, висвітлення особливості розписів із зображенням Богородиці та їх аналіз з точки зору відповідності іконографії до сьогодні не розглядалось.

Метою статті є аналіз розписів із зображенням Богородиці з точки зору відповідності їх іконографії.

Виклад основного матеріалу.

Наскрізною темою українського іконопису та стінопису є шукання заступництва Діви Марії. Не дивно, що значне місце у розписах Тернопільського храму, який має назву Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці, відводиться Богородичним образам.

Зображення Діви Марії зустрічаємо відразу, як тільки заходимо у храм. У лівій частині притвору розміщено барельєф Пресвятої Богородиці 1860 року. Тут же знаходяться ще дві ікони – маленької Пресвятої Богородиці із своєю матір'ю Анною, а також святого Йосифа. Поруч розміщений образ святого апостола Юди Тадея та ікона із сюжетом, де ангел сповіщає Пречистій Діві Марії, що вона буде матір'ю Спасителя. Художник – Іван Галашин [6, с.129]. Львівський майстер Петро Шевців на стелі хорів зобразив образ Святої Покрови Богородиці, яка покриває своїм омофором Україну. Значення ікони полягає у збереженні миру і злагоди між людьми, займає почесне місце у храмі. Богородиця зображена в повний зріст. Її голову і верхню частину фігури покриває величезний чотирикутний плат - мафорій. Нижня туніка Діви Марії - доходить до підлоги. Її шати пофарбовані в блакитний і червоний кольори. Перший показує чистоту і непорочність, а другий - символізує, що плоть і кров від неї запозичив Ісус Христос, щоб прийти на землю в людському образі. В руках Божої Матері знаходиться покривало - омофор, яке вона простягає над усією землею. Богородиця зображена в оточенні ангелів (рис.1).

Рис.1. Художник Петро Шевців. Образ Святої Покрови Богородиці

Центральні вхідні двері, які відділяють притвор від храму виконані у вигляді арок, заповнені вітражем із зображенням Діви Марії та барельєфною різьбою. Зверху над аркою зображені два ангели та ініціали Богородиці. Зображення ангелів зустрічаються в інтер'єрі собору багато разів, виконані різними художниками і в різних техніках.

Бокові нави розписані тернопільськими художниками Ігорем Зілінко та Михайлом Миколайчуком у вигляді стереозображення – охоплюють верхні частини стін і стелі. Картини із сюжетом Старого і Нового Завітів відображають земний шлях людини і її гріхопадіння: Адама і Єву у Райському саду, сцену вигнання із раю. У верхній частині розпису зображено Пресвяту Богородицю з Ісусом, як символ надії повернення Божої ласки через покаяння. Усі біблейські сюжети, зображені у навах, є традиційними, символічними.

Над вікнами, по краях плафону зображено ангелів із символами терпіння Христа-Відкупителя людського роду, поруч - батьки Богородиці – святі Анна та Йоаким.

Полотно центрального плафону і стіни центральної нави розділяє ніжно-блакитна смуга. Цей колір вважається кольором Богородиці і нагадує пояс Богородиці, на якому написано дві молитви – «Достойно есть» і «Богородице Діво, радуйся» [9].

Найголовнішою іконою святилища є запрестольна ікона Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці. Вона виконана у бароковому стилі у новій версії, не подібна до інших. На ній зображена Богородиця в оточенні ангелів, яка дарує світові маленького Ісуса, що однією рукою тримається за матір, іншою – благословляє їх. Голову Мадонни і Дитятка оточують золоті німби – символи святості і вічного щастя. Біля ніг Матері Божої зображений місяць, завітчаний білими ліліями – символом чистоти і невинності, навколо німбу над головою – дванадцять зірок (як описано у святому Письмі). З рук спливає проміння Божої Ласки. Марія зображена із спадаючим з голови покриттям. Така версія підсилює бароковий прийом і є відмінною від традиції Західної церкви, що зображає її без головного убору і є символічною, що Марія хоч була дівою, Непорочно Зачатою, та все ж дотримувалась канонів церкви [6, с.189]. Розписи доповнені псевдоліпкою, яка гармонійно доповнює композицію.

Під куполом святилища з лівої сторони зображений сюжет біблійної сцени, «Введення в Храм Пресвятої Богородиці». Художник розпису Ярослав Новак у лівому куті ікони зображено мушлю із якої випадає перлина – символ Богородиці, на яку вказує дівчина, тримаючи лілею у руці.

Образ Матері Божої Неустанної Помочі зустрічаємо при оформленні лівого престоліка, колони якого мають форму лілій – символу невинності. Іконостас прикрашений намісними іконами Ісуса Христа і Богородиці. Художник – Валерій Лебедь.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

У бокових навах розміщені копії чудотворних ікон Матері Божої Тернопільщини. Серед них - ікона Зарваницької, Терехівської, Тернопільської та Почаївської Матері Божої [5].

Висновки.

У свідомості народу образ Богоматері ототожнюється із вічною заступницею, покровителькою і розрадницею, займає виняткове місце в православній духовній культурі. Це можна бачити із величезної кількості ікон, присвячених Її. Тема Діви Марії в Євангелії звучить завжди поруч із темою Христа. Розписи собору Непорочного Зачаття Пресвятої Богородиці виконані відомими майстрами у різних стилях. Більшість розписів храму є канонічними, невід'ємною частиною релігійного культу в храмі, з точки зору іконографії – традиційними, що ілюструють Євангеліє.

Література

1. Бойцун Л. Домініканський костюм у Тернополі // Тернопільський енциклопедичний словник : у 4 т. / редкол.: Г. Яворський та ін. — Тернопіль : Видавничо-поліграфічний комбінат «Збруч», 2008. — Т. 3 : П — Я. — С. 521.
2. Бойцун Л. Тернопіль у плині літ: Історико-краєзнавчі замальовки. — Т., 2002.
3. Бобров Ю. Основы иконографии древнерусской живописи. СПб:
4. Аксиома, Мифрил, 1996. 256 с, ил. Малая история культуры) ISBN 5-86457-024-9
5. Глубіш О. Симфонія Катедрального собору: минуле і сучасність // о. Глубіш О., Шподарунок Н. — Т. : Джура, 1999. — 115 с.
6. Глубіш О., Новосядлий Б., Шподарунок Н. Катедра // (автори текстів); Шподарунок Н. (упорядник). — Т. : Джура, 2009. — 377 с.
7. Дуда І. Тернопіль. 1540-1944. Історико-краєзнавча хроніка. Частина I./ І.Дуда; - Тернопіль: Навчальна книга-Богдан, 2010. – 296с.
8. Жолтовський П. Український живопис XVII - XVIII ст. / П. Жолтовський. - К. : Наук. думка, 1978. - 327 с.
9. Креховецький Я. Богослов'я та духовність ікони / Я. Креховецький. - Львів, 2000. - С. 80.

ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Волошин Олена Романівна
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри анатомії,
фізіології та валеології
Дрогобицького державного
педагогічного університету
ім. Івана Франка
м. Дрогобич
Україна

Волошин Галина Романівна
студентка 5 курсу
Національного юридичного
університету
ім. Ярослава Мудрого
м. Харків
Україна

Анотація: Негативна тенденція до погіршення здоров'я молоді на рівні загальноосвітньої школи обумовлена певними чинниками, а саме: емоційним дискомфортом, спричиненим труднощами навчально-виховного процесу, перевантаженням програмним матеріалом, браком організації здорового дозвілля, відсутністю сформованої мотивації на здоровий спосіб життя. Така ситуація потребує впровадження у практику роботи шкіл здоров'язбережувальних технологій, які передбачають взаємозв'язок та взаємодію всіх факторів навчально-виховного процесу, спрямованих на збереження і зміцнення здоров'я учнів.

Ключові слова: здоров'язбережувальне середовище, здоровий спосіб життя, здоров'я.

На сучасному етапі людина, її життя і здоров'я визначаються як найвищі людські цінності, бо саме вони є показником цивілізованості суспільства. Здорова, розумна, успішна молодь – гордість кожної нації. Проте, на сьогодні, статистика стану здоров'я молоді є невтішною. За даними Міністерства охорони здоров'я України 90% усіх дітей мають відхилення в загальному стані здоров'я. З них 30% мають два та більше захворювань. Поряд з тим, викликає занепокоєння подальше зниження віку дітей, схильних до різного роду девіацій. Тому актуальною проблемою сьогодення є збереження здоров'я дітей та формування здорового способу життя як цінності уже в шкільному середовищі. Звідси впливає завдання сучасної школи – формування в учнів потреби зберігати та зміцнювати своє здоров'я через формування в ній здоров'язбережувального освітнього середовища.

У контексті зміцнення здоров'я чільне місце займають здоров'язбережувальні освітні технології, до яких належать всі педагогічні технології, які не шкодять здоров'ю учнів і виховують культуру здоров'я. Саме зі школи починається цей шлях – через навчально – виховний процес, де на уроках слід проводити цілеспрямовану роботу по формуванню в учнів валеологічної свідомості, навиків здорового способу життя.

Проводячи аналіз літературних джерел нами виділено наступні типи здоров'язбережувальних освітніх технологій:

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

- ✓ психолого-педагогічні;
- ✓ медико-гігієнічні;
- ✓ фізкультурно-оздоровчі;
- ✓ особистісно-розвивальні;
- ✓ соціально-адаптуючі;
- ✓ екологічні;
- ✓ технології забезпечення безпеки життєдіяльності.

Виокремлено типи здоров'язбережувальних технологій зорієнтовані на формування в учнів здоров'язбережувальної компетентності завдяки зміцненню в них ціннісного ставлення до свого здоров'я та здоров'я інших людей, розширенню бази знань про здоров'язбережувальну поведінку й удосконаленню умінь і навичок збереження індивідуального здоров'я на рівні духовного, соціо-культурного та фізіологічного складників.

Поняття «здоров'язбережувальні технології» охоплює всі напрями діяльності загальноосвітнього навчального закладу щодо формування культури здоров'я учнів, позитивної мотивації на здоровий спосіб життя.

Усі педагогічні технології, якими користується вчитель на уроці, можуть бути визначені (кількісно чи якісно) за ступенем впливу їх на здоров'я учнів. Деякі вчені пропонують виокремлювати поняття «здоров'яформуючі виховні технології», розуміючи під ним ті психолого-педагогічні технології, програми, методи, які спрямовані на виховання в учнів культури здоров'я, особистісних якостей, що сприяють його збереженню, формуванню уявлень про здоров'я як цінність, а також мотивацію на здоровий спосіб життя.

Науковці вважають, що здоров'язбережувальними освітніми технологіями необхідно вважати всі педагогічні технології, які не шкодять учням.

Проблему збереження здоров'я та формування сприятливого здоров'язбережувального освітнього середовища учнів за сучасних умов навчання висвітлювали у своїх працях такі дослідників: Т. Бойченко, О. Бондаренко, Л. Ващенко, М. Гончаренко, В. Оржеховська. Аналіз чинників формування здоров'язбережувального освітнього середовища в загальноосвітньому навчальному закладі висвітлювали: О. Ващенко, В. Звєкова, О. Клєстова, К. Оглоблін. Дослідник цієї проблеми Н. Міллер доводить, що здоров'язбережувальне освітнє середовище сприяє впровадженню здоров'язбережувального навчання як процесу взаємодії учнів і вчителя, результатом якого є засвоєння знань, умінь, навичок, способів творчої діяльності, системи цінностей і збереження здоров'я учасників освітнього процесу [3, с. 18]. Здоров'язбережувальне освітнє середовище можна розглядати як цілеспрямовану і професійно спрямовану систему дидактичних умов, в якій засвоєння знань, умінь і навичок, розвиток творчого мислення і формування емоційно-ціннісного ставлення до власного здоров'я відбувається в ситуаціях фізичного, емоційного, інтелектуального, соціального, духовного комфорту [2].

В шкільних умовах ці технології охоплюють грамотно складений розклад уроків, використання вчителями на уроках та на перервах прийомів рухової активності, нейтралізації стресів, організація гарячого харчування, зв'язок навчального матеріалу з життям, озброєння учнів екологічними знаннями – це повсякденна діяльність будь якого навчального закладу. Ефективність позитивного впливу на здоров'я школярів різних оздоровчих заходів визначається не хаотичністю методів, а системною роботою за всіма напрямками.

Таким чином, здоров'язбережувальні освітні технології це системний метод програмування цілей, конструювання змісту, форм, методів та засобів навчання й виховання, спрямованих на підвищення рівня індивідуального здоров'я дітей.

Література:

1. Ващенко О. Організація здоров'язберігаючої діяльності початкової школи / О. Ващенко, С. Свириденко // Початкова освіта. – 2005. – № 46 (334). – С. 2– 4.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

2. Маджуга А. Г. Теория и практика формирования и развития валеоконативных стратегий личности в контексте здоровьесберегающего образования в современной школе / А. Г. Маджуга. – Шымкент : Изд-во ЮКГУ им. М. О. Ауезова, 2005. – 386 с.

3. Миллер Н. Д. Здоровьесберегающее обучение детей санаторных классов общеобразовательной школы : автореф. дисс. на соиск. ученой степени канд. пед. наук : спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Миллер Н. Д. – Новокузнецк, 2006.

Галузь «Машинобудування»:

**ВНЕДРЕНИЕ ПРОГРАММИРОВАНИЯ НА ЯЗЫКЕ ОБЪЕКТ PASCAL
ПРИ ОБУЧЕНИИ СТУДЕНТОВ НАПРАВЛЕНИЯ «ПРИКЛАДНАЯ МЕХАНИКА»**

Родионов Николай Александрович

кандидат технических наук

Национальная металлургическая академия Украины

Украина

Днепр

Карабут Владлен Николаевич

Национальная металлургическая академия Украины

Украина

Днепр

***Аннотация:** подготовка инженеров-механиков, способных разрабатывать и создавать программы, связана с необходимостью внедрения компьютерных технологий в образовательный процесс. Учебный курс по программированию на языке Object Pascal основан на среде разработки Delphi, предназначенной для разработки и создания программ. С помощью этой среды можно достаточно быстро и эффективно создавать программы любой сложности и любого назначения.*

***Ключевые слова:** информационные технологии, программирование, разработка программ.*

С развитием и внедрением информационных технологий - программирование занимает особое место. Программирование быстро развивается, как с точки зрения расширения круга *решаемых им задач*, так и с точки зрения существенного усложнения *используемых в программировании технологий* и увеличения размеров разрабатываемых программных продуктов. Все это требует максимального упрощения и ускорения процесса разработки приложений [1].

Такие требования к современному программированию привели к созданию многочисленных систем быстрой разработки приложений, представляющих собой интегрированные среды разработчика, включающие в себя [1]:

- средства быстрого и удобного построения программ, в том числе визуального;
- встроенные компиляторы и отладчики;
- системы коллективной разработки проектов и т.д.

Одной из таких сред разработки является Delphi [1]. Delphi - это объектно-ориентированная среда разработки для визуального проектирования Windows-приложений.

Основные особенности среды разработки Delphi [2]:

- визуальное конструирование программ;
- библиотека визуальных компонентов для будущих программ;
- поддержка нескольких языков программирования;
- возможность создания программ под разные платформы;
- введение множества технологий, ускоряющих и облегчающих написание программ.

Визуальное конструирование программ избавляет программиста от рутинной разработки интерфейса (внешнего вида) будущей программы. Delphi содержит все необходимые компоненты, из которых программист может создать свою программу. Все необходимые для создания программы компоненты объединяются в так называемую библиотеку визуальных компонентов [2].

Библиотека визуальных компонентов предоставляет программисту огромное разнообразие созданных разработчиками Delphi компонентов, которые можно сразу использовать при написании собственных программ. При этом компоненты содержат в себе помимо программного кода и все необходимые для их работы данные, что избавляет программиста от рутинной работы [2].

Поддержка нескольких языков программирования - новый этап в развитии программных продуктов подобного рода. Раньше программы создавались в различных средах, предназначенных для использования того или иного языка программирования. Кроме того, зачастую большой проблемой было столкнуться с разработкой сложных программных комплексов, элементы которых были написаны на разных языках программирования. В данной среде разработке введена поддержка нескольких, наиболее популярных и мощных, языков программирования - Delphi, C#, Java [2].

Возможность создавать программы под *различные платформы* - также полезное достоинство Delphi. Microsoft .NET - это новая технология разработки программного обеспечения под Windows. В ее основе лежит идея универсальности программного кода, что дает возможность работы программы на любой платформе (операционной системе) при условии, что эта платформа поддерживает технологию .NET. Универсальность программного кода достигается за счет предварительного преобразования исходной программы в промежуточный код и затем с последующей трансляцией этого кода в выполняемую программу уже на этапе выполнения самой программы [2].

Еще одна важная особенность среды разработки Delphi - применение множества новых технологий, *облегчающих (и ускоряющих) создание программ*. Быстрота достигается за счет использования готовых решений; за счет того, что большая часть текста (исходного кода) программы формируется автоматически, а не пишется вручную. Из удобств можно отметить: грамотное оформление и возможность настройки окна редактора исходного кода программы; удобную и четко структурированную справочную систему, в которой можно достаточно быстро и легко найти ответ на любой вопрос [2].

Ознакомительную версию среды разработки Delphi можно загрузить с сайта производителя [3].

Машиностроение включает большой круг задач, некоторые из которых решаются в процессе программирования. Современный инженер-механик должен владеть основами программирования, т.е. быть программистом и уметь создавать программы, которые являются приложениями для операционной системы Windows.

Студенты машиностроительной специальности «Прикладная механика» НМетАУ (Национальной металлургической академии Украины) в курсе изучения «Объектно-ориентированное программирование»

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

разрабатывают программы в ознакомительной версии среды разработки Delphi на языке Object Pascal по следующим направлениям:

- выбор метода и экономическое обоснование способа получения заготовки;
- определение припусков на обработку и размеров заготовки;
- определение режимов обработки и техническое нормирование технологического процесса на деталь;
- расчет и проектирование станочного приспособления;
- проектирование механического участка цеха;
- расчет технологической себестоимости продукции.

Таким образом, применение рассмотренных информационных технологий в учебном процессе обеспечивает специалисту машиностроительного профиля возможность быстрой и эффективной работы.

Литература

1. Основы Delphi. Профессиональный подход /М.В. Сухарев. - СПб.: Наука и техника, 2004. - 603 с.
2. Delphi 2005. Учимся программировать / Шупрута В.В. – НТпресс, 2005. -345 с.
3. Delphi - Embarcadero Website [Электронный ресурс].- Режим доступа:
[https:// www.embarcadero.com](https://www.embarcadero.com)

Галузь «Історія»:

STRUCTURAL FACTORS AFFECTING GEOPOLITICAL UNITY OF THE VISEGRAD GROUP

Svitlana Zub

PhD. Student,

Department of international studios and public communications,

Faculty of International Politics, Management and Business

State University "Uzhhorod National University",

Leading specialist of the Education and Research Institute

of European integration studies of the SU "UzhNU"

Uzhgorod, Ukraine

Abstract. The article deals with interrelated and partly overlapping factors which structurally set Poland apart from the other three countries and effectively prevent the Visegrad Group from being transformed into an actual politico-military alliance.

Keywords: the Visegrad Group, actual politico-military alliance, geopolitics, sociopolitical system.

The first factor is the different geographic exposure. Geographic location remains a powerful factor in determining real and perceived threats to national security. Poland shares 210 kilometres of border with Russia and 418 kilometres with Belarus, Moscow's military ally. Furthermore Poland is located in direct proximity to Kaliningrad, a strategically important outpost for the Russian Federation [4]. There are also few natural obstacles providing protection against potential land-based threats from the east.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

The rest of Visegrad enjoys a much more favorable geographic location. CHS are insulated from Moscow-controlled areas by a buffer zone consisting of Poland, Ukraine, and Romania. Furthermore the arc of the Carpathian Mountains provides a great natural obstacle. If seen from a geographical perspective Austria fits well with the CHS, making the S4 a more cohesive entity in this respect.

Next factor is the significant gap in military capabilities. Analysis of military capabilities can be seen as an extension of the argument discussed above. If one assumes that the ability to deal with hard security challenges is critical for becoming a viable geopolitical actor, the disparity of potential becomes even more of a problem.

In absolute terms Poland contributes 72 per cent of Visegrad's total military expenditure, with Czech Republic's 14 per cent representing a very distant second. The differential is also substantial in relative terms. Warsaw allocates almost two per cent of its GDP to national defence, while for the rest of Visegrad the number is closer to one per cent. The discrepancy translates not only into a gap in actual capabilities but also signifies a structural difference in perceived utility of military factors in national security strategies. In this context Austria, with its GDP military spending below one per cent, comes much more in-line with the CHS philosophy.

The third important factor is the differential of national potentials. The V4 is relatively unbalanced in terms of national contributions to the overall geopolitical potential of the Group. Comparison of GDP, population, territory and military expenditure shows that Poland represents more than 50 per cent of the Group's total in each category, effectively dominating the rest of the partners combined [1]. Development of a decision-making mechanism in a situation where such a differential of national potential exists would result in either Poland "punching below its weight" or becoming accepted as de facto head of the Group. Each solution would require a significant level of political compromise, which may be difficult to achieve.

Composition of national contributions in the S4 format is much more balanced, with no country enjoying an across-the-board dominant position. Austria, a likely candidate for the Slavkov leadership, represents 49 per cent of economic and 44 per cent of military contribution, but only 25 per cent and 28 per cent of population and territory totals. Vienna would certainly be the primus inter pares but would not achieve a dominant position. Thus the level of political consensus required would be lower as compared to the V4 format.

And the last but not least is the different geopolitical position in the context of great power politics. Arguably the most important factor reducing the cohesion of the Visegrad Group is the positioning of its member countries in the context of great power politics [3]. The Moscow (St. Petersburg) – Berlin – Paris axis has been arguably one of the key factors defining European and global politics since 18th century. Even during the Cold War period when Berlin and Paris were effectively marginalised by Washington, the character and importance of the East-West vector remained structurally unchanged.

Poland remains a critical component of the axis. Due to its geographic location and national potential the country is essentially automatically drawn into the game between great powers. Warsaw, though too weak to exert a dominant influence, may nevertheless shape and disrupt the East-West axis, particularly if supported by another great power. This by default makes Poland a permanent and important element of German and Russian foreign policy. Thus Warsaw has virtually no luxury of opting-out from pursuing an active geopolitical strategy. The country will always be "in play". The only question is whether it will be a player or just an object of the game.

The CHS countries by contrast have enjoyed more respite from great power politics. Unlike Poland they will find it easier to "fly below the radar" of great powers [2]. This is not to suggest that great powers are completely disinterested in developments in the Czech Republic, Hungary or the Slovak Republic but merely that such interest is at most times much weaker and less permanent than in the case of Poland.

The asymmetry of geopolitical positions creates an obstacle in transforming the V4 into a politico-military alliance. By becoming close allies of Poland, CHS would need to increase their exposure to the dynamics of the Berlin-Moscow-

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Washington triangle. In contrast, creation of the S4 format would not result in imposing a similar strategic liability. Austria, though very relevant in the context of the East-West axis, plays a much more neutral role on the global geopolitical chessboard.

References:

1. Bahna, Miloslav: Krajiny kultúrne najpodobnejšie a krajiny pre Slovensko nebezpečné. Čo sa zmenilo v období 1996 – 2014? [Most Similar Countries and Countries Dangerous for Slovakia. What has changed between 1996 and 2014?] Sociologický ústav SAV 2015. Available at: http://www.sociologia.sav.sk/cms/uploaded/2172_attach_1_krajiny_podobne_a_krajiny_nebezpecne.pdf
2. Dostál, Vít: Trendy zahraničnej politiky krajín V4. [Trends of Visegrad Foreign Policy] AMO, CEPI, Bratislava 2015.
3. Gyárfášová, Oľga et al.: Visegrad Citizens on the Doorstep of the European Union. Bratislava, Institute for Public Affairs 2003.
4. What Makes the Visegrad Group so Geopolitically Fragile? Available at: <http://www.neweasterneurope.eu/articles-and-commentary/1617-what-makes-the-visegrad-group-so-geopolitically-fragile>

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ЗНАНЬ В АГРАРНІЙ СФЕРІ ПОДІЛЛЯ НАПРИКІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

**Завадська Ірина Михайлівна,
кандидат історичних наук, доцент,
Подільський державний аграрно-технічний університет,
м. Кам'янець-Подільський,
Україна**

У статті на основі архівних джерел та матеріалів періодичних видань показано як набуті сільськогосподарські знання практично використовувалися в аграрній сфері Поділля наприкінці XIX – на початку XX ст. Автор констатує, що запровадження інституту громадської агрономії послужило поштовхом для пошуку нових форм організаційної та господарської діяльності на селі.

Ключові слова: село, агрономія, машини, техніка, обладнання.

На початку XXI ст. Українська держава демонструє і втілює в життя демократичні засади у всіх сферах соціально-економічного та політичного життя. Вона здійснює внутрішню економічну політику, спрямовану на роздержавлення народного господарства, проведення аграрної реформи, оздоровлення фінансово-кредитної системи, розвитку незалежних форм господарської діяльності на ринкових засадах. У цьому контексті важливе місце в системі ринкової трансформації аграрного сектору належить сільськогосподарським освітнім закладам, а також відродженню, розбудові й впровадженню системи поширення сільськогосподарських знань недержавними установами, зокрема на Поділлі.

У нашій статті ми покажемо як набуті сільськогосподарські знання практично використовувалися в аграрній сфері Подільського краю наприкінці XIX – на початку XX ст.

В означений період значну увагу приділяли підвищенню інтенсифікації використання «техніки землеробства» [1, арк.17]. Повсюди, крім північних повітів краю, широко використовували залізні плуги, борони, кінні та парові

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

молотарки, віялки. Так, наприкінці XIX ст. з усіх 168 великих маєтків Поділля досконалий інвентар мали 94 маєтки (56%), у тому числі з цих 94 маєтків 77 (82%) мали сільськогосподарські машини. Але ще чимало – 74 маєтки (44%) не мали ні досконалого інвентаря, ні машин. За рівнем забезпеченості сільськогосподарським інвентарем та технікою Подільська губернія посідала гідне місце як серед інших українських регіонів, так і в Російській імперії взагалі. Загальна потужність парових двигунів, що працювали на території краю у 1875 р., складала 5480 кінських сил. За цим показником в Україні Подільську губернію випереджала лише Київська (8363 кінських сили) [2, с.481]. Завдяки змінам, які відбувались в економіці краю, на кінець 90-х років у трьох правобережних губерніях налічувалось 717 підприємств, де використовувались парові машини: 1264 постійних парових двигунів і 315 локомотивів, у той час як у всіх 7 південно-російських губерніях було 881 таке підприємство, де використовувалось 513 стаціонарних парових машин і 568 локомотивів [3, с. 188-189].

Розуміючи значення новітньої техніки на ринку, котрий тільки-но почав формуватися, деякі тогочасні підприємці обрали саме цей напрям економічної діяльності, поєднуючи виробництво сільськогосподарських машин і обладнання із їхньою реалізацією та обслуговуванням, для чого були необхідні працівники з відповідним фахом. Саме до таких належали В.Фільверт та Фр. Дедін, котрі у 1898 р. подали в Міністерство фінансів для затвердження проект статуту «Акціонерного товариства заводів і торгівлі сільськогосподарськими машинами та технічними виробами». У документі зазначалось, що, крім досить солідного капіталу та заводу сільськогосподарських машин і технічних виробів у місті Києві з обсягом виробництва до 400 тис. руб. в рік, названі особи ведуть активну торгівельну діяльність продукцією свого підприємства [4, арк.1]. Торгівельну діяльність назване товариство здійснювало в основному у трьох правобережних губерніях. Бажання сприянню розвитку вітчизняного виробництва сільськогосподарської техніки призводило інколи до певних курйозів, так, на початку червня 1912 р., у зв'язку з переглядом умов торговельного договору Росії й США 1882 р. Київське, Катеринославське, Подільське і Херсонське губернські земства ухвалили рішення про бойкот американських сільськогосподарських машин та знарядь, а Катеринославське земство заявило ще й про ліквідацію своєї сільськогосподарської агентури, відкритої 1908 р. в цьому краї.

Полеміку щодо доцільності таких заходів вів на сторінках журналу «Земское дело» К. А. Мацєвич. Він характеризував чинники, які сприяли розвитку і розширенню зернового господарства на півдні країни й у чорноземній зоні та його інтенсифікації, показав причини зростання попиту на сільськогосподарські машини, в тому числі й такі складні, як парові молотарки. Використання техніки мало місце як у потужних капіталістичних господарствах, так і в дрібних. У таких умовах посилювався розвиток вітчизняного машинобудування.

Проте значна частина техніки, особливо збиральних, надходила за океану. Імпорт американських машин за останнє десятиліття (1900-1910 рр.) збільшився вдсятеро. Постачалися вони переважно в південні губернії. Рішення цих земств, на думку К. Мацєвича, були легковажними з точки зору нагальних потреб вітчизняного сільського господарства, не відповідали ні громадському обов'язку перед місцевим населенням, покладеному на них законом, ні земським традиціям, ні тим мінімальним вимогам населення до своїх місцевих органів самоврядування щодо розуміння громадсько-економічного значення їх дій. Такий бойкот сприяв би розвитку машинобудування Німеччини та Австрії але й вони не задовольнили б потреб у техніці, згортанню роботи земських складів сільськогосподарських машин і поширенню приватної торгівлі цим товаром, розміщенню на території Росії заводів міжнародного тресту жаток. А це призвело б до згортання виробництва вітчизняного машинобудування. Якщо в галузі промислових та торговельних відносин Росії й США вигода, на думку вченого, є обопільною, то у галузі агрокультурної взаємодії – цілком на боці першої, оскільки американське сільське господарство є на світовому ринку її суперником, причому більш озброєним саме завдяки високій агрокультурі [5, с. 387].

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Необхідність забезпечення сучасним обладнанням свого підприємства розуміли і дрібні промисловці. Тих, в кого не було на це коштів, ринкові умови змушували шукати інші шляхи. Так, селянин М. Лисенко передав в оренду єврею Л. Армянеру водяний млин у с. Кадиївцях Кам'янецького повіту. Крім незначної орендної плати (30 руб. в рік), основною умовою оренди була перебудова млина з дерев'яного на кам'яний, встановлення нового устаткування і побудови біля нього соломорізки [6, арк. 3].

Швидкий розвиток капіталізму у сільському господарстві призвів до виникнення підприємств з виготовлення і ремонту сільськогосподарської техніки й знарядь. Перша в губернії фабрика такого профілю була збудована у 1873 р. в с. Черемиси Вінницького повіту. Згодом такі підприємства з'явилися у містах Могилеві-Подільському, Городку, Проскуріві [7, арк. 17]. Землеробські знаряддя, віялки, сівалки, соломорізки, млинки та інші збувались як на місцевому ринку, так і вивозилися до Києва, Одеси, Житомира. До найбільш значних машинобудівних підприємств Поділля належали землеробсько-технічний завод поміщиків Маньковецьких у с. Боровка Ямпільського повіту, машинобудівний завод Фердинанда Бросмана у Вінницькому повіту, завод Ю.М. Рутберга в с. Рудка Ольгопільського повіту [8, арк. 14].

Існували в регіоні і ливарно-механічні заводи (міста Проскурів, Кам'янець-Подільський, Вінниця), однак їх кількість і показники виробництва були такими незначними, що дозволили Данієлю Бовуа назвати такі підприємства «дрібними, маргінальними видами господарювання, які лише підкреслюють першорядну вагу агроспоживчого комплексу» [9, с.256].

Ознакою того часу було посилення спеціалізації окремих регіонів, що визначилась ще в попередній період та виникнення ряду монополістичних об'єднань. Основне завдання, яке ставили перед собою монополії, було захоплення ринку як зі збуту готової продукції, так і з придбання сировини. Діяльність монополістичних об'єднань, як правило, включала декілька напрямків економічної діяльності. Однак особливістю монополій, що діяли на території України, було прагнення до спільних дій лише в збуті готової продукції, мало торкаючись самого процесу виробництва.

Наступним етапом розвитку монополістичних об'єднань було утворення трестів і синдикатів, які на початку ХХ ст. були закономірним наслідком подальшого розвитку капіталізму на території Російської імперії. Так, на думку Б.А.Кругляка, утворенню трестів в Україні сприяв ряд обставин, найголовнішими з яких були: по-перше – наявність широкої і надійної вітчизняної сировинної бази (в правобережному регіоні цю вимогу повністю задовольняли значні плантації цукрового буряку). По-друге, трести створювались у тих галузях легкої і харчової промисловості, де спостерігався підвищений і постійно зростаючий попит з боку безпосереднього споживача продукції (що також характерно для бурякоцукрової промисловості). І по-третє, поступове зменшення кількості дрібних виробництв, «поглинання» їх великими, могутніми підприємствами. У 1910 р., наприклад, відомим підприємцям Терещенкам належало 10 заводів, які виробляли більше 5 млн. пудів цукру на 21 млн. руб., торговому дому «І. Г. Харитоненко і син» належало 7 цукрових підприємств, що виготовляли 4 млн. пудів продукції на рік на 17,6 млн. руб. [10, с. 53].

Під впливом ринкових умов відбувалися зміни в самій організації селянських господарств, цьому сприяло, те, що в останнє десятиліття ХІХ ст. почали виникати сільськогосподарські синдикати. 30 травня 1897 року міністерством землеробства і державного майна був виданий «Нормальный устав сельскохозйственнх товариществ», за яким визначався порядок дозволу утворення сільськогосподарських синдикатів. Згідно статуту, в його завдання входило: 1) сприяння місцевим сільським господарям в придбанні усіх необхідних предметів для ведення господарства, а також у вигідному збуті їх продукції; 2) наданні позичок своїм членам під забезпечення товарами, прийнятими на комісію; 3) виконання різного роду доручень сільських господарів для покращення ведення господарства, тобто його раціональності.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Членами товариства могли бути тільки землевласники, орендарі, а також особи і організації, що займалися сільським господарством в районі дії товариства. Майнова відповідальність членів товариства обмежувалася внесеними паями чи вкладами, з яких і утворювалися головні кошти товариства. Розмір їх визначався на розсуд засновників. Бажаючі могли мати декілька паїв. Власник хоча б одного паю може користуватися правом голосу, при цьому нікому не надавалося права більш як на 4 голоси. Такий досвід минулого доречно було б використати і сьогодні.

Згідно статуту, окрім основного, передбачався і запасний капітал. Виплати з чистого прибутку на паї не повинні були перевищувати 5 %; решта частина прибутку ділилась пропорційно кількості зроблених кожним членом закупок в товаристві.

В діяльності сільськогосподарських, або як вони себе називали «землеробських» синдикатів, найбільш успішно розвивались операції по придбанню більш досконалих сільськогосподарських машин та механізмів. А також елітного посівного матеріалу.

Однак, дуже слабкою була централізована організація збуту сільськогосподарської продукції через синдикати, тому що, не було прямих, безпосередніх стосунків сільських господарів з закордонними ринками, тобто збут повністю залежав від посередницької діяльності певних осіб та відповідних організацій. Зокрема, синдикати були не спроможні зібрати в своїх руках та зберігати і транспортувати велику кількість хліба.

Більш продуктивною була діяльність сільськогосподарських товариств по реалізації своєї продукції на внутрішньому ринку. З подальшим розвитком капіталізації сільського господарства в середовищі сільгоспвиробників окреслились дві течії: перша – прихильники відрахування вигідних дивідендів у формі відсоткових нарахувань на накопичуваний капітал у вигляді премій, по сумі участі кожного члена товариства в його обладданні; друга – це ті, хто вважав пріоритетним громадську діяльність синдикату по вдосконаленню сільськогосподарського виробництва через співпрацю з земськими та іншими сільськогосподарськими товариствами.

У 1892 р. утворився «Київський землеробський синдикат», діяльність його була поширена на Київську, Подільську, Волинську, Полтавську, Чернігівську, Херсонську та Бессарабську губернії. Синдикат співпрацював з машинобудівними заводами, створював дослідно-насіневі станції та сільськогосподарські лабораторії для випробувань посівного матеріалу й добрив, видавав щотижневий часопис за одноіменною назвою, який мав у 1897 р. 800 підписчиків. На початку XX ст., як і у пореформений час, досить розповсюдженою була селекційна справа, що давало можливість забезпечення селян сортовим насінням буряку, мінеральними добривами та сільськогосподарським реманентом. Широке застосування такої практики призвело до підвищення урожайності коренеплодів з 75 до 100 берківців (1 берковець = 10 пудів) з десятини, що забезпечувало сільським виробникам прибуток від 112 до 150 руб. [11, с. 54].

Послугами сільськогосподарських синдикатів користувались, головним чином не члени синдикату, а саме сільськогосподарські товариства, які існували і в Подільській губернії, це Подільське товариство сільського господарства і промисловості (створене у 1898 р.), Подільське товариство сільських господарів [12, арк.7], а також окремі господарства. Чим більший земельний наділ мало господарство, тим інтенсивніше тут вирощувалась товарна продукція зокрема, пшениця. Дрібні ж господарства вирощували в основному фуражний хліб, що використовувався в них самих (зокрема жито). В той час, як невеликі господарства сіяли в основному з року в рік зернові, виснажуючи ґрунт і знижуючи його родючість, то в міцних, великих господарствах все більшу площу займали посіви трав як для поліпшення структури ґрунту, так і для забезпечення худоби кормами. Торкнулися зміни і структури рілля. У 1914 р., наприклад, 64 відсотки господарств Подільської губ. застосовували трипілля і 36 відсотків – багатопілля.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

За таких умов середній валовий збір жита з 1 десятини у 1909 р. становив у Подільській губернії 95 пудів [13, арк. 98]. Таким досить високим як на той час врожаєм сприяло і більш широке використання добрив: фосфоритної муки, томашлаків, натрієвої селітри тощо. Звичайно, більше добрив застосовували міцні, заможні господарства. На Поділлі у 1913 році в господарствах розміром до 3 десятин на 1 дес. ріллі їх припадало 0,03 пуда, а у великих економіях (понад 25 десятин) – 0,54 пуда [14, С. 15].

Тому на початку ХХ століття на Поділлі широкого розвитку набула земська агрономія. Завдання якої визначалися через діяльність інституту земських агрономів, що пропагували поліпшення ведення господарства не лише популярними лекціями, а й наочно – показовими заходами. У праці “Чего должна желать земская агрономия от четвертой Государственной Думы” К. Мацієвич звертає увагу на необхідність реформування земств та роль законодавчого органу влади в цьому. Вчений стверджує, що чи не єдиним позитивним результатом діяльності третьої державної Думи було те, що з’явилася можливість отримати з держбюджету великі кошти на розвиток громадської агрономії. Не можна заперечувати позитивного моменту й у тому, що збільшення асигнувань Департаменту землеробства дало можливість органам самоврядування запровадити дільничну агрономію, ухвалення закону про дослідну справу сприяло розвитку агрикультурних досліджень. Але подальший розвиток громадської агрономії на його думку, пов’язаний з реформуванням земств шляхом ухвалення нового положення про ці установи, яке б передбачало демократизацію виборчого права, запровадження дрібних земських одиниць, запобігання втручання місцевої адміністрації в їх справи [15, с. 1416-1418].

Для покращення роботи громадської агрономії пропонувалося ліквідація двох паралельних агрономічних організацій – державної та землевпорядкувальної, підготовку висококваліфікованих кадрів, розширення мережі наукових дослідних станцій, врегулювання взаємовідносин між центральним відомством і місцевими установами. К. Мацієвич вважав, що необхідно визначитися із загальним напрямком та характером субсидій уряду, тобто вони повинні були мати характер стимулюючий, спрямовуючий або просто фінансової підтримки [16, с. 1421-1422].

Незважаючи на існуючі проблеми, агрономи-практики проводили в господарствах досліди з мінеральними добривами та показували ефективність цих добрив. Певна увага надавалась удосконаленню землеробних знарядь, але це відбувалось в основному в приватних маєтках. Удобрення полів проводилось переважно органікою, фосфоритами і вапном, а селяни удобрювали свої землі органікою частково і в невеликій кількості.

Як засвідчує видання «Обзор Подольской губернии за 1908 год» в поміщицьких маєтках проводились спроби із застосування більш прогресивних з технологій з досвіду американських фермерів [11, с. 3-4].

Добре була розроблена методика сільськогосподарських змагань (конкурсів) та районних сільськогосподарських виставок, які проводило Подільське товариство сільського господарства і сільськогосподарської промисловості. Дане товариство було організовано в 1898 році.

Таким чином, практичне застосування сільськогосподарських знань в аграрній сфері Поділля, в умовах швидкого розвитку ринкових відносин, було пов’язане з багатьма складовими. Перш за все, це обізнаністю виробників з новими технологіями в галузях сільського господарства, а також необхідністю опанування ними відповідними фаховими знаннями. Всі ці завдання і було покладено в певній мірі на громадську агрономію. Передові аграрні технічні новинки широко рекламувалися в періодичній літературі, яка торкалась економічних питань. Велика кількість подібної реклами була вміщена, зокрема, у кожному номері «Економічного листка» – друкованого органу Подільського губернського земства, щонедільній газеті «Киевский отклик» - виданні Київського губернського земства, журналі «Наша кооперація» та інших часописах. Досить якісна, як на той час, реклама вже сама по собі була ознакою стрімкого розвитку ринкових відносин.

В цих спеціалізованих виданнях публікувалися матеріали про організацію сільськогосподарських ярмарок, про життя різних Подільських сільськогосподарських товариств: Союзу скотозаводчиків, відділу садівництва та ін.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Отже, домінування аграрного напрямку економіки Подільського регіону та сприятлива позиція земських органів і різних громадських організацій щодо питань аграрного розвитку, яка проявилась, зокрема, в створенні інституту громадської агрономії. А це в свою чергу послужило поштовхом для пошуку нових форм організаційної та господарської діяльності на селі.

Література

1. Центральний державний історичний архів України. – Ф. 442. – Оп. 39. – Спр. 11.
2. Ленін В. І. Повне зібрання творів В. І. Ленін. – К. : Політвидав України, 1970. – Т. 3 : Розвиток капіталізму в Росії. – 577 с.
3. Состояние сахарного производства края // Киевлянин. – 1904. – № 36.
4. Центральний державний історичний архів України. – Ф. 442. – Оп. 641. – Спр. 704.
5. Ашин К. С. Неудачное выступление земств / К. С. Ашин // Земское Дело. – 1912. – № 6. – С. 386–388.
6. Державний архів Хмельницької області. – Ф. 227. – Оп.1. – Спр. 7469.
7. Державний архів Хмельницької області. – Ф. 226. – Оп.79. – Спр. 1942.
8. Державний архів Вінницької області. – Ф. 138. – Оп.1. – Спр. 37.
9. Бовуа Даніель. Битва за землю в Україні 1863–1914. Поляки в соціоетнічних конфліктах / Даніель Бовуа. – К. : НАН України, 1998. – 334 с.
10. Кругляк Б. А. Внутренняя торговля в России в конце XIX – начале XX века : (на материалах Украины) / Б. А. Кругляк. – Самара : Самарский ун-т, 1992. – 191 с.
11. Обзор Подольской губернии 1908 г. – Винница, 1908. – 220 с.
12. Державний архів Хмельницької області. – Ф. 226. – Оп.79. – Спр. 1716.
13. Державний архів Хмельницької області. – Ф. 228. – Оп.2. – Спр. 33.
14. Фролов В. И. Характеристика крестьянского хозяйства и земельный фонд Подольской губернии / В. И. Фролов. – Винница : Типогр. Винниц. гор. управления, 1917. – 20 с.
15. Мацеевич К. Чего должна желать земская агрономия от четвертой Государственной Думы / К. Мацеевич // Земское Дело. – 1912. – № 22. – С. 1416-1418, 1421-1422.

On the basis of archival sources and materials of periodicals the article shows how agricultural knowledge was used in agriculture skirts in the late XIX - early XX century. The author states that the introduction of social Agronomy Institute prompted the search for new forms of organizational and economic activity in rural areas.

Key words: *village, agriculture, machine, machinery, equipment.*

Шкільнюк Надія Михайлівна

**Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка
м.Тернопіль**

Впровадження реформи 1870 року стало важливим чинником в розвитку інституцій міського громадського управління. Міська реформа запроваджувала єдині для всіх станів органи громадського управління, що обиралися на основі майнового цензу. Система майнового цензу забезпечувала перевагу в думі великої фінансової та торгово-промислової буржуазії. В містах створювалися розпорядчі органи – міські думи, та виконавчі органи – міські управи, на які покладалися обов'язки по управлінню муніципальним господарством.

Ключові слова: державні міста, приватновласницькі міста, Волинська губернія, міське самоврядування, реформи, міське положення.

Проведення капіталістичних реформ у другій половині XIX ст. спричинило зростання ролі міст як центрів економічного, суспільно-політичного й культурного життя Російської імперії, змінило соціальну структуру населення міст.

Міська реформа 1870 року стала важливою складовою ліберальних буржуазних реформ 1860 – 1870-х рр., які були проведені в Російській імперії. Якщо міська реформа 1785 р. сформувала станове міське самоврядування, то за «Міським положенням», підписаним Олександром II 16 червня 1870 року, право голосу отримали всі піддані Російської імперії, що володіли певним майновим цензом, а також особи, що платили визначені збори в міський бюджет [4, с.812-860].

Необхідність нового закону була обумовлена потребами розвитку міст імперії, які занепадали. В умовах капіталізму міста відігравали дуже важливу роль, де активно розвивається промислове виробництво і концентрується вільна робоча сила. Російські урядовці проголосили метою нової міської реформи створення умов міським жителям приймати участь у веденні міського господарства, що мало стимулювати економічне підняття міст [13, с.31].

Підготовка реформи почалася ще в 1862 році, однак розробники одразу зіткнулися із низкою складностей. Боячись надавати доступ до самоврядування, уряд почав гальмувати реформу. Погоджений текст «Міського положення» був підготовлений міністерством внутрішніх справ під керівництвом графа П.Валуєва «з врахуванням вироблених місцевими комісіями матеріалів» і в 1864 році направлений до Державної ради. Тільки через шість років 16 червня 1870 року російський імператор Олександр II підписав його [14, с.56].

Міська реформа проголосила єдині для всіх станів органи громадського управління, що обиралися на основі майнового цензу. Згідно «Міського положення» в містах створювалися розпорядчі органи – міські думи, та виконавчі органи – міські управи. [4, с.812].

Міська дума зі свого складу обирала на чотири роки міського голову, його заступника та членів управи. Міський голова очолював і думу, і управу. Засідання міської думи призначалися міським головою, або на вимогу губернатора. Також дозволялося скликати збори міської думи за ініціативою не менш однієї п'ятої всіх виборних гласних, які зобов'язувалися за три дні сповістити міського голову про суть обговорюваних питань [4, с. 828–830].

Безпосереднє керівництво справами міського управління покладалося на міську управу. Її функціями були: керівництво поточними справами міського господарства; інформування міської думи про стан міського господарства; складання проектів міських витрат та кошторисів; стягування визначених податків та зборів.[15, с.41]. Видатки на утримання думи були під контролем губернатора, який здійснював також нагляд за діяльністю органів міського самоврядування. [4, с. 823].

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

За «Міським положенням» на нові громадські установи були покладені завдання по управлінню муніципальним господарством. У їхнє відання передавалося широке коло питань міського господарства й благоустрою: «Справи по зовнішньому благоустрою міста, а саме: опікування про влаштування міста згідно затвердженому планові; керівництво... облаштуванням і утриманням вулиць, площ, брукувок, тротуарів, міських громадських садів, бульварів, водопроводів; піклування... про охорону народного здоров'я, вживання заходів попередження пожеж та інших лих...» [4, с. 813]. Таким чином, на органи міського самоврядування були покладені адміністративно-господарські функції по здійсненню благоустрою міста.

Повноваження міської думи тривали чотири роки. Для проведення чергових виборів і обрання членів міських дум (гласних) скликалося міське виборче зібрання. [4, с. 826].

Власне виборці в Росії були поділені на три категорії (такі ж виборчі системи вже існували в Австрії та Пруссії) [13, с.62]. Так, міщани, які сплачували до міського бюджету 2/3 податків належали до перших двох категорій. Третя ж включала всіх інших жителів. Право голосу мало дві форми – безпосередню, тобто виборець особисто голосував, то за довіреністю. Другою формою голосу користувались жінки, що володіли необхідним виборчим цензом, але могли брати участь у виборах лише через своїх довірених осіб, оскільки брати особисту участь у голосуванні дозволялось лише чоловікам, що досягли 25-літнього віку. Система майнового цензу забезпечувала перевагу в думі великої фінансової та торгово-промислової буржуазії. [4, с. 824].

Згідно «Міського положення» в тих містах, де кількість виборців не перевищувала 300 осіб, обиралася міська дума із 30 гласних. Якщо ж виборців було більше, на кожні 150 нових виборців дозволялося додатково обирати ще до 6 гласних. [26, арк. 8–8 зв]. Крім того, частина домовласників позбавлялася участі у виборах через заборгованість у сплаті міських податків. Не варто забувати і ту частину виборців, які просто не прийшли на вибори. У 1885 р. у складі Луцької міської думи працювало 37 гласних, яких обирали лише близько 450 виборців, тобто близько 3 % від усього населення міста. [7, арк. 24].

Міський бюджет формувався за рахунок податків і зборів з нерухомості, доходів від різних оренд міського майна, податків із промислових підприємств та торгівлі. Міська реформа перекладала на органи міського самоврядування «обов'язкові витрати» по утриманню поліції, пожежної охорони, в'язниць та військових казарм [4, с.854].

Органами нагляду за діяльністю міського самоврядування були губернатор, очолювана ним губернська присутність по міських справах, а також структури міністерства внутрішніх справ [4, с.851].

Процес практичної реалізації «Міського положення» і проведення реформування міського управління в різних регіонах Російської імперії проходив по різному. В центральних губерніях, де в містах була стабільна російська влада, чиновники дозволяли обирати органи громадського управління і вони починали працювати. [5, с.170].

Зовсім інше ставлення було у російських можновладців до губерній так званого «західного краю», де більшість в містах складало єврейське населення. Крім того сильні впливи мали власники поляки (нещодавно було польське повстання 1863 р.). Запровадження норм «Міського положення» тут під різними приводами відтягувалося.

У 1870 р. в Житомирі була створена окрема урядова комісія для збору пропозицій стосовно запровадження у Волинській губернії нового міського положення. [17; 23, арк. 6; 26, арк. 1].

Початком впровадження міської реформи у губернії стало створення в березні 1876 р. органу нагляду та контролю за міським самоуправлінням у Волинській губернії губернського у міських справах присутствія, яке очолив губернатор [23, арк. 5]. Першим містом, яке отримало дозвіл сформувати нові самоврядні громадські органи управління став звичайно ж губернський центр. Таким чином, через сім років після проголошення реформи, на початку 1877 р. в Житомирі відбулися перші вибори до міського управління у Волинській губернії [23, арк. 46].

Згідно детального аналізу складу Житомирська міська дума у 1884–1888 рр. нараховувала 65 гласних, які обиралися майже рівномірно по трьох майнових розрядах виборців: по першому було обрано 18 гласних, по

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

другому – 17, а по третьому – 21. Їх мали право обирати лише біля 900 виборців, що складало всього 1,6 % всього міського населення Житомира із загальною кількістю 55752 жителів [1, с. 204, 374]. Така мала кількість виборців, як зазначалося раніше, пов'язана з тим, що частина домовласників позбавлялася участі у виборах через заборгованість у сплаті міських податків, або просто не прийшли на вибори.

Аналіз освітнього рівня гласних засвідчує, що майже половина з них мали середню освіту (26 гласних; 45%). Інша частина - 24 гласних (41,5 %) - мали лише домашню освіту. Вищу освіту мали всього 5 гласних (9 %). Так, з гласних першого розряду вищу освіту не мав ніхто, в той час як по другому розряду її мали чотири гласні, а по третьому – один [22, с.75]. Такий невисокий освітній рівень вибраних представників в органи міського самоврядування можна пояснити особливостями виборчого законодавства, коли виборчого права позбавлялися особи, які орендували майно. [18, с.104].

За соціальним складом Житомирська міська дума розподілялася наступним чином: купці (13 гласних), дворяни (12), міщани (9), чиновники (10), священики (2). Про інших гласних інформація неповна. Із загальної кількості гласних 44 % належало до дворян і чиновників, 22,5 % – до купецтва, 16 % – до міщан. По першому розряду гласних найбільше було купців (9), по другому – дворян (6), по третьому – міщан (5) [21, с.82].

За «Міським положенням» 1870 р. існували реальні обмеження виборчих прав, хоча й зазначалося, що обраними в гласні могли бути всі, хто мав право голосу на виборах. [4, с.852]. Згодом, після введення нового міського положення 1892 р., кількість гласних від нехристиян ще більше зменшена, а євреї зовсім усунуті із числа виборців. [2, с. 327].

Російські чиновники уважно слідкували, щоб владні повноваження також не переходили в руки польських власників. Після придушення польського повстання російський уряд своїм розпорядженням від 26 березня 1864 р. наказував замінити у південно-західному краї керівників цивільних установ польської національності (католиків) особами православного і лютеранського віросповідання [26, арк. 45-46].

У випадку, коли ж гласні обирали на керівні посади міських управлінь представників польської національності, то губернатор скасовував такі результати виборів [19, с. 140]. Так, 11 березня 1882 р. волинський губернатор повідомляв генерал-губернатора про те, що вдруге з липня 1881 р. ним були відмінені вибори на посаду міського голови та його заступника у Володимирі-Волинському, оскільки гласні віддали перевагу «в результаті обрання на громадські посади невідповідних осіб», тобто представників польської національності. [25, арк. 52, 52 зв., 53]. У 1884 р. під час виборів до Луцької міської думи волинським губернатором двічі була відхилена подана для затвердження кандидатура на посаду заступника голови міської думи В. Корвіна -Піотровського, луцького поміщика, поляка за національністю, за якого проголосувало 25 із 29 гласних другого і третього розрядів [26, арк. 220].

Міська реформа 1870 року зовсім не врегульовувала питання самоврядування міст, які належали приватним власникам. У Волинській губернії таких було п'ять – Дубно, Острог, Рівне, Заслав та Старокостянтинів. Ступінь і види самоврядування в приватних містах визначали їх власники. [23, арк. 1]. Деякий час у 60-ті роки XIX ст. Острог перебував у віданні Дубенської спрощеної міської думи [24, арк. 4]. За будь-яким, навіть дріб'язковим дозволом, мешканці приватних міст змушені були долати значні відстані, часто по бездоріжжю. [25, арк. 3, 3 зв].

В ході проведення нової міської реформи російська влада пообіцяла ліквідувати це протиріччя. В мешканців приватновласницьких міст з'явилася хоч ілюзорна, але надія, на поліпшення свого складного економічного становища. Але чиновники зовсім не поспішали. Як зазначає дослідниця волинських міст О.Прищепя, через 10 років після проголошення міської реформи, 20 листопада 1880 р. від жителів Заслава міністру внутрішніх справ було надіслане прохання посприяти їх відокремленню від Новоград-Волинської міської думи і дозволити створити власну думу. [18, с.105]. Скаржилися прохачі і на утиски з боку російських чиновників стосовно контролю над

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

зібраними коштами на різні державні і громадські потреби, а також на виконання ними натуральних повинностей [25, арк. 25 - 25 зв.].

Російський уряд після п'яти років реалізації міської реформи окремим розпорядженням від 29 квітня 1875 р. роз'яснював, що у приватновласницьких містах західних губерній слід створювати спрощені міські думи. [17, с. 462–463]. Таким чином, російська влада була зовсім не зацікавлена в розвитку самоврядування приватних міст. [25, арк. 15 зв.]. Губернське правління Волинської губернії, яке безпосередньо відповідало за проведення міської реформи, найбільше переймалося тим, чи зможуть ці міста в разі відокремлення їх від Новоград-Волинської міської думи, сформувати дієві органи влади. [25, арк. 12]. Тим більше, що більшість волинських міст вже мали значні заборгованості по сплаті різноманітних платежів перед імперською владою, а нова реформа лише розширювала перелік обов'язкових загальнодержавних платежів [18, с. 106].

Лише на початку 1882 р., через 12 років після оголошення міської реформи, Новоград-Волинська міська дума провела перші вибори у приватновласницьких містах і були створені спрощені міські думи. [25, арк. 54 зв.]. Стосовно Дубна, в якому і до введення нового міського положення діяла окрема міська дума, вирішено було зрівняти його з іншими приватновласницькими містами у праві обрання свого міського управління у спрощеному варіанті [26, арк. 32]. Однак у цьому місті аж до введення «Міського положення» 1892 р. продовжувала діяти власна дума [11, арк. 26].

Лише після створенням спрощених міських дум у приватновласницьких містах Волинської губернії в 1881 році були проведені вибори та створені нові громадські міські думи у Луцьку, Ковелі, Володимирі-Волинському, Кременці та Овручі [25, арк. 14, 32].

Жителі Луцька 7 травня 1881 р. в телеграмі, надісланій в МВС, писали: «...Шість місяців вводиться міське положення, ... у справі застій ..., просимо дозволити відкрити в Луцьку дійсно міську управу» [26, арк. 43 зв., 44].

У 1888 р. в Острозі вибори міського старости переносилися кілька разів у зв'язку з неявкою виборців, взяло участь лише 472 жителі [10, арк. 62]. Всього 750 мешканців Ковеля, які становили 5,5 % його населення, були включені до списків виборців у 1886 р., коли проводилися наступні вибори до міського громадського управління [9, арк. 5].

Таким чином, хоча російські урядовці проголошували метою нової міської реформи створення умов міським жителям приймати участь у веденні міського господарства для економічного підняття міст, уряд гальмував запровадження виборних міських дум, боячись надавати доступ до самоврядування жителям міст. Крім того, міська реформа перекладала на органи міського самоврядування «обов'язкові витрати» по утриманню поліції, пожежної охорони, в'язниць та військових казарм, а нагляд за діяльністю міського самоврядування здійснював губернатор та очолювана ним губернська присутність по міських справах. Запровадження норм «Міського положення» у Волинській губернії під різними приводами відтягувалося.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алабин П., Коновалов П. Сборник сведений о настоящем состоянии городского хозяйства в главнейших городах России /Алабин П., Коновалов П.. – Самара, 1889. – 908 с.
2. Арсеньев К. Город /Арсеньев К. // Энциклопедический словарь. – СПб.: изд. Ф.А.Брокгауз и И.А.Ефрон, 1893. – Т. IX. – Кн. 17. – С. 326-331.
3. Бармак М. В. Формування російської імперської системи державної служби на українських землях (XVIII – XIX ст.) / М. В. Бармак. – Тернопіль, 2016. – 392 с.
4. Высочайше утвержденные Городовое положение. 16 июня 1870 г. // Полное собрание законов Российской империи (далее ПСЗРИ). - Собрание 2-е. - СПб., 1874. - Т.45. - Отд. первое. - №48498. - С. 821-839.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

5. Гессен В. М. Вопросы местного управления / Гессен В. М. – СПб : Типо-литография А. Е. Ландау, 1904. – 240 с.
6. Гуменюк А.О. Соціальна і національна структура міського населення Правобережної України (др. пол. XIX ст.) / А. О. Гуменюк // Укр. іст. журн. – 1993. – № 10. – С. 77-85.
7. Державний архів Волинської області, м. Луцьк (далі – ДАВО). – Ф. 3. Луцька міська управа. – Оп. 1. – Спр. 20. Постанови Луцької міської думи, 1885 р.
8. ДАВО. – Ф. 499. Ковельська міська управа. – Оп. 1.- Спр. 3. Бюджетний кошторис 1886р.
9. Державний архів Житомирської області, м.Житомир. – Ф. 70. – Оп. 1. – Спр. 305. Справа по скарзі 48 жителів м.Ковеля на членів міської управи за неправильно складені виборчі списки, неправильне проведення виборів гласних та інші незаконні дії, 1887 р.
10. Державний архів Рівненської області, м. Рівне (далі – ДАРО). – Ф. 283. Острозьке міське спрощене громадське управління. – Оп. 1. – Спр. 2. Накази Острозького міського спрощеного громадського управління стосовно особового складу, 1888 р.
11. ДАРО. – Ф. 359. Дубенське міське спрощене громадське управління. – Оп. 1. – Спр. 1. Журнали засідань зборів уповноважених м. Дубно за 1894-1895 рр.
12. Іващенко І. Я. Діяльність Київської міської думи (1917-1919 рр.): автореферат дис. ... канд. іст. наук: 07.00.01 / І. Я. Іващенко. - К., 2012. - 16 с.
13. Нардова В. А. Городское самоуправление в России в 60-х – начале 90-х годов XIX в. Правительственная политика / В. А. Нардова. – Л. : Наука, 1984. – 260 с.
14. Нардова В. А. Органы городского самоуправления в системе самодержавного аппарата власти в конце XIX – начале XX в. / В. А. Нардова // Реформы или революция? Россия 1861–1917. Материалы междунар. коллоквиума историков. – СПб.: Наука, 1992. – С. 55-56.
15. Пажитнов К. А. Городское и земское самоуправление / Пажитнов К. А. – СПб : Издание М.И. Семенова, 1913. – 120 с.
16. Полное собрание законов Российской империи. – Собрание второе. – СПб., 1866. – Т. XXXVIII. – Отделение первое. – 1863. – № 39928.
17. Полное собрание законов Российской империи. – Собрание второе. – СПб., 1877. – Т. L. -Отделение первое. – 1875. – № 54640.
18. Прищепа О. П. Реформування міського самоуправління на Волині за міським положенням 1870 р.: особливості впровадження та регіональна специфіка / О. П. Прищепа // Наук. записки Ун-ту “Острозька Академія”: Іст. науки. – Острог: Ун-т “Острозька Академія”, 2000. – Вип. 1. – С. 102-109.
19. Прищепа О.П. Виборчий закон, згідно з міським положенням 1870 р. та його реалізація на Волині // Проблеми історії України XIX – початку XX ст. / О. П. Прищепа. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2001. – Вип. II. – С. 136-142.
20. Седляр А. В. Соціально-економічна діяльність органів міського самоврядування на Волині та Поділлі (1892 – 1918 рр.). : дис. ... канд. іст. наук : 07.00.01 / А. В. Седляр. – Київ, 2009. – 228 с.
21. Седляр А. В. Господарська діяльність органів самоврядування міст Волині та Поділля напередодні Першої світової війни / А. В. Седляр // Часопис української історії. – К., 2007. – Вип. 7. – С. 80 – 86.
22. Седляр А. В. Соціально-економічна діяльність органів міського самоврядування Волинської та Подільської губерній (1892 – 1918 рр.): історіографічні аспекти проблеми / А. В. Седляр, Д. Ф. Розовик // Культура народів Причорномор'я / [гл. ред. Ю. А. Катунин]. – Симферополь, 2008. – № 136. – С. 74 – 79.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

23. Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі ЦДІА України, м.Київ). – Ф. 442. – Оп. 108. – Спр. 130. Справа про введення в м. Житомирі нового міського положення згідно височайшого розпорядження 29 квітня 1875 р., 1875-1883 рр.

24. ЦДІА України, м.Київ. – Ф. 442. – Оп. 44. – Спр. 437. Справа по представленню волинського губернатора про відрахування з Новоград-Волинської міської Думи Рівненського і Острозького повітів і підпорядкування їх у господарському і громадському управлінні Дубенській міській Dumі, 1865-1866 рр.

25. ЦДІА України, м.Київ. – Ф. 442. – Оп. 549. – Спр. 25. Про введення міського положення в містах Новограді-Волинському, Заславі, Старокостянтинові і Рівному на засадах 16 червня 1870 р., 1880–1882 рр.

26. ЦДІА України, м.Київ. – Ф. 442. – Оп. 549. – Спр. 43. Про введення міського положення в Луцьку, Ковелі, Володимирі-Волинському, Кременці і Овручі Волинської губернії, 1880–1887 рр.

Галузь «Економіка»:

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

**Абрамова Ольга Сергіївна,
доцент, к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування,**

**Крапівіна Юлія Віталіївна,
студентка 5-го курсу
Харківський навчально-науковий інститут ДВНЗ «Університет банківської справи»,
Україна, м. Харків**

***Анотація:** у роботі розглянуто теоретичні аспекти обліку фінансових результатів діяльності підприємств України, зокрема проаналізовано існуючі визначення прибутку та методи його обліку, запропоновано застосування субрахунків на рахунку 79, що має сприяти узагальненню та аналізу інформації про фінансові результати діяльності підприємства.*

***Ключові слова:** фінансовий результат, прибуток, облік фінансових результатів.*

У сучасному суспільстві внаслідок необхідності змін всі сфери економічного життя України зазнають реформування. Зрозуміло, що ефективність реформ досягається лише за головної умови, що вони будуть впроваджуватися системно і у логічному взаємозв'язку та взаємозалежності. Важливим є й те, що основою фінансово-економічного розвитку та стабільності підприємства за наявності конкуренції є збереження фінансової незалежності, яку може забезпечити лише позитивний фінансовий результат діяльності – прибуток.

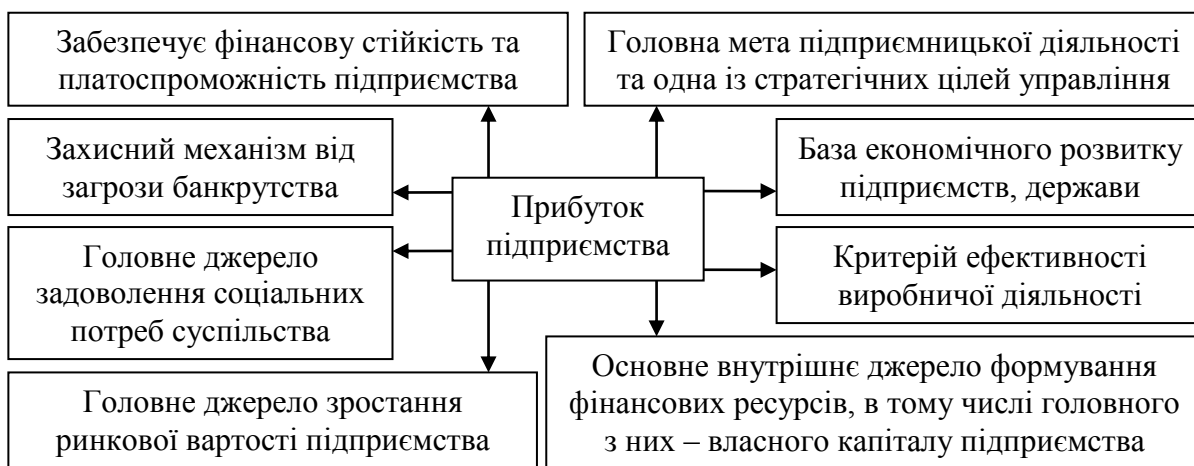
Питання методики бухгалтерського обліку доходів і витрат, визначення фінансових результатів та їх формування й відображення у звітності є досить актуальними, їх досліджують як науковці, так і бухгалтери, аналітики, фінансисти та менеджери. Теоретичні та практичні аспекти формування та використання прибутку підприємств розглядалися в працях багатьох вітчизняних науковців, серед них такі, як: Л.Д. Буряк, М.Д. Білик, М.Т. Білуха, І.О. Бланк, О.Р. Квасовський, Ф.Ф. Бутинець, Б.І. Валуєв, І.В. Зятківський, В.Г. Лінник, В.О. Мец, В.М. Опарін, О.О. Орлов, А.М. Поддєрьогін, Н.М. Ткаченко, П.Т. Саблука, В.В. Сопко, А.М. Павліковський, О.В. Павловська, А.П. Куліш, А.П. Терещенко, Л.В. Параскевич. Таким чином, можливо узагальнити, що теоретичне обґрунтування положень та розробка практичних рекомендацій з удосконалення найважливіших аспектів

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

методики й організації обліку фінансових результатів діяльності суб'єктів господарювання є актуальною проблемою у сучасних умовах функціонування підприємств України.

Фінансові результати підприємства характеризують рівень ефективності господарської діяльності підприємства. В умовах ринкової трансформації України у світову спільноту вчені розглядають прибуток підприємства з різних точок зору на предмет дослідження. В.В. Буряковський зазначає, що прибуток – це грошовий вираз основної частини грошових накопичень, створюваних підприємствами будь-якої форми власності [1]. Інші вчені-економісти визначають прибуток як частину виручки, що залишається після відшкодування всіх витрат на виробничу і комерційну діяльність підприємства [2]. Але слід зауважити, що в сучасних умовах функціонування підприємств прибуток виступає не лише як результативний показник, а також як показник оцінки. В наш час прибуток став метою діяльності підприємства, умовою його роботи задля забезпечення ефективного розвитку фірми у стратегічній та поточній перспективі.

З метою розкриття сутності прибутку розглянуто його основні характеристики та вплив на розвиток підприємств будь-якої галузі національної економіки, враховуючи науковий внесок в цьому напрямку вітчизняних науковців, зокрема Л.В. Параскевича (рис.1) [5].

Рис. 1 Характеристика поняття «прибуток підприємства»

У тематичній літературі визначається близько восьми основних характеристик прибутку, головною з яких з точки зору держави є позиція, що прибуток є головним джерелом задоволення соціальних потреб суспільства. Також слід зробити наголос на тому факті, що прибуток є джерелом сплати податків, зборів та інших платежів на користь державного та місцевих бюджетів. Отже, прибуток є основним важелем розвитку економіки. Категорія прибутку нерозривно пов'язана з категорією капіталу, бо саме прибуток суб'єкта господарювання формується шляхом капіталовкладень. Тому можна розглядати прибуток ще й як форму комплексного доходу, який утворюється в результаті реалізації права власності на капітал у різних сферах його застосування, що виступає одночасно об'єктом і інструментом управління фінансами [3]. На основі вищевказаного можливо сформулювати загальне визначення прибутку підприємства: прибуток – це змінена форма додаткової вартості, яка з кількісного боку є різницею між ціною продажу продукції і витратами діяльності, а з якісного є результатом усього авансованого капіталу та факторів виробництва у грошовому виразі.

Необхідно зазначити, що важливим моментом виступає процес обчислення прибутку, який є одним із найважливіших питань методології бухгалтерського обліку. Алгоритм визначення фінансового результату для сучасних підприємств передбачений П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» [4]. Узагальнюючою формою фінансової звітності, в якій формуються фінансові результати, включаючи промислові підприємства, є форма № 2 «Звіт про фінансові результати», що складається відповідно до затвердженого П(С)БО 3. На наш погляд, досить

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

проблемним питанням є той факт, що згідно до чинного законодавства облік прибутку ведеться на рахунку 79 «Фінансові результати», де накопичується інформація про фінансові результати від звичайної діяльності та надзвичайних подій. Такий метод не дає можливості оперативного, повного та об'єктивного висвітлення результатів господарської діяльності, а також зменшує можливості для накопичення аналітичної інформації [5]. Тому з метою достовірного та швидкого формування інформації про фінансові результати підприємства залежно від видів діяльності виникає потреба відкриття до рахунку 79 «Фінансові результати» додаткового субрахунку. Саме таке нововведення сприятиме узагальненню інформації про фінансові результати. Підсумовуючи викладене вище, слід відзначити, що визначення поняття прибутку у сучасній економічній літературі є не однозначним, охоплює різні аспекти та характеристики, і аналіз основних питань та положень щодо обліку прибутку сучасного підприємства є вкрай актуальними задля зміцнення фінансово-економічного стану та розвитку промислових підприємств.

Література:

1. Буряковский В.В. Финансы предприятий: учебник / В.В. Буряковский. - М.: ЮНИТИ, 2009. - 361 с.
2. Григоруку А.А. та ін. Основи економічної теорії / за ред. Григорука А.А., Палюха М.С. – Тернопіль, 2002. – 304 с.
3. Ширягіна О.Є. Формування та використання прибутку підприємств: автореф. дис. на здобуття наук.ступ. к.е.н. 08.00.08 «Гроші, фінанси і кредит». – Київ, 2007. – 20 с.
4. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку №3 «Звіт про фінансові результати». Форма від 31.03.1999 №87 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>
5. Параскевич Л.В. Проблеми обліку фінансового результату промислового підприємства // Сталій розвиток економіки. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.uniep.km.ua/pdf/_1_2010.pdf

Бикова Олена Олександрівна,
студентка V курсу факультету економічних наук
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
м.Миколаїв, Україна

Малашевська Наталія Анатоліївна
студентка V курсу факультету економічних наук
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
м.Миколаїв, Україна

В статті проаналізовано ризики інноваційної діяльності підприємств. Розглянуто класифікацію, зміст і методи реагування на ризики та етапи управління ними. Проаналізовано методи оцінювання економічного ризику. Запропоновано рекомендації із вдосконалення методик визначення ефективності управління ризиками.

Ключові слова: *ризик, інноваційна діяльність, ризики інноваційної діяльності, управління ризиками, квантифікація ризику.*

Постановка проблеми. Інноваційна діяльність як процес набуває сенс лише тільки тоді, коли ефективність бажаного результату перевищує можливий ризик в процесі його досягнення. І чим більше бажаний ефект від очікуваного результату, тим вище ризик, якому будуть піддаватися учасники досягнення цього результату. Ризик і інновації — дві взаємозалежні категорії, тому повністю уникнути ризик неможливо в цій діяльності. І тут існує проблема в мінімізації ризику для збільшення ефективності бажаного результату. Дана проблема стосується не тільки інноваційної діяльності, але і господарювання в цілому.

Аналіз останніх джерел і публікацій. Проблемам управління ризиками на підприємстві та методів їх удосконалення присвячено багато наукових публікацій вітчизняних та зарубіжних авторів, зокрема: Дж. М. Кейнса, Дж. Міда, Дж. Неймана, В.В. Вітлінського, І.Т. Балабанова, С.М. Ілляшенко, В.І. Покотилова, Т.Г. Плисюк, А.О. Князевич, О.В. Крайчук та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У працях цих авторів досліджено проблеми ризиків інноваційної діяльності, наведено класифікацію та детальні якісний та кількісний аналізи різноманітних ризиків, висвітлено підходи щодо управління і мінімізації ризиків, розглянуті методи їх моделювання тощо. Однак деякі науково-теоретичні та методологічні проблеми управління ризиками інноваційної діяльності залишилися недостатньо вивченими, а саме: відсутні методики врахування ризику у розвитку інноваційних структур, недостатньо розроблено та висвітлено у наукових працях вітчизняних та зарубіжних вчених проблему управління ризиками.

Для проведення дослідження було використано метод збору, аналізу та синтезу інформації.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз ризиків в інноваційній діяльності, розробка рекомендацій щодо управління цими ризиками.

Виклад основного матеріалу. Інноваційна діяльність завжди супроводжується ризиками, а з іншого боку – сама є джерелом ризиків. При цьому результативність інноваційної діяльності прямо залежить від того, наскільки точно оцінено ризик, а також від того, наскільки адекватно визначені методи управління ним.

Під ризиком в інноваційній діяльності слід розуміти можливість (загрозу) втрати господарюючим суб'єктом частини своїх ресурсів, недоотримання доходів чи виникнення додаткових витрат у результаті здійснення

виробничо-збутової і фінансової діяльності, яка спирається на нові технології, нові продукти, нові способи їхньої реалізації і т. д. [5]

Ризик інноваційної діяльності виникає тоді, коли існує більше ніж один варіант реалізації нововведення. У загальному вигляді ризик інноваційної діяльності фахівці [1, с. 123; 2, с. 76; 6 с. 275] визначають як імовірність втрат, що виникають при вкладенні коштів у виробництво нових товарів (послуг), розробку нової техніки й технологій, які не матимуть очікуваного попиту на ринку, а також при вкладенні коштів у розробку управлінських інновацій, які не дадуть очікуваного ефекту.

У світовій та вітчизняній спеціальній літературі поняття «управління ризиками» використовується у широкому та вузькому значенні. У широкому розумінні управління виступає мистецтвом і наукою, спрямованих про забезпечення умов успішного функціонування будь-якої виробничо-господарської одиниці в умовах ризику; у вузькому – являє собою процес розробки й впровадження програми зменшення будь-яких, випадково виникаючих, збитків фірми. Особливо важливим є врахування ризику при впровадженні конкретних інновацій в сфері діяльності підприємства. Для структуризації підходів при управлінні економічними ризиками в умовах запровадження інновацій на підприємствах виділені варіанти їх виникнення, що подані на рисунку 1. Вони характеризують виробничий процес та виявляють закономірності, пов'язані з просуванням інноваційного товару чи послуги на відповідний ринок.

Загалом до ризиків, що виникають в процесі інноваційної діяльності, належать такі:

- ризики помилкового вибору напряму інноваційної діяльності;
- ризики недостатнього забезпечення інноваційної діяльності фінансуванням;
- ризики постачання ресурсами, необхідними для інноваційної діяльності;
- маркетингові ризики збуту результатів інноваційної діяльності;
- ризики виникнення непередбачених витрат і зниження доходів;
- ризики посилення конкуренції;
- ризики, пов'язані з недостатнім рівнем кадрового забезпечення;
- ризики, пов'язані із забезпеченням прав власності на інноваційний продукт тощо. [3]

Рис. 1. Структуризація виникнення економічних ризиків при впровадженні інновацій на підприємстві

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Ідентифікація ризиків реалізації інноваційного проекту полягає в усвідомленні того, які події можуть мати негативний вплив на проект, тобто визначення потенційних джерел інноваційного ризику. Перелік таких негативних подій повинен бути вичерпним, тобто має охоплювати усі потенційні ризикові події, які можуть настати, незалежно від наслідків цих подій чи від їх ймовірності настання. Такий перелік повинен уточнюватися протягом усього періоду реалізації інноваційного проекту. На першому етапі управління ризиками інноваційної діяльності важливо виділити види інноваційних ризиків залежно від наслідків, які вони можуть мати для підприємства-інноватора у процесі безпосередньої реалізації інноваційного проекту. Зокрема, істотний вплив на інноваційні проекти підприємства можуть чинити так звані ризики мікросередовища, до яких належать:

- організаційні ризики (неефективна стратегія інноваційної діяльності підприємства, незадовільна організація роботи підрозділів, які займаються інноваційними розробками, неефективно побудовані канали поширення інформації в процесі інноваційної діяльності, можливі конфлікти в процесі реалізації інноваційних розробок, тощо);

- маркетингові ризики (неефективний підбір відповідних маркетингових стратегій пропагування та впровадження інновацій);

- продуктові ризики (неефективний підбір відповідних технологій, постачальників ресурсів, підрядників, неякісно організована система управління запасами тощо);

- фінансові ризики (брак необхідних для реалізації інноваційних проектів коштів, погіршення фінансового стану підприємства, складність одержання зовнішніх позик для фінансування інноваційних проектів тощо);

- ризики управління персоналом (неспроможність штатних працівників підприємства самостійно реалізувати інноваційний проект, плінність кадрів, неефективна система мотивування працівників, які задіяні у процесі інноваційної діяльності тощо).

Ступінь ризику залежить від наступних факторів: обсягів отриманої точної інформації; рівня розробки методології та теорії проблем, які використовуються в процесі пошуку інноваційних ідей; виду впровадження етапів; рівня професіоналізму робітників тощо.

Основним елементом процесу управління ризиком інноваційної діяльності є визначення методу оцінювання економічного ризику. Існують такі основні методи оцінювання економічного ризику:

1. Статистичний метод оцінювання ризику полягає у вивченні статистики втрат (негативних наслідків реалізації рішень), які мали місце в аналогічних видах підприємницької діяльності. При цьому можуть використовуватись різні способи оцінювання, в тому числі і дисперсійний аналіз. Основним показником, який розраховується на підставі статистичного методу, є частота втрат, пов'язаних із певним видом діяльності. [4]

2. Метод доцільності затрат, орієнтований на ідентифікацію потенційних зон ризику по проекту. [4] Узагальненим фактором ризику тут вважається перевитрата коштів порівняно із запланованим обсягом. При цьому перевитрати по проекту можуть бути викликані одним із чотирьох факторів або їх комбінації:

- 1) первісна недооцінка вартості проекту;

- 2) зміна меж проектування;

- 3) зміни в продуктивності;

- 4) збільшення первісної вартості проекту. Врахування таких факторів дозволяє, після розбивки інвестиційного процесу на окремі стадії, оцінити зону ризику, в яку потрапляє проект на кожній стадії і таким чином захистити інвестора від критичного та катастрофічного ризиків, оскільки на кожній стадії інвестор може прийняти рішення про припинення асигнувань по проекту.

3. При дослідженні складних систем, до яких входять і фінансові системи, виникають проблеми, які виходять за межі формальних математичних поставок завдань. Тому дуже часто для оцінювання ризику використовують метод

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

експертного оцінювання. Основна ідея цього методу полягає у використанні інтелекту людей та їх здатності знаходити рішення слабо формалізованих завдань. Методика проведення експертного оцінювання:

- 1) формування мети оцінювання;
- 2) постановка завдання;
- 3) створення групи управління процесом оцінювання;
- 4) опис форми отримання необхідних результатів;

5) підбір експертів та визначення їх компетентності. Підбір експертів повинен здійснюватись таким чином, щоб фахівці, які увійшли в групу, по-перше, були обізнані в специфіці роботи підприємства (об'єкта рішень); по-друге, не були б зацікавлені в результатах оцінювання. Тому, як правило, до групи експертів включають 2–3 фахівців підприємства і 2–3 зовнішніх експертів.

Компетентність експертів об'єктивно визначається ступенем їхньої кваліфікації у певній області знань, шляхом аналізу професійної, наукової та іншої діяльності.

Суб'єктивний метод оцінювання компетентності полягає у взаємному оцінюванні кожним експертом кваліфікації своїх колег і своєї за певною шкалою. Після оброблення результатів опитування встановлюється компетентність експертної групи, яка визначає можливу похибку оцінювання;

- 6) складання анкет опитування;
- 7) вибір методу отримання інформації;
- 8) безпосереднє опитування експертів;
- 9) оброблення результатів і складання звіту для прийняття рішення. [7]

4. В основі аналітичного методу лежить класичне правило ринкової економіки про те, що більший ризик пов'язаний з більшим доходом, тому застосування будь-якого методу з аналітичних менеджер зводить до оцінювання приросту доходу проекту і приросту ризику проекту, тобто граничної корисності.

5. Для аналізу ризику, яким може бути обтяжений проект, може стати в пригоді інформація про вплив факторів ризику подібних за сутністю проектів, виконаних раніше. Для цього створюється інформаційна база і на підставі її дослідження роблять узагальнення і приймають рішення щодо проекту. Недоліком цього методу є його описовий характер, а також є, що з часом вплив факторів ризику навіть на подібні проекти може змінитися, так само може змінитись і сам «набір» факторів ризику.

Для ефективного управління інноваційним ризиком, необхідно мати певний план послідовних дій, які будуть визначати, що необхідно робити на певному етапі, які методи і заходи застосовувати.

Найбільш поширеними є такі етапи управління ризиками інноваційної діяльності підприємств:

- виявлення можливих інноваційних ризиків;
- визначення ймовірності виникнення кожного такого ризику;
- оцінка наслідків ризику;
- визначення способів реагування на виявлені та оцінені ризики. [9]

Ідентифікація ризиків реалізації інноваційного проекту полягає в усвідомленні того, які події можуть мати негативний вплив на проект, тобто визначення потенційних джерел інноваційного ризику. Перелік таких негативних подій повинен бути вичерпним.

На першому етапі управління ризиками інноваційної діяльності важливо виділити види інноваційних ризиків залежно від наслідків, які вони можуть мати для підприємства-інноватора у процесі безпосередньої реалізації інноваційного проекту.

Середній за наслідками вплив на реалізацію інноваційних проектів можуть мати так звані ринкові ризики, до яких належать: складність прогнозування кон'юнктури у тій чи іншій сфері діяльності, зростання рівня конкуренції, існування різноманітних бар'єрів входження на ринок з інноваційними продуктами тощо.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Наступним кроком після виявлення усіх можливих ризиків реалізації інноваційного проекту є так звана квантифікація ризику, тобто кількісне вираження ймовірності виникнення кожного такого ризику та оцінка його впливу на реалізацію інноваційного проекту. Через те, що квантифікацію ризику здійснюють досить часто в умовах обмеженого доступу до повної та об'єктивної інформації, а також через те, що на неї істотно впливає суб'єктивний чинник експертів, доцільно результати квантифікації ризику розуміти не як абсолютно істинні розрахунки можливих втрат, а лише як підставу для поділу інноваційних ризиків на істотні (тобто такі, на які варто звертати увагу та застосовувати відповідні засоби реагування) та неістотні (такі, які можна проігнорувати або не вживати щодо них жодних засобів реагування). На цьому етапі можна використовувати, насамперед, власний досвід щодо аналогічних подій у минулому у сфері реалізації подібних інноваційних проектів. Також можливим є застосування експертного методу, залучення зовнішніх консультантів, а також побудова різноманітних моделей, їх розробка та апробація у реальних чи віртуальних умовах. Досить поширеними у сфері кількісної оцінки ймовірності виникнення ризиків, а також оцінки наслідків їх впливу на результати реалізації інноваційних проектів є статистичні та математичні методи, а також різноманітні програмні продукти аналізу ринку (метод Monte Carlo, аналіз сценаріїв тощо).

Головним завданням квантифікації ризику є його кількісне представлення у так званій монетарній вартості, яка є функцією двох змінних: ймовірності виникнення ризику та його наслідків у вигляді втрат, які можуть виникнути, коли ризикова подія настане. Такі розрахунки стають вихідною базою для віднесення кожного інноваційного ризику до відповідного виду, а також для застосування різноманітних способів уникнення чи запобігання таким ризикам.

Важливим елементом процесу управління ризиком інноваційної діяльності є визначення способів реагування на виявлені та оцінені ризики. У теорії та практиці найбільш поширеними методами реагування на ризики є:

- уникнення інноваційних ризиків, найчастіше через усунення причини таких ризиків (наприклад, придбання прав власності на готові інноваційні розробки, залучення до реалізації інноваційного проекту кваліфікованого підрядника тощо);
- прийняття інноваційних ризиків, яке може бути як пасивним (коли свідомо приймаються ті ризики, який мають низький рівень негативного впливу на реалізацію інноваційного проекту), так і активним (коли розробляється план дій у випадку настання ризиків, що загрожують інноваційному проекту);
- оптимізація (зниження) ступеня інноваційних ризиків (наприклад, через створення відповідних резервів, страхування ризиків тощо). [8]

Найважливішим елементом аналізу інноваційного ризику є усвідомлення усіма учасниками інноваційної діяльності того, що дійсно ризиковою поведінкою підприємства є не реалізація інноваційних проектів, а відмова від їх здійснення, що призведе у майбутній перспективі до погіршення конкурентоспроможності підприємства та втрати ринкових позицій.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

На сучасному етапі розвитку економіки України темпи впровадження інновацій на підприємствах є дуже низькими, що обумовлено певними чинниками, одним з яких є висока ризикованість даного виду діяльності. Для покращення стану інноваційної активності підприємств необхідно знижувати негативні наслідки ризиків, а, отже, ризиками необхідно управляти.

Управління ризиками в інноваційній діяльності буде більш ефективним, якщо враховуватиме характерні особливості інновацій. З огляду на це, було наведено обґрунтування доповнення процесу управління ризиками в інноваційній діяльності етапами переведення невизначеності в ситуацію ризику та ранжування ризиків, що дозволило певною мірою врахувати специфіку інноваційної діяльності.

Недосконалість методичного апарату щодо оцінювання ризиків та аналізу ефективності заходів з управління

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

ризиками в інноваційній діяльності може призвести до помилок у розрахунках, і, як наслідок цього, до прийняття недоцільних управлінських рішень. Аналіз основних методів оцінювання ризиків дозволив виявити їх недоліки та розробити рекомендації із вдосконалення: доцільно результати квантифікації ризику розуміти не як абсолютно істинні розрахунки можливих втрат, а лише як підставу для поділу інноваційних ризиків на істотні та неістотні; залучення зовнішніх консультантів, а також побудова різноманітних моделей, їх розробка та апробація у реальних чи віртуальних умовах.

Література:

1. Бабенко Т. Ю. Управління ризиками інноваційної діяльності на підприємстві / Т.Ю. Бабенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу:https://feu.kneu.edu.ua/ua/confere_nce/conf_social_dev_ukr_12/section1/tez13/.
2. Донець Л.І. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків [Текст] : навч. посібник / Л.І. Донець. – К. : Центр учбової літератури, 2012. – 472 с.
3. Жежуха В.Й. Ризики інноваційної діяльності / В.Й. Жежуха // Науковий вісник НЛТУ України. – 2009. – Вип. 19.2. – С. 177–182.
4. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: Навч. посіб. - Суми: ВТД «Університетська книга», 2003.- 278с.
5. Покотилова В.І. Система управління ризиками інноваційної діяльності / В.І. Покотилова // Економіка АПК.- № 2 - 2009 - С. 42-46.
6. Закон України "Про інноваційну діяльність" [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
7. Плисюк Т. Г. Методи оцінки інноваційних ризиків підприємств // Т. Г. Плисюк / Економіка. Фінанси. Право. – №8/1. – 2014. – С. 39–43.
8. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми, концепції, методи: Навч. посіб. - Суми: ВТД «Університетська книга», 2003.- 278с.
9. Князевич А. О. Механізми управління інноваційним розвитком : моногр. / А. О. Князевич, О. В. Крайчук. – Рівне : РДГУ, 2011. – 133 с.
10. Карпунь І. Н. Ризики в інноваційній діяльності підприємств / І. Н. Карпунь // Збірник науково-технічних праць. Науковий вісник НЛТУ України. – Вип. 19.12. – 2009. – С. 202–207.

РИСКИ В ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ И УПРАВЛЕНИЯ ИМИ

Е.А. Быкова,

Черноморский национальный университет имени Петра Могилы,

г. Николаев, Украина

В статье проанализированы риски инновационной деятельности предприятий. Рассмотрена классификация, содержание и методы реагирования на риски и этапы управления ими. Проанализированы методы оценки экономического риска. Предложены рекомендации по совершенствованию методик определения эффективности управления рисками.

Ключевые слова: *риск, инновационная деятельность, риски инновационной деятельности, управления рисками, квантификация риска.*

RISKS IN INNOVATIVE ACTIVITIES AND MANAGEMENT

O.O. Bykova,

Petro Mohyla Black Sea National University,

The article analyzes the risks of innovation activity. Considered classification, content and methods for responding to the risks and stage management. The methods of evaluation of economic risk. Recommendations to improve the methods of determining the effectiveness of risk management.

Keywords: risk, innovation, risk innovation, risk management, risk quantification.

ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ КАК НЕОТЪЕМЛЕМАЯ СОСТАВЛЯЮЩАЯ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА

Бильмак Татьяна Сергеевна

студентка V курса факультета технологии и организации производства

Индустриальный институт ДВНЗ «ДонНТУ»

г. Покровск

***Аннотация:** в данной работе рассмотрены главные аспекты человеческого капитала, который является неотъемлемой составляющей бухгалтерского учета. Приведены определения капитала как главного фактора формирования и развития экономики. Исходя из исследований современных ученых проанализированы пути для отражения человеческого капитала в бухгалтерском учете.*

***Ключевые слова:** человеческий капитал, бухучет, экономика, актив, расходы, внутренняя отчетность, инвестиции.*

Совокупность знаний, умений, навыков, использующихся для удовлетворения многообразных потребностей человека и общества в целом относится к человеческому капиталу. Первоначально под человеческим капиталом понималась лишь совокупность инвестиций в человека, повышающая его способность к труду — образование и профессиональные навыки. В дальнейшем понятие человеческого капитала существенно расширилось[1].

Человеческий капитал в широком смысле — это интенсивный производительный фактор экономического развития, развития общества и семьи, включающий образованную часть трудовых ресурсов, знания, инструментарий интеллектуального и управленческого труда, среду обитания и трудовой деятельности, обеспечивающие эффективное и рациональное функционирование ЧК как производительного фактора развития. Человеческий капитал — это интеллект, здоровье, знания, качественный и производительный труд и качество жизни [2].

Под общим определением бухгалтерский учет является процессом определения, измерения и предоставления экономической информации об организации или любом другом предприятии с целью вынесения обоснованных решений пользователями данной информации. Следовательно, можно выделить ключевые аспекты бухгалтерского учета:

- 1) определение основных финансовых составляющих частей организации, таких, как активы, обязательства, собственный капитал, доходы, расходы и движение денежных средств;
- 2) измерение денежной стоимости основных финансовых составляющих таким образом, который дает достоверное и объективное представление информации в финансовой отчетности,
- 3) предоставление финансовой информации способом, наиболее приемлемым для пользователей этой информации.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Человеческий капитал — главный фактор формирования и развития инновационной экономики и экономики знаний, как следующего высшего этапа развития. Последние исследования подтверждают существование реальных угроз развития человеческого капитала, побуждают к активизации поиска инструментария его оценки и контроля как на микро - так и макроуровнях. Ведь человек рассматривается как основной фактор эффективного использования любого капитала, а уровень развития экономики государства определяется уровнем человеческого развития, уровнем человеческого капитала и эффективностью его использования.

Постепенно можно прийти к пониманию человека как основного экономического ресурса, стоимость которого в виде человеческого капитала все же пока не признается активом предприятия, поскольку он не соответствует критериям определения актива с точки зрения именно бухгалтерского учета.

Исследованиями такого рода проблем оценки и учетными аспектами человеческого капитала в Украине занимаются Н. Головай, Т. Давидюк, Н. Королюк, С. Легенчуком, К. Шиманской и др.

Если обратить внимание на определение актива, установленного Концептуальной основой международных стандартов финансовой отчетности, то согласно ему активами являются ресурсы, которые можно контролировать, в отношении которых существует вероятность получения экономических выгод и оценка которых определяется достоверно [3]. С этой точки зрения в признании человеческого капитала наиболее уязвимым критерием является его контролируемость хозяйствующим субъектом. Считается, что работник не является собственностью предприятия и не подлежит купле-продаже.

Находясь в поиске путей отражения человеческого капитала в бухгалтерском учете, современные ученые проводят исследования, которые сосредотачиваются на механизмах получения информации для учета затрат на формирование и развитие человеческого капитала для нефинансовой отчетности, представление которой поощряется международными организациями и в том числе ООН. Однако, по данным Представительства ООН в Украине, в нефинансовой отчетности информация о человеческом капитале формируется в произвольной форме и не дает четкого представления о его состоянии и тенденциях развития на уровне предприятия [4].

От современных ученых также поступают предложения формировать внутреннюю бухгалтерскую отчетность для управленческого персонала, которая строится на группировке расходных статей по формированию, воспроизводству и использованию человеческого капитала на уровне предприятия с целью эффективного им управления [5].

Необходимо отметить, что в то же время отдельные статьи расходов (на обучение, повышение квалификации, поиск и привлечение высококвалифицированного персонала) не могут считаться расходами периода, в котором они были понесены, поскольку доходы, на которые рассчитывает предприятие от такого рода расходов, будут получены только в будущих периодах, когда обученный персонал за счет роста производительности труда будет способствовать росту доходов предприятия. Признание таких расходов в момент их осуществления приводит к нарушению принципа соответствия доходов и расходов, понесенных для получения этих доходов. Действие этого принципа предполагает признания расходов только в пределах доходов, для которых они были понесены [6].

Существует решение данной проблемы, такие расходы следует капитализировать и признавать отдельным объектом бухгалтерского учета «Инвестиции в человеческий капитал». Формирование такого объекта бухгалтерского учета особенно актуально для субъектов хозяйствования, деятельность которых основана на использовании интеллектуальных ресурсов профессионалов. Ведь для таких видов деятельности как профессиональный бухгалтер, профессиональный аудитор, профессиональный преподаватель существует требование обязательного повышения квалификации в определенном периоде времени. Как правило, такое требование фиксируется в трудовом договоре и является обязательным к исполнению. В тех случаях, когда предприятие берет на себя ответственность за повышение квалификации работников или компенсирует расходы

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

работников, то такие расходы являются инвестициями в человеческий капитал. Срок использования такого актива регламентируется трудовым соглашением, в котором указано периодичность повышения квалификации.

Строго установлено, что требования к периодическому повышению квалификации предусматриваются и профессиональными организациями, членство в которых является обязательным для профессионалов. Например, Международные стандарты образования для профессиональных бухгалтеров предусматривают требование обязательного и постоянного повышения квалификации членов Международной федерации бухгалтеров. Такое же требование действует и для профессиональных аудиторов, обязательное повышение квалификации которых предусматривается Положением о постоянном усовершенствовании профессиональных знаний аудиторов Украины, утверждено решением Аудиторской палаты Украины [7].

Нужно отметить, что затраты же на привлечение высококвалифицированного персонала, к которым относятся профессионалы отдельных видов деятельности или менеджеры высокого ранга в определенных случаях могут быть отнесены к активам, которые следует классифицировать как «Право на использование человеческого капитала». Ярким примером компаний, в которых формируются подобные активы являются футбольные клубы (как национальные так и зарубежные), которые покупают и продают своих игроков, и оценка которых осуществляется независимыми экспертами. Так, в учетной политике «Manchester United» указано, что расходы, которые несет организация на приобретение игроков отражаются в учете как нематериальные активы с последующей амортизацией прямолинейным методом на период действия контракта либо путем переоценки на конец отчетного периода [8].

Проанализировав сложившуюся ситуацию, можно утверждать, что современные принципы, которыми руководствуется бухгалтерский учет не позволяют признавать человеческий капитал активом предприятия. Однако отдельные его составляющие такие как «Инвестиции в человеческий капитал» и «Право на использование человеческого капитала», которые формируются и используются на предприятии, следует признавать активами предприятия, что позволит более полно и достоверно освещать информацию о состоянии и развитии человеческого капитала непосредственно в финансовой отчетности.

Литература:

1. Нестеров Л., Аширова Г. Национальное богатство и человеческий капитал. / ВЭ, 2003, № 2.
2. Корчагин Ю. А. Широкое понятие человеческого капитала.- Воронеж: ЦИРЭ, 2009.
3. Концептуальная основа международных стандартов финансовой отчетности [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://www.minfin.gov.ua>
4. Нефинансовая отчетность: инструмент социально ответственного бизнеса. Представительство ООН в Украине [Электронный ресурс]: Режим доступа: / http://www.globalcompact.org.ua/img/files/Nefinansova_zvitnist.pdf. / 2010.
5. Давидюк Т.В. Бухгалтерський облік в системі управління людським капіталом: теорія і методологія. Автореф. дис. д.е.н. Житомир 2011 р.
6. П(С)БУ 16 «Расходы» [Электронный ресурс]: Режим доступа: <http://www.minfin.gov.ua>
7. Международные стандарты образования для профессиональных бухгалтеров / Перев. С англ. за ред. Н.Непыйводы./ - К.: Федерация профессиональных бухгалтеров и аудиторов Украины, 2004. – 78 с.
8. Кулжабаев Самат. Бухгалтерський учет в професіональному спорті. 2004. this text is the property of kuljabaev samat jumabekovich - american university in kyrgyzstan.

Денисова Олександра Олександрівна
Чорноморського національного університету імені Петра Могили
місто Миколаїв

Крисенко Ольга Олексіївна
Чорноморського національного університету імені Петра Могили
місто Миколаїв

У статті виявлено роль інноваційного розвитку підприємств для їх ефективного функціонування. Розкрито поняття інноваційний потенціал підприємства. Розглянуто структуру потенціалу підприємства. Визначені чинники, що стримують інноваційний розвиток підприємств.

Ключові слова: *інноваційний потенціал, інноваційний процес, інноваційна діяльність, потенціал, інновація, інформаційний, фінансовий, технічний, матеріальний.*

Постановка проблеми. На сьогоднішній день слід констатувати наявність кризових умов господарювання в Україні, які характеризуються нестачею обігових коштів у більшості вітчизняних підприємств, низькою рентабельністю діяльності, відсутністю платоспроможного попиту з боку потенційних споживачів, неспроможністю фінансової системи країни забезпечити розвиток товаровиробників тощо. За таких умов вітчизняні підприємства змушені постійно шукати нові, більш ефективні методи господарювання, відшукувати наявні резерви розвитку, знаходити нові ринки збуту власної продукції, а також постійно працювати над розробкою та впровадженням різноманітних інновацій, які зможуть забезпечити виживання підприємства в умовах все більш гострішої конкурентної боротьби. При цьому саме максимізацію інноваційної складової можна вважати умовою сталого розвитку підприємства в сучасних умовах, що вимагає від вітчизняних суб'єктів господарювання приділяти велику увагу управлінню власним інноваційним потенціалом. Інноваційний потенціал комплексно характеризує можливості будь-якого підприємства здійснювати інноваційну діяльність. Саме тому управління інноваційним потенціалом є однією з найважливіших задач для будь-якого підприємства, адже ефективність діяльності на ринку в умовах жорсткої конкурентної боротьби залежить перш за все від спроможності нарощувати й активно використовувати організаційні, технічні, маркетингові та інші інноваційні можливості, які складають інноваційний потенціал.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування інноваційного потенціалу підприємства присвячено роботи вітчизняних науковців, таких як М. Бондарчук, М. Войнаренко, В. Гришко, В. Захарченко, О. Овечкіна, В. Стадник, Л. Федулова й інші. Основи теорії інновацій були закладені Н. Кондратьєвим, Й. Шумпетером та розвинені у подальшому Дж Кларком, У. Томпсоном, К. Фрименом. Істотний внесок у розвиток теорії управління інноваціями зробили такі вчені, як А. І. Анчишкин, С. Ю. Глаз'єв, С. М. Меньшиков, Ю. В. Яковец та ін. Дослідженню власне інноваційного потенціалу також присвячені численні роботи і вітчизняних – Е. А. Божко, В. Н. Гавва, А. В. Гриньов, Н. С. Краснокутська, А. С. Федонін, І. Н. Рєпіна, А. І. Олексюк, і закордонних авторів: С. Ю. Глазьєва, П. Друкера, В. Ландика, Й Шумпетера. Досить широке коло питань, які пов'язані з чітким визначенням поняття інноваційний потенціал, створенням єдиної методики оцінки інноваційного потенціалу, формуванням й найповнішою реалізацією інноваційного потенціалу на підприємствах потребують більш глибокого вивчення.

Формулювання цілей статті. Метою статті є аналіз сутнісного розуміння поняття «інноваційний потенціал підприємства» та його складових для забезпечення інноваційного розвитку підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Інноваційний потенціал складається із ключових слів: інновація та потенціал. Інновація – комплексний процес створення, розповсюдження й використання нововведення, яке сприяє розвитку та підвищенню ефективності роботи підприємств, а також задоволенню певних потреб. Поняття «інновація» застосовується до нововведень у виробничій, організаційній, фінансовій, науково-дослідній, навчальній та інших сферах, до будь-яких удосконалень, що забезпечують економію витрат або створюють умови для такої економії. Основна маса інновацій реалізується підприємствами як засіб вирішення виробничих, комерційних завдань, як найважливіший чинник забезпечення стабільності їхнього функціонування, економічного зростання, конкурентноздатності. Інновація орієнтовані на ринок, на конкретного споживача або потребу.

Слово «потенціал» походить від латинської та означає сила, можливість, наявність сили, запаси та засоби, які використані для досягнення результату. Тому поєднуючи ці поняття отримуємо, що це можливість, сила здійснювати, реалізовувати ідеї, нові продукти, технології з метою отримання прибутку та розвитку.

«Інноваційний потенціал підприємства» є поняттям, що нещодавно ввійшло до термінів економічної науки як економічна категорія, однак визначення його сутнісного розуміння характеризується з різних аспектів (табл. 1). Так, одні науковці трактують це поняття з позиції наявності ресурсів у процесі господарювання економічних суб'єктів [4, с. 147; 2, с. 12], інші – можливості використання цих ресурсів [7; 9, с. 453], реалізації цілей інноваційної діяльності підприємств [11, с. 144]. Проаналізувавши теоретичне підґрунтя змісту поняття «інноваційний потенціал підприємства», можна стверджувати, що більшість авторів керуються так званим ресурсним підходом, тобто визначають інноваційний потенціал підприємства як сукупність ресурсів або їх комбінацію. Деякі визначення ґрунтуються на структурному підході, виділяючи найчастіше такі основні елементи, як науково-дослідна, кадрова, інформаційна, матеріально-технічна, фінансова складові. Інші науковці застосовують процесний підхід, який ураховує цільову характеристику інноваційного потенціалу.

Таблиця 1.

Варіанти трактування поняття «інноваційний потенціал підприємства»

Автор(и), джерело	Визначення поняття «інноваційний потенціал підприємства»
Захарченко В.І., Корсікова Н.М., Меркулов М.М. [4, с. 147]	Сукупність ресурсів, які безпосередньо беруть участь в інноваційному процесі, перебувають у взаємозв'язку, і факторів, що створюють необхідні умови для ефективного використання цих ресурсів з метою досягнення відповідних орієнтирів інноваційної діяльності і підвищення конкурентоспроможності підприємства в цілому.
Радзівіло І.В. [7]	Складна динамічна система з одночасним урахуванням та поєднанням впливу факторів і чинників середовищ, внутрішніх та зовнішніх можливо-стей і здатностей, ефективності їх використання, принципів своєчасності та стратегічної направленості підприємства.
Стадник В.В., Йохна М.А. [9, с. 453]	Сукупність ресурсів та умов діяльності, що формують готовність і здатність організації до інноваційного розвитку.
Войнаренко М.П., Скалюк Р.В. [2, с. 12]	Деяка критична маса ресурсів господарюючого суб'єкта (інтелектуальних, науково-дослідних, інформаційних і т.д.), необхідна та достатня для його оптимального розвитку на основі постійного пошуку і використання нових сфер і способів реалізації ринкових можливостей, які відкриваються перед ним, що пов'язано з модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту.
Федулова Л.І. [11, с. 144]	Міра готовності організації виконати завдання, що забезпечують досягнення поставленої інноваційної мети, тобто міра готовності до реалізації проекту чи програми інноваційних стратегічних змін.

Джерело: [Сидорчук, І.П., 2014/Економіка та управління підприємствами- с. 97-101]

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Наведені вище наукові підходи досліджують лише окремі аспекти інноваційного потенціалу, не розкриваючи повністю сутність цього поняття. Це певною мірою обумовлено об'єктивним чинником – обсягом і характером цілей наукових досліджень. А тому до визначення інноваційного потенціалу слід підходити як до економічної категорії, яка є ієрархічно організованою системою понять, які знаходяться на різному рівні вираження сутності: від первинних категорій до таких, що логічно впливають одна з іншою, тобто субординованих і координованих між собою. Це характеризує багаторівневу сутність інноваційного потенціалу, розкриття якого потребує використання інтегрального підходу. Саме інтегральний підхід дозволяє використати переваги всіх підходів до визначення інноваційного потенціалу і розкрити діалектику його формування й розвитку [6, с. 131]. Отже, інноваційний потенціал підприємства можна трактувати як інтегральну сукупність взаємопов'язаних у певних соціально-економічних формах ресурсів, яка характеризує можливість (здатність) підприємства під дією зовнішніх і внутрішніх факторів створювати й ефективно впроваджувати інновації з метою досягнення інноваційних стратегічних змін, підвищення економічної ефективності та конкурентоспроможності підприємства.

Інноваційні перетворення вимагають від підприємства швидкої адаптації до зміни характеру впливу чинників внутрішнього та зовнішнього середовища. Подібні зміни передбачають обов'язкове перетворення структурних складових підприємства. При цьому одним з важливіших критеріїв ефективності інноваційного розвитку є адаптивність та гнучкість структури підприємства до зовнішнього та внутрішнього впливу.

Так, у загальному вигляді під інноваційним потенціалом найчастіше розуміють сукупність усіх наявних матеріальних і нематеріальних активів підприємства, що використовуються в процесі здійснення інноваційної діяльності [3, с. 13]. Він містить усі ресурси, що в змозі забезпечити досягнення конкурентних переваг підприємства з використанням інновацій: – матеріальні (матеріально-технічні)

- технічна база та оборотні активи інноваційної діяльності;
- фінансові – різноманітні кошти, необхідні для виконання інноваційних процесів (власні, кредитні, – бюджетні, інвестиційні),
- кадрові – працівники, які спроможні виробляти й ефективно реалізовувати нові ідеї
- інформаційні – сукупність різних видів наукової інформації, комп'ютерні системи, система захисту інформації, науково-технічна література, науково-технічна документація тощо;
- організаційні – наявна організаційна культура, концепція управління підприємством організаційна структура управління, форми організації та управління інноваційною діяльністю.

Економічна оцінка ефективності використання інноваційного потенціалу повинна враховувати: новизну і перспективність наукових розробок; кількість запропонованих і реалізованих наукових і технічних пропозицій; економічний ефект, отриманий в народному господарстві в результаті використання завершених розробок і реалізованих робіт; практичний внесок в підвищення технічного рівня і техніко-економічних показників підприємств галузі в зіставленні з витратами наукових організацій; техніко-економічні показники запропонованих і освоєних у виробництві розробок порівняно з кращими зарубіжними зразками; кількість, значущість відкриттів, винаходів і проданих ліцензій; економічний ефект, отриманий в народному господарстві від реалізації відкриттів і винаходів: якість і терміни проведення робіт; економію грошових і матеріальних ресурсів; підготовку наукового персоналу. Інноваційна активність промислових підприємств оцінюється за допомогою показників: кількість підприємств, що займалися інноваційною діяльністю, в тому числі за напрямками — дослідження і розробки (зокрема внутрішні НДР, зовнішні НДР); придбання нових технологій, з них придбання виключних майнових прав на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, ліцензій, ліцензійних договорів на використання зазначених об'єктів; придбання машин, устаткування, установок; виробниче проектування, інші види підготовки виробництва для випуску нових продуктів, впровадження нових методів їх виробництва; маркетинг, реклама і т.н.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Такий складний об'єкт управління вимагає специфікації концепції управління ним із метою досягнення системи цілей підприємства, у тому числі цілей управління інноваційним потенціалом. Оскільки підприємства як самостійні суб'єкти господарювання мають право обирати методи управління інноваційним потенціалом, то необхідно перш за все проаналізувати особливості існуючих підходів до управління крізь призму сутності інноваційного потенціалу. У сучасних умовах набули широкого використання три основних методологічних підходи до управління: процесний, системний і ситуаційний [10 с.77-84].

Висновки. Складові інноваційного потенціалу характеризують ресурси та здатність підприємства до реалізації мети інноваційної діяльності. Аналіз інноваційного потенціалу за складовими надає можливість розробити процедури оцінки його достатності для розробки, виробництва і просування на ринок конкретних інновацій. Результати таких оцінок мають стати основою для розробки системи цілеспрямованого пошуку, аналізу, оцінки і відбору інновацій, сприятливих для підприємства у певних ринкових ситуаціях.

Згідно з принципами управління при посиленні інноваційного потенціалу підприємства необхідно використовувати:

- системний підхід в управлінні розвитком інноваційного потенціалу на засадах маркетингу, що дає можливість враховувати усі необхідні взаємозв'язки і взаємодії у структурі інноваційного потенціалу та системі управління маркетингом, а останньої – з довкіллям;

- науковість управління, що передбачає врахування дії економічних законів і закономірностей розвитку, застосування наукових підходів до організації і функціонування сукупності елементів інноваційного потенціалу, що виявляють синергетичний ефект, та комплексу маркетингу (на основі програмно-цільового підходу), системний аналіз та моніторинг, урахування реальних вимог розвитку, використання науково-обґрунтованих прогнозів і зворотних зв'язків;

- орієнтація управління розвитком інноваційного потенціалу на інноваційний шлях розвитку підприємства, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності шляхом інвестування новацій у нові технології і менеджмент.

Зазначимо, що успішне підприємство не тільки має поточні доходи, але й повинно у процесі діяльності забезпечити відповідний рівень і відповідність інноваційній активності усіх категорій інноваційного потенціалу.

Таким чином, підсумовуючи результати проведеного дослідження зазначимо, що «інноваційний потенціал підприємства» є комплексним поняттям, яке включає в себе кількісний і якісний склад ресурсів, що використовуються під час створення та реалізації інновацій. Інноваційний потенціал підприємства повинен представлятися як сукупність процесів, пов'язаних із здійсненням інноваційної діяльності в поточному й стратегічному періодах, що вимагають залучення як традиційних ресурсів, так і інноваційних, які використовуються для забезпечення інноваційного шляху розвитку підприємства, у результаті чого створюється система нововведень або окремі інновації різного рівня.

Література:

1. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент / И.Т. Балабанов. – СПб.: Питер. – 2000. – 432 с.
2. Войнаренко, М.П. Інноваційний потенціал промислових підприємств: сутність, структура, особливості оцінки та перспективи розвитку / М.П. Войнаренко, Р.В. Скалюк // Вісник Хмельницького національного університету. Екон. науки. – 2008. – № 1 (2). – С. 7 – 12.
3. Гриньов А. В. Оцінка інноваційного потенціалу підприємства / А. В. Гриньов // Проблеми науки. — 2003. — № 12. — С. 12—17.
4. Захарченко, В.І. Інноваційний менеджмент: теорія і практика в умовах трансформації економіки: навч. посіб. / В.І. Захарченко, Н.М. Корсікова, М.М. Меркулов – К.: Центр учбової літератури, 2012. – 448 с.

5. Миллер Б. Инновационное развитие и сетевое управление / Б.Миллер // Проблемы теории и практики управления. – 2011. – №9 – С.25.
6. Овечкіна, О.А. Огляд методів оцінки рівня інноваційного потенціалу економічних суб'єктів / № 4. – С. 130 – 140.– 2007. –О.А. Овечкіна, К.В. Іванова // Економічний вісник Донбасу.
7. Радзівіло, І.В. Механізм формування інноваційного потенціалу промислового підприємства: структуризація та ідентифікація елементів [Електронний ресурс] / І.В. Радзівіло // Електронне фахове видання Режим доступу: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1-«Ефективна економіка». &z=1295>.
8. Чабан В.Г. Складова інноваційної інфраструктури: венчурний капітал / В.Г. Чабан // Фінанси України. – 2004. - №4. - .с39
9. Шульгіна Л.М. Сучасні концепції стратегічного управління інноваційним розвитком підприємства / Л.М. Шульгіна, В.В. Юхименко // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2011. – №3. – Т.2. – С.79-84.
10. Лепа Р.Н. Анализ методологических подходов к управлению и принятию решений на предприятии. / Р.Н. Лепа // Наукові праці Донецького

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ОВОЧЕПРОДУКТОВОГО ВИРОБНИЦТВА

Зайчук Анастасія Вікторівна
Чорноморський національний університет ім. П. Могили,
м. Миколаїв, Україна

***Анотація.** Розглянуто теоретичні основи формування конкурентоспроможності продукції вітчизняного овочепродуктового підкомплексу. Визначено проблеми й резерви підвищення конкурентоспроможності овочевої продукції на внутрішньому та світовому ринках аграрного виробництва.*

***Ключові слова:** овочівництво, овочева продукція, конкурентоспроможність овочевої продукції, конкурентоспроможність овочівництва, якість продукції.*

Постановка проблеми. Однією із складових рушійних сил розвитку економічної системи – є конкуренція, що є динамічною силою суспільного розвитку. На сучасному етапі ринок і конкуренція є основними механізмами підвищення ефективності АПК. Лише на засадах конкурентоспроможні підприємства здатні виробляти продукцію високої якості.

Структурні зрушення, що відбулись в овочівництві України протягом останніх років негативно відобразились на конкурентоспроможності галузі і ефективному функціонуванні аграрних підприємств. Підвищення конкурентоспроможності в овочепродуктовому виробництві - є одним із пріоритетних завдань для виведення галузі із економічної кризи і забезпечення ефективного виробництва овочевої продукції з метою формування та забезпечення продовольчої безпеки країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз досліджень і літературних джерел, в яких розглядаються питання щодо конкуренції, її суті й ознак, видів і форм, механізмів функціонування та її ролі в економіці показав, що дана проблема завжди привертала і привертає увагу вчених. Значний вклад у розробку даної проблематики, в тому числі і у галузі сільського господарства зробили вітчизняні вчені - економісти: П.Т. Саблук, В.Я. Месель-Веселяк, В.Я. Амбросов, М.Й. Малік, М.Я. Кваша, О.М. Шпичак, О.В. Ульяновченко, Л.А. Євчук, І.В. Саєнко, Б.М. Хусаїнов, Я.Б. Базилюк, Р.М. Скупський, М.П. Канівський, О.О. Кях, І.В. Гуторова тощо.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

У роботах цих вчених було висвітлено з різних точок зору сутність конкуренції, конкурентоспроможності, розкрито основні напрями забезпечення конкурентоспроможності аграрного виробництва, сільськогосподарських підприємств та стратегічні аспекти її формування. Проте, питання конкурентоспроможності в промисловому овочівництві досліджені недостатньо, особливо для нових умов господарювання: трансформаційних змін, переходу економіки на ринкові засади.

Формулювання цілей статті. Дослідження теоретико-методологічних аспектів конкурентоспроможності аграрних підприємств овочепродуктової галузі та сформувані основні напрями її забезпечення.

Виклад основного матеріалу дослідження. В сучасних умовах конкурентоспроможність продукції, не лише овочевої, є однією з провідних ознак стабільного функціонування підприємства, що визначає перспективи його подальшого розвитку. Зважаючи на специфіку українського овочівництва підвищення його конкурентоспроможності повинно здійснюватися через:

- 1) впровадження у виробництво інноваційних технологій;
- 2) формування та функціонування цивілізованого овочевого ринку, з відповідною інфраструктурою;
- 3) державне регулювання ринкових відносин, зокрема: спрощення системи оподаткування, створення режиму спеціального пільгового кредитування, сприяння залученню інвестицій та інтенсифікація галузі;
- 4) впровадження прогресивних форм організації та мотивації праці тощо.

Перехід вітчизняного аграрного виробництва на ринкові відносини і глобалізація економіки вимагають від овочівників розширення діяльності в сфері маркетингових досліджень. Тому підвищення конкурентоспроможності продукції, що виробляється, на основі маркетингових досліджень є одним із стратегічних завдань кожного аграрного підприємства.

Дослідження проблем та резервів підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняного овочівництва на внутрішньому та світовому ринках сільськогосподарського виробництва.

Ключові фактори успіху або конкурентні переваги, які характерні для певної галузі чинники, що приносять переваги одним підприємствам над іншими (наприклад, у боротьбі за інвестиції за рахунок більшої прибутковості або швидкості обороту капіталу), базуються на: науково-технічному рівні виробництва та продукту; рівні маркетингу; рівні менеджменту; організаційно-технічному рівні виробничих процесів; фінансово-економічному рівні підприємства; рівні персоналу тощо. Ці фактори не є постійними, вони змінюються залежно від: особливостей галузей; сегментів ринку, що обслуговуються, а також часу та етапу «життєвого циклу» галузі та підприємства. Для кожної галузі є свої специфічні вимоги до комбінації наведених ключових факторів успіху, але для процвітаючого підприємства будь-якої галузі кожний із них може стати інструментом перемоги в конкурентній боротьбі.

В стратегічному управлінні найчастіше конкурентоспроможність розглядається в двох аспектах:

1) *конкурентоспроможність товару (продукції)* тобто ступінь його відповідності на певний момент вимогам цільових груп споживачів або обраного ринку за найважливішими характеристиками: технічними, економічними, екологічними тощо;

2) *конкурентоспроможність підприємства* — це рівень його компетенції відносно інших підприємств-конкурентів у нагромадженні та використанні виробничого потенціалу певної спрямованості, а також його окремих складових: технології, ресурсів, менеджменту (особливо — стратегічного поточного планування), навичок і знань персоналу тощо, що знаходить вираження в таких результируючих показниках, як якість продукції, прибутковість, продуктивність тощо.

Кожний продукт або послуга цінні настільки, наскільки вони можуть задовольняти потреби споживача, тому в усіх показниках, що характеризують той чи інший продукт або послугу, будуть використовуватися об'єктивні та

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

суб'єктивні, кількісні та якісні параметри й показники, які більшою чи меншою мірою відбивають рівень задоволення потреб. Чим вищий цей рівень, тим більш конкурентоспроможний продукт випускає підприємство.

Конкурентоспроможність продукції, як відносна характеристика, базується на порівнянні значень показників конкурентоспроможності оцінюваної продукції із базовими значеннями. Конкурентоспроможність продукції овочівництва можна трактувати як спроможність овочів або овочевої продукції бути проданими на даному ринку в даний часовий період.

Рівень конкурентоспроможності овочевої продукції на різних ринках в різний часовий період залежить від:

- 1) від тенденцій розвитку економіки на ринку, тенденцій науково-технічного прогресу, стійких зрушень у структурі споживання продуктів;
- 2) коливання ринкової кон'юнктури; розмірів ринку збуту, які позначаються на величині попиту на продукцію;
- 3) стабільності ринкової позиції виробництва, що зумовлюється сформованим іміджем та діловою репутацією виробника;
- 4) позиціонування продукції на ринку, яке встановлюється на підставі конкурентних переваг продукції;
- 5) ринкового потенціалу продукції, який формується залежно від етапів життєвого циклу продукції;
- 6) кількості конкурентів-аналогів та конкурентів-субститутів (їх частки на ринку), яка зумовлюється ступенем новизни продукції тощо [1].

Виробництво конкурентоспроможної продукції – головна вимога ринкової економіки. В умовах зростаючої складності господарського механізму діяльності агроформувань АПК, в більшості випадків їх інвестиційної та технологічної відсталості, фінансової нестабільності в державі конкурентоспроможна продукція овочівництва повинна відповідати таким вимогам: якість її повинна бути не нижчою аналогічної на ринку; овочеве виробництво повинно бути рентабельним; овочева продукція повинна бути експортнопридатною.

Якість овочевої продукції, включаючи новизну, агротехнічний рівень та екологічність її виробництва, високі господарські та смакові якості, формується на різних стадіях виробництва, зберігання, переробки та надходження до споживачів, і є ключовим чинником утримання позицій на ринку, забезпечення максимального рівня реалізації. За таких умов основними напрямками її підвищення можуть бути:

- глибокі підходи до вивчення потреб ринку;
- досконала розробка агротехнологій вирощування;
- прямий зв'язок з виробниками засобів виробництва (мінеральних добрив, засобів захисту рослин, насіння, паливно-мастильних матеріалів, комплектуючих сільськогосподарської техніки тощо);
- якість повинна стати принципом роботи всіх структурних підрозділів;
- удосконалення системи управління якістю;
- поліпшення рівня кваліфікації кадрового складу [2, 4].

Основою формування якісної овочевої продукції є стандартизація її виробництва, мета якої гарантування якості продукції з урахуванням вимог ринку та забезпечення безпеки здоров'я населення. З метою підвищення експортного потенціалу овочівництва та забезпечення відповідності вітчизняної продукції міжнародним вимогам до якості доцільним є впровадження у підприємствах аграрної сфери системи управління якістю, яка б відповідала міжнародній системі стандартизації, зокрема, ISO-9000 – стандарт управління якістю та ISO-14000 - стандарт управління якістю довкілля і екологічної безпеки.

Якість продукції не єдиний фактор, що визначає її конкурентоспроможність, хоча і є її важливою складовою. Крім якості, на нашу думку, конкурентоспроможність овочевої продукції також формують *вимоги конкретного ринку та організаційні заходи її реалізації* (сертифікація, реклама, гарантії виробника, умови оплати, терміни постачання, умови постачання тощо). Особливістю останніх факторів є те, що вони не пов'язані з виробництвом овочів, а їх вплив на конкурентоспроможність відбувається поза його межами.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Важливим фактором підвищення конкурентоспроможності вітчизняного овочівництва є оптимізація використання біокліматичного потенціалу України та наявних виробничих ресурсів аграрних підприємств різних форм власності за рахунок впровадження екологічних та ресурсозберігаючих технологій виробництва овочевої продукції. Реалізація даного напрямку підвищення конкурентоспроможності, на наш погляд, повинна здійснюватися через:

- створення на основі використання сучасних методів селекції сортів (гібридів) овочевих культур, які характеризуються: 1) підвищеним антропоадаптивним потенціалом (продуктивністю); 2) адаптованістю до біотичних та абіотичних факторів (температури, фітопатологічних і ентомологічних, надлишку або нестачі елементів живлення і води, невластивого фотоперіоду і дефіциту світла в умовах закритого ґрунту тощо); 3) поєднанням високої потенційної продуктивності із стабільною по роках і агрокліматичних зонах урожайністю; 4) високою якістю товарної продукції (смакових якостей, харчової цінності, придатності тривалого зберігання, транспортування, консервування та різних способів переробки, зовнішній вигляд, колір, відсутність пошкоджень, біохімічний склад плодів (вміст сухих речовин, цукрів, вітамінів, радіопротекторів, шкідливих речовин) тощо; 5) придатністю до постійно вдосконалювальних технологій вирощування й механізованого збирання врожаю;
- науково-обґрунтовану концентрацію (створення спеціалізованих сировинних зон вирощування овочевих культур) та спеціалізацію овочівництва з метою максимального урахування природно-економічних умов кожного регіону, що забезпечить максимальне використання генетичного потенціалу продуктивності нових сортів;
- запровадження інтегрованого захисту рослин від бур'янів, шкідників та хвороб та одержання екологічно чистої овочевої продукції;
- виробництво комплексу вітчизняної сільськогосподарської техніки для овочівництва;
- впровадження у виробництво новітніх наукових досягнень застосування систем мікрозрошення з фертигацією;
- розширення обсягів зберігання та переробки товарної продукції безпосередньо на місцях її вирощування (прискорення темпів будівництва і реконструкції діючих овочесховищ) та організацію фірмової торгівлі;
- покращення організації насінництва овочевих культур, підвищення його ефективності та виконання замовлень на насіння на державному та регіональному рівнях;
- впровадження прогресивних форм організації і мотивації праці;
- впровадження в овочівництві закритого ґрунту енергозберігаючих технологій вирощування овочів у несезонний період та розсади для відкритого ґрунту з використанням комп'ютеризованої системи автоматизованого контролю за параметрами штучного клімату.

Визначальна роль у регулюванні ринкових відносин має належати державі. Державне регулювання ринкових відносин може здійснюватися через цінову та кредитно-податкову політику, яка буде ефективною лише тоді, коли ціни на продукцію овочівництва забезпечать необхідні темпи розширеного відтворення виробництва і одержання максимального прибутку на вкладений капітал. Цінову політику у овочівництві необхідно здійснювати на основі вільного ціноутворення у поєднанні з елементами державного регулювання цінового рівня, зокрема через субсидії, пільгові кредитування та страхування, податкові пільги, стимулювання експорту і обмеження імпорту тощо [3, 5].

Висновки. З входженням країни в СОТ і інші міжнародні організації стає необхідним досягнення високоефективної роботи господарств, галузі в цілому шляхом використання всіх можливостей на зовнішньому і внутрішньому рівнях. Кінцевий результат ефективності повинен ґрунтуватися на одержанні конкурентоспроможної, високоякісної продукції, яка повинна відповідати міжнародним стандартам не тільки по споживчим показникам, але і за показниками витрат ресурсів, праці, окупності вкладеного у виробництво капіталу.

З метою реалізації інноваційної політики держави необхідно в Національній програмі розвитку овочепродуктового підкомплексу передбачати комплексність розвитку інноваційної діяльності у всіх її сегментах

— наука, впровадження новацій і техніко-технологічне переоснащення виробництва, підготовка висококваліфікованих фахівців, маркетингові дослідження і консультаційно-інформаційне забезпечення, формування ринкової стратегії розвитку овочепродуктового виробництва в країні.

Література.

1. Петрович Й.М., Кіт А.Ф., Захарчин Г.М. та ін. Економіка підприємства: Підручник / За загальною редакцією Й.М. Петровича. - 2-ге вид., виправл. – Львів: «Магнолія плюс», видавець СПД ФО В.М. Піча. – 2006. – 580 с.
2. Должанський І.З., Загорна Т.О. Конкурентоспроможність підприємства: Навчальний посібник. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.
3. Канінський М.П. Концептуальні положення підвищення рівня конкурентоспроможності продукції овочівництва /М.П. Канінський // Агроінком. - 2003. - №11-12. – С. 72-77.
4. Ульянченко О.В. Конкурентоспроможність сільськогосподарських підприємств та стратегічні аспекти її формування: [моногр.] / О.В. Ульянченко, Л.А. Євчук, І.В. Гуторова. – Х.: Віровець А.П. «Апостроф», 2011. – 340 с.
5. Кіях О.О. Оцінка конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств галузі овочівництва та основні напрямки її забезпечення [Електронний ресурс]/ О.О. Кіях. – Режим доступу: http://www.khntusg.com.ua/files/sbornik/vestnik_127/24.pdf

ТЕОРЕТИЧНИЙ КОНЦЕПТ ФОРМУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИВАБЛИВОСТІ АГРАРНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Лякін Дмитро Сергійович

Чорноморський національний університет ім. П. Могили,

м. Миколаїв, Україна

***Анотація.** Проведено проблемний аналіз теоретико-методологічних положень формування інвестиційної привабливості аграрного підприємства, через факторіальний аналіз інвестиційного клімату та структуру інвестиційного потенціалу. Обґрунтовано організаційно-економічні резерви підвищення та розроблено систему формування інвестиційної привабливості суб'єкта господарювання. Визначено найважливіші елементи та методи формування інвестиційної привабливості ФГ «Владам», виділено комплекс пріоритетних напрямків удосконалення інвестиційної діяльності.*

***Ключові слова:** інвестиція, інвестиційна привабливість, інвестиційний клімат, аграрні підприємства, інвестиційний процес, суб'єкт інвестування*

Постановка проблеми. В умовах загострення ринкової конкуренції між підприємствами за нові ринки збуту готової продукції оцінка інвестиційної привабливості окремого суб'єкта, що господарює, є важливим питанням при прийнятті інвестиційного рішення потенційним інвестором. Інвестиційна привабливість підприємства є об'єктом управління, керуючи яким можна залучати інвестиційні ресурси для інноваційного розвитку підприємства в необхідних обсягах та на прийнятних умовах. У багатьох випадках привабливість вітчизняних підприємств (у загальному розумінні) для інвесторів у глобалізованій економіці невисока через низьку конкурентоспроможність українських товаровиробників на зовнішньому та внутрішньому ринках. Однак навіть неприбуткові та неконкурентоспроможні українські підприємства можуть бути привабливими як для вітчизняних,

так і для іноземних суб'єктів інвестування за умов упровадження інновацій та за наявності перспектив довгострокового розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значний вклад у розвиток ринкової інвестиційної теорії, зокрема агропродовольчої сфери, внесли видатні вчені-економісти: Л.О. Бакаєв, І.А. Бланк, А.В. Бойко, О.В. Гаврилюк, М.С. Герасимчук, О.П. Добровольська, Г.П. Лайко, І.І. Лукинов, Т.В. Мацибора, А.С. Музиченко, О.В.Носова, А.Т. Опря, А.А. Пересада, І.Л. Сазонець, В.С. Уланчук, В.Г. Федоренко, К.В. Філь, В.М. Хобта, О.М. Царенко, І.І. Червен, та ін. Розв'язання ними цілого ряду прикладних проблем сприяє розробці комплексного підходу до залучення інвестицій в підприємства аграрної сфери і сьогодні.

Проте ряд проблем у сфері формування інвестиційної привабливості підприємств аграрної сфери потребують додаткових досліджень, зокрема: сутність змісту інвестиційної привабливості, обґрунтування потреби в інвестиціях, моделювання інвестиційних процесів в агроформуваннях, вдосконалення економічних механізмів та інструментів підвищення інвестиційної привабливості агровиробників в умовах трансформаційних процесів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У більш вузькому тлумаченні поняття «інвестиційна діяльність» застосовують термін «інвестиційний процес», під яким розуміється комплекс практичних дій, етапів, що пов'язані з залученням коштів (капіталів) у підприємства й галузі економіки.

В.Г. Федоренко відзначає, що у інвестиційному процесу завжди існує суб'єкт (інвестор), об'єкт (об'єкт інвестицій), зв'язок між ними (інвестування з метою одержання інвестиційного доходу) і середовище, у якому вони діють (інвестиційне середовище) [1, с. 16].

Термін «інвестиційний процес» тісно пов'язаний з поняттям «інвестиційна привабливість», яке має в економічній літературі ряд подібних виражень: «інвестиційний клімат», «інвестиційний потенціал». Крім того, під інвестиційним кліматом можна розуміти систему факторів впливу на умови ведення й ефективність інвестиційної діяльності. Інвестиційний клімат потрібно створити для вітчизняних інвесторів.

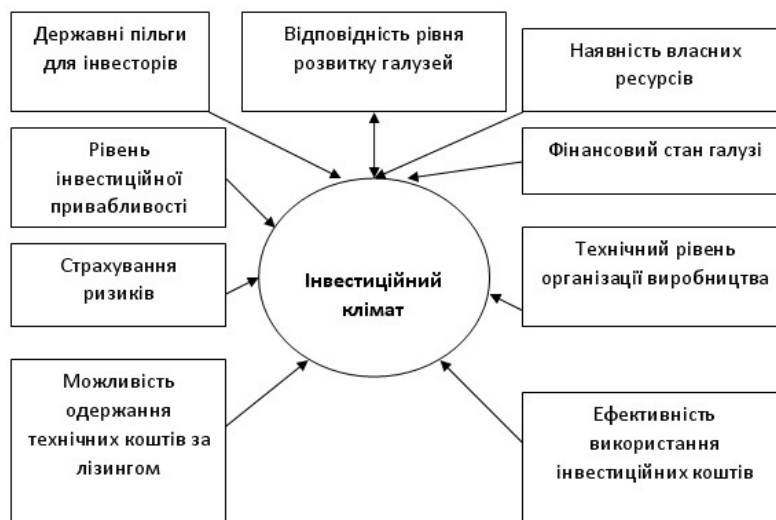

Рис. 1. Фактори, що формують інвестиційний клімат*

*Джерело: розроблено автором

Т.В. Майорова розуміє під інвестиційним кліматом сукупність політичних, економічних і соціальних умов, які забезпечують і сприяють інвестиційній діяльності вітчизняних і іноземних інвесторів [2]. Інвестиційний клімат формують певні фактори (рис. 1).

Інвестиційна привабливість характеризується в першу чергу станом соціально - економічного розвитку країни. На соціально-економічний розвиток впливає значна кількість факторів: економічна й політична стабільність у країні, забезпечення законності й правопорядку; рівень розвитку ринкової інфраструктури; рівень розвитку

фінансових інститутів; рівень розвитку податкової системи; рівень професіоналізму трудових колективів; ємкість внутрішнього ринку; конкурентоспроможність вітчизняних технологічних процесів як фактор підвищення інвестиційного потенціалу.

Інвестиційний потенціал характеризується сукупністю об'єктивних передумов для здійснення інвестування, які можуть бути виміряні й виражені у вигляді кількісних показників. Найбільш значимими для оцінки інвестиційного потенціалу є наступні фактори: ресурсно-сировинний, виробничий, споживчий, інфраструктурний, інтелектуальний, інституціональний, інноваційний, трудовий, фінансовий.

З погляду К.В. Філь інвестиційний потенціал - це максимальна величина інвестиційних ресурсів, які можуть бути залучені й ефективно використані для фінансування розвитку з розрахунком оптимального співвідношення джерел їхнього формування й середньозваженої вартості [3]. Інвестиційний потенціал складається з наступних основних приватних потенціалів (рис. 2).

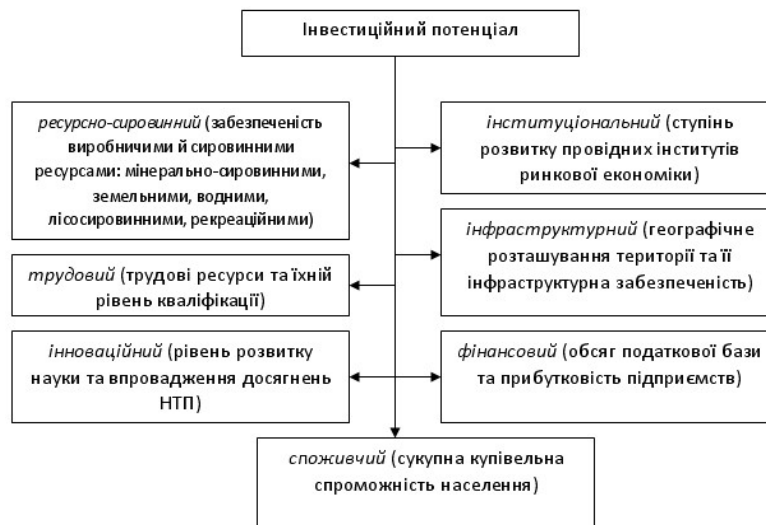

Рис. 2. Структура інвестиційного потенціалу*

*Джерело: розроблено автором

З'ясування факторів та визначення резервів підвищення інвестиційної привабливості ґрунтується на теоретичному обґрунтуванні проблеми формування достатньої конкурентоспроможності підприємства на інвестиційному ринку й безперечно пов'язано з загальними факторами інвестиційної привабливості, які укрупнено можна розподілити на:

1. фінансово-економічні;
2. соціальні;
3. інформаційні.

Серед діючих факторів і резервів підвищення інвестиційної привабливості основне значення доцільно приділити першій групі чинників, які, безперечно, мають найсуттєвіший вплив на формування рівня інвестиційної привабливості підприємства.

До фінансово-економічних факторів і резервів підвищення інвестиційної привабливості пропонується віднести:

- 1) підвищення ефективності використання основних фондів на підприємстві;
- 2) зростання якості управління кредиторською й дебіторською заборгованістю;
- 3) ріст ефективності використання оборотних коштів;
- 4) удосконалення управління прибутком підприємства;
- 5) запровадження маркетингових заходів та управління якістю;
- 6) підвищення ефективності управління ціноутворенням на продукцію підприємства;

7) зростання ефективності діяльності підприємства за рахунок впровадження екологічно безпечного обладнання;

8) налагодження та якості діяльності внутрішнього аудиту.

Комерційна робота на підприємстві повинна будуватись з урахуванням швидкого реагування на попит, що динамічно змінюється. Аналізу підлягають, з одного боку, місткість ринку, система ціноутворення, рівень і динаміка цін, споживчі властивості товарів, рівень і структура ринкового попиту та пропозиції, наявність і методи діяльності конкурентів, канали збуту, розвиток інфраструктури, стан реклами тощо. А з іншого боку, визначаються виробничо- збутові можливості самого підприємства (обсяг продукції і товарний асортимент, виробничі потужності, система організації матеріально-технічного постачання, фінансове становище та ін.).

Підвищення інвестиційної привабливості як чітко спланований елемент стратегічного розвитку підприємства повинно відбуватися у рамках наступної системи (рис.3.):

Рисунок 3. Система формування інвестиційної привабливості на підприємстві

Результатом комплексного вивчення ринку є виявлення поточних і перспективних реальних потреб ринку, узгодження їх з можливостями залучення власних та позичених ресурсів підприємства по задоволенню цих потреб з урахуванням оптимального використання можливостей регіонів і підприємства.

Таблиця 1

Найважливіші елементи інвестиційної привабливості для зацікавлених груп ФГ «Владам»

Елементи	Групи інвесторів	Підприємства-інвестори	Банківські установи	Інвестиційні компанії	Пайові фундації
Фінансовий стан		+	+		+
Наявність власних розробок		+		+	
Наявність активів		+	+		
Виробнича і матеріальна база		+			
Комплектація по кадрах			+	+	+
Портфель замовлень		+	+		
Паблік релейшенс			+	+	
Наявність соціальних програм і об'єктів			+	+	+
Управління відносинами з клієнтами			+	+	+
Репутація і імідж			+	+	+
Географічне положення		+			
Сировинна база		+			
Рівень технологій в галузі			+		
Рентабельність продукції		+			
Наявність оборотних коштів			+		
Частка ринку		+		+	+
Якість і асортимент продукції		+		+	+

Аналіз робіт [1-6] і ін., дозволив виявити задачі, принципи інвестиційної привабливості ФГ «Владам» Вітовського району.

В результаті формування інвестиційної привабливості ФГ «Владам» розв'язуються наступні задачі:

- залучення національних і зарубіжних інвесторів на підприємство;
- розвиток технологічної і виробничої бази підприємства;
- стабілізація виробничої, наукової і комерційної діяльності підприємства;
- підвищення якості і привабливості продукції;
- підвищення конкурентоспроможності підприємства;
- підвищення зайнятості населення в результаті збільшення об'ємів випуску продукції і освоєння нових видів діяльності;
- поповнення бюджету різних рівнів в результаті стабільної роботи і виплати податків.

З метою вирішення поставлених завдань, формування інвестиційної привабливості ФГ «Владам» вимагає встановлення методів їх досягнення.

На підставі проведення аналізу загальнонаукових методів організації процесів до методів формування інвестиційної привабливості віднесено такі (табл. 2) [1; 4-6].

Таблиця 2

**Методи формування інвестиційної привабливості ФГ «Владам»
Вітовського району**

Метод	Компоненти
Інформаційний	Моніторинг. Дослідження. Прогнозування.
Ринковий	Розробка, планування, впровадження життєвого циклу підприємства і його продукції Просування продукції Позиціонування на ринку
Попереджувальний	Удосконалення виробничих процесів. Планування процесу виробництва. Встановлення власних технічних стандартів.
Інженерний	Технічне забезпечення. Забезпечення наукових розробок. Розробка виробничих, інформаційних і інших мереж.

Функції інвестиційної привабливості ФГ «Владам» дозволяють вести роботу з формування механізму організації інвестиційної привабливості.

Розробка механізму організації інвестиційної привабливості підприємства, реалізація його цілей, завдань і функцій ґрунтується на загальнонаукових принципах управління виробничими підприємствами [8; 7]. Такі принципи є універсальними і притаманні виробничим і управлінським системам і механізмам різної спрямованості. Принципи і функції інвестиційної привабливості створюють умови формування механізму її формування на промислових підприємствах.

Висновки. Рахуємо, що інвестиційну привабливість можна визначити на різних рівнях господарювання. Інвестиційна привабливість підприємств – це комплексна систематизована категорія, яка характеризує об'єкт інвестицій. З позицій впливу зовнішніх і внутрішніх чинників, що відповідають потребам індивідуалізації оціночного процесу, узгодженого з потенційними інвесторами, який характеризує вплив інвестиційного клімату на

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

інвестиційні ризики, формування доходності інвестицій, або досягнення певного соціально-економічного ефекту. Інвестиційна привабливість на мікрорівні представляє собою умови, які створено державою для всіх суб'єктів господарювання, а також іноземних інвесторів, для вигідного вкладення інвестицій з метою розвитку національної економіки в цілому та аграрної сфери зокрема.

Інвестиційна привабливість ФГ «Владам» є одним з головних чинників в боротьбі за інвестора і його фінансові ресурси. Проте складність формування інвестиційної привабливості підприємства обумовлюється широтою уявлень про її структуру. Тому необхідно уточнити і виявити основні напрями і складові інвестиційної привабливості для концентрації підприємства на основних з них. В результаті проведених досліджень було виявлено, що сьогодні інвестори все частіше звертаються до нематеріальних і не фінансових показників діяльності підприємств, які мають всезростаючий вплив на вибір інвестора.

Література.

1. Федоренко В.Г. Інвестування: підручник / В.Г. Федоренко // Алерта. – С.16.
2. Майорова Т.В. Інвестиційна діяльність. Навч посібник / Т.В. Майорова. – Київ «Центр навчальної літератури», 2004. – 376с.
3. Філь К.В. Економічний потенціал підприємства як основа інвестиційної привабливості підприємства / К.В. Філь // Збірник наукових праць “Економіка: проблеми теорії та практики”. – Дніпропетровськ: ДНУ. – 2004. – № 195. – Т.3. – С.556- 560.
4. Майданевич П.М. Інвестиційна привабливість підприємств аграрного сектору: теорія, методологія, практика: монографія / П.М. Майданевич. – Сімферополь: ВД «АРІАЛ», 2011. – 388 с.
5. Лук'янець С.В. Шляхи підвищення інвестиційної привабливості аграрної сфери економіки України / Лук'янець С.В. // Науковий вісник Національного аграрного університету. – 2007. – № 111. – С. 250-253.
6. Ларіна Т.В. Вплив інвестиційних чинників у розвитку агропромислового комплексу Автономної Республіки Крим / Т.В. Ларіна // Економіка АПК. – 2009. – №2. – С. 82-84.
7. Крупка Я.Д. Прогресивні методи оцінки та обліку інвестиційних ресурсів / Я.Д. Крупка. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 354 с.
8. Лайко Г.П. Формування інвестиційної привабливості підприємств АПК / Г.П. Лайко. – К.: ННЦ «Інститут аграрної економіки», 2005. – 202 с.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ

Опружак Сергій Станіславович
ЧНУ ім. П.Могили

Постановка проблеми. Однією з актуальних проблем агропромислового комплексу України є інноваційний шлях розвитку сільськогосподарського виробництва. Широке впровадження інновацій в усіх напрямках діяльності сільськогосподарських підприємств сприяє: зростанню продуктивності праці, економії різних видів ресурсів, скороченню витрат і зниженню собівартості аграрно-продовольчої продукції, нарощуванню обсягів і підвищенню ефективності сільськогосподарського виробництва.

Інноваційний потенціал формує здатність аграрних підприємств конкурувати на внутрішньому та зовнішньому ринках і допомагає уникнути економічної кризи.

Аналіз останніх досліджень. Основні теоретичні і методологічні положення, пов'язані з розкриттям сутності й змісту інновацій, інноваційних процесів та інноваційної діяльності, особливостями і закономірностями їх прояву в сільськогосподарських підприємствах досліджувались у працях науковців: В.Г. Андрійчука, В.І. Благодатного, В.О. Василенка, С.А. Володіна, О.І. Дачія, О.В. Донця, В.О. Заготова, М.В. Зубця, С.М. Ілляшенка, М.І. Кісіля, М.Ф. Кропивка, М.І. Лобанова, П.М. Макаренко, М.Й. Маліка, Л.І. Михайлової, Ю.Н. Новікова, В.І. Осипова, І.А. Павленка, П.Т. Саблука та ін. Питанню інновацій в сільському господарстві також значну увагу приділялось вченими ЧНУ ім. П.Могили: Горлачуком В.В., Кузьменко О.Б., Яненковою І.Г., Мельничук Л.С., Семенчук І.М. та ін.

Постановка завдання. Мета статті – дослідження інноваційного розвитку сільськогосподарської галузі України, виявлення проблем на шляху впровадження інновацій у виробництво сільськогосподарської продукції.

Виклад основного матеріалу. Важливим інструментом підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору економіки України є інноваційна модель розвитку. Підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва на сучасному етапі зумовлюється в значній мірі широким впровадженням у практику вітчизняних і світових досягнень науково-технічного прогресу, стратегічна роль в якому належить інноваційній діяльності.

Результати впровадження інновацій віддзеркалюються в збільшенні обсягу продаж, зниженні собівартості продукції, зростанні фондоозброєності та продуктивності праці, підвищенні рентабельності роботи й інших виробничо-фінансових показників діяльності аграрних підприємств, а також соціально-економічного розвитку сільських територій.

Сутність інноваційного розвитку різних галузей національного господарства не містить принципових розходжень. Проте в агропромисловому комплексі і особливо в сільському господарстві характер і основні напрями цього процесу істотно відрізняються.

До основних особливостей формування і розвитку інноваційного процесу у сільському господарстві відносяться наступні:

- 1) значні відмінності регіонів країни за природно-кліматичними умовами і спеціалізації виробництва;
- 2) різноманітність видів виробляємої сільськогосподарської продукції, продуктів її переробки, істотна різниця в технології обробки продукції, утримуванні и годівлі тварин;
- 3) велика різниця в періодах виробництва окремих видів сільськогосподарської продукції і продуктів її переробки;
- 4) наявність великої різноманітності типів виробництва за різними організаційно-правовими формами та формами власності, розмірами, спеціалізації, підпорядкованості, кооперації тощо;
- 5) велика залежність технологій виробництва в сільському господарстві від природно – кліматичних умов, дорожно-транспортних мереж, віддаленості від постачальницьких центрів і ринків збуту продукції і інших факторів;
- 6) відособленість сільськогосподарських товаровиробників, віддаленість від інформаційно – консультаційних служб і організацій, які виробляють науково-технічну продукцію;
- 7) різний соціально-освітній рівень робітників сільського господарства;
- 8) відсутність чіткого і науково – обумовленого організаційно – економічного механізму передачі досягнень науки сільськогосподарським товаровиробникам і як наслідок, суттєве відставання галузі по освоєнню інновацій у виробництві [1].

Із впровадженням новацій у галузь види продукції, як правило, не змінюються, тільки набувають покращених властивостей. Інноваційну діяльність у сільському господарстві запропоновано розглядати на чотирьох етапах: розробка новацій, їх апробація та перевірка, відтворення новацій, а також впровадження їх у виробництво.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Основною метою інновацій в аграрній сфері є забезпечення економічності та екологічності сільськогосподарського виробництва [2].

З урахуванням вимог науково-обумовленої класифікації, було розроблено набір ознак класифікації інновацій, що дозволяє, на наш погляд, раціонально організувати інноваційну діяльність в сільськогосподарських підприємствах. Запропонована автором класифікація інновацій представлена в табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація інновацій в сільському господарстві

Ознака класифікації	Вид інновацій
Предмет та сфера застосування інновацій	- біологічні - технічні - технологічні - хімічні - економічні - соціальні - інновації в менеджменті - маркетингові
Ступінь новизни інновацій	- нові для підприємства - нові для галузі - нові для регіону - нові для області - нові для країни
Глибина змін, що вносяться	- базові - поліпшуючі - модифікаційні - прикладні
За формою реалізації інновацій	- у формі продукту - у формі процесу
Спрямованість використання	- прибуткові - неприбуткові - захисні - наступальні - руйнівні
Період реалізації	- довгострокові - середньострокові - короткострокові
Походження	- зовнішні - внутрішні
Величина витрат	- інновації, що вимагають великих вкладень - інновації, що вимагають мінімальних витрат - інновації можливі без додаткових витрат
Джерела фінансування	- власні кошти - бюджетні кошти - кредитні або інші позикові кошти - змішане фінансування
Ступінь ризику	- відсутність невизначеності - часткова невизначеність - повна невизначеність

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Джерело: розроблено з використанням [3].

Слід відзначити, що у сільському господарстві розробка інновацій і їх впровадження пов'язано переважно з новими сортами рослин, виведенням нових порід тварин, нової техніки, новими ресурсозберігаючими технологіями, застосування яких у більшості випадків змінює характерні властивості сільськогосподарської продукції, що виробляється, але не призводять до появи нових видів продукції.

За предметом і сферою застосування у сільському господарстві доцільно виділяти 8 типів інновацій (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікація інновацій за предметом та сферою застосування у сільському господарстві

Ознака класифікації	Вид інновацій
Біологічні	- нові сорти і гібриди сільськогосподарських рослин; - нові породи, типи тварин і птиці; - створення рослин і тварин, стійких до хвороб і шкідників, несприятливим факторам навколишнього середовища
Технічні	- використання нових видів техніки і обладнання
Технологічні	- нові технології обробки сільськогосподарських культур; - нові технології в тваринництві; - науково – обумовлені системи землеробства і тваринництва; - нові ресурсозберігаючі технології виробництва і зберігання сільськогосподарської продукції; - екологізація землеробства.
Хімічні	- нові добрива і їх системи; - нові засоби захисту рослин;
Економічні	- нові форми організації, планування і управління; - нові форми і механізми інноваційного розвитку підприємства
Соціальні	- забезпечення сприятливих умов для життя, праці і відпочинку сільського населення
Інновації в менеджменті	- нові форми організації і мотивації праці; - нові методи ефективного управління персоналом
Маркетингові	- вихід на нові сегменти ринку; - удосконалення якості продукції та розширення асортименту; - нові канали розподілу продукції

Джерело розроблено з використанням [4].

Інноваційна діяльність є важливою складовою прискорення розвитку сільського господарства. Саме в агропродовольчій сфері, на відміну від інших сфер, розвиток інновацій відбувається більш повільно, що вимагає особливої уваги. Інноваційні процеси у сільському господарстві мають певні особливості, пов'язані із його специфікою, а саме: наявністю живих організмів, сезонністю та підвищеними ризиками тощо.

Основним продуцентом новацій для сільського господарства нині є мережа науково-дослідних інститутів УААН та Міністерства аграрної політики України. Найбільш поширеними новаціями є: нові сорти та гібриди рослин і породи тварин, штами мікроорганізмів, марки і модифікації сільськогосподарської техніки, технології, хімічні та біологічні препарати (вакцини), економічні розробки (документально оформлені методики, різні рекомендації тощо). Апробацію та перевірку отриманих зразків здійснюють наукові установи і спеціальні державні установи й організації. Відтворення новацій у сільському господарстві здійснюють насінницькі господарства (виращування елітного та репродукційного насіння нових сортів і гібридів сільськогосподарських культур); племінні заводи (розведення чистих порідних ліній тварин); машинобудівні підприємства (серійний випуск нової техніки); біологічні фабрики (випуск вакцин тощо). Впровадження розробок у виробництво, або перетворення

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

новацій в інновації здійснюється за ініціативою суб'єктів підприємницької діяльності з метою досягнення комерційних вигод.

Сучасний стан наукового забезпечення інноваційного процесу сільськогосподарської науки дійшов до критичної межі: матеріально-технічна база науково-дослідних установ зношена, не вистачає приладів для досліджень, особливо з найбільш наукомістких напрямів, зокрема, біотехнології.

Внаслідок довготривалості етапів розробки й апробації фундаментальних інновацій в сільському господарстві, результати наукових досягнень у селекції сільськогосподарських культур дають максимальну віддачу через 15-20 років від початку фінансування кожного окремого напрямку наукової роботи, а в селекції порід тварин – 20-30 і більше років.

Впровадження та ринкове освоєння новацій стримується також рядом інших чинників, серед яких найвагомішими є низька платоспроможність господарств і відсутність достовірної й повної інформації про новітні вітчизняні наукові розробки в галузі сільського господарства.

Наукові дослідження потребують щорічного масштабного фінансування і всебічної державної підтримки, оскільки від цього залежить науковий рівень та якість новацій, що надзвичайно важливо в умовах поширення на українському ринку науково-технічної продукції конкурентоспроможних іноземних техніки й технологій, які за своїми техніко-економічними параметрами не поступаються, а часом і перевершують вітчизняні аналоги. Особливо це стосується імпорту сільськогосподарської техніки, насіння іноземних сортів культур рослин і засобів захисту рослин. Фінансова підтримка інноваційної діяльності необхідна також на інших етапах інноваційного процесу, оскільки стимулювання впровадження має забезпечити попит на вітчизняні наукові розробки [5].

Розвиток інноваційної діяльності в сільському господарстві України – важливий напрям по нарощуванню конкурентних переваг, оскільки аграрна галузь економічно розвинутих країн поступово перетворюється в наукомістку галузь виробництва.

Висновки. Отже, можна зробити заключення, що у контексті існування необхідності нарощування обсягів виробництва та рівня конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції одним із перспективних напрямів розвитку аграрних підприємств України є використання інноваційних підходів до здійснення господарської діяльності в сільському господарстві.

Література:

1. Садиков М.А. Управління інноваційними процесами в аграрній сфері АПК: автореф. дис. д-ра екон. наук: 08.02.03 / М.А. Садиков. - К., 2002. — 30 с.
2. Чабан В.Г. Інновації як умова підвищення конкурентоспроможності аграрного сектору / В.Г. Чабан // Економіка АПК. - 2006. - № 7. – С. 68.
3. Шквиря Н.О. Особливості інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств / Н.О. Шквиря // Держава та регіони, 2007. - № 6. – С. 216
4. Кот О.В. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектору економіки та його організаційно - економічне забезпечення / О.В. Кот // Проблеми науки. – 2008. - №9. – С. 30-37
5. Дацій О.І. Розвиток інноваційної діяльності в агропромисловому виробництві України/ Олександр Іванович Дацій. — К. : ННЦ "Інститут аграрної економіки", 2004. — 428с.

*Присяник Катерина Геннадіївна,
студентка 5 курсу,*

*Харківський навчально-науковий інститут Державного вищого навчального закладу «Університет
банківської справи»
Україна, Харків*

На сучасному етапі розвитку ринкових відносин дуже важливим сегментом їх побудови є підприємства та їх активна і успішна діяльність. Підприємство - організаційно відокремлена і самостійна частина виробничої сфери, яка має певну специфікацію: надання послуг, виготовлення продукції тощо. Звичайно ці підприємства мають головну мету, вона полягає в тому, щоб підприємство (організація) задовольняло потреби ринку в його виробленій продукції та, звичайно, це одержання прибутку.

З теоретичної точки зору отриманий прибуток буде виступати як інструмент управління, в якому згенеровано майже всі інтереси усіх сегментів економічної діяльності. Також він являтиметься джерелом фінансових ресурсів суб'єктів господарювання та держави в загалом. Та, як було відмічено раніше, прибуток є тією частиною грошових нагромаджень, яка виступає джерелом формування фінансових ресурсів підприємницьких структур, і при переході до активних ринкових відносин прибуток сприяє розширенню діяльності та підвищенню конкурентоспроможності.

Прибуток впливає на величину фінансових ресурсів всієї держави. Економічні, соціальні процеси та явища також залежать від показників діяльності підприємств, розмірів фінансового забезпечення, темпів нагромадження тощо [1]. Тобто в широкому розумінні прибуток є узагальнюючим показником всіх секторів економіки на макроекономічному рівні.

Взагалі мета і завдання даного дослідження полягає в тому комплексному обґрунтуванні методів підвищення прибутку. Це питання розглядали такі вчені: О.Д. Василик, Н.М. Ушакова, С.Ф. Голов, І.О. Бланк [2].

Розглянемо більш детально умови ефективної політики, яка може бути спрямована на розвиток підприємств. Аналізуючи та оцінюючи прибутковість необхідно враховувати те, що на неї можуть впливати різні фактори, як внутрішні, так і зовнішні [3]. Зовнішні фактори включають в себе: нормативні документи певної галузі, регулюванні цін на рівні держави, систему оподаткування та умови і ставки кредитування. Якщо говорити про внутрішні, то вони включають обсяг діяльності (кількість та номенклатура), цінову політику, чисельність працівників та фонд заробітної плати.

Нажаль неможливо вплинути на зовнішні фактори, котрі можуть як підвищувати прибуток, так і навпаки призводити до його зниження. Наприклад, ріст відсоткові ставки по кредитах збільшує фінансове навантаження на підприємство. В результаті підприємства будуть витратити свою торгову виручку не на інвестиції у власне виробництво, а на погашення кредиту, котрий став більш дорожчим для нього. Якщо розглядати підприємства, які реалізують свою продукцію закордоном, то зниження державою податку на експорт може призвести до зростання прибутку за рахунок зменшення витрат на податки. Крім того для таких підприємств укріплення національної валюти може призвести до того, що зовнішні торгівельні партнери вважатимуть за краще купувати таку ж продукцію в інших країнах, де ціни є вигіднішими.

Зрозуміло, що вплинути на зовнішні фактори неможливо, тому для того щоб покращити прибутковість підприємства нам необхідно вплинути на внутрішні фактори, а саме проводити певні заходи: організаційні (диверсифікація виробництва, покращення виробничої структури); технічні (вдосконалення техніко-технологічної бази); економічні (система оплати праці, удосконалення тарифної системи) [4]. Ці три заходи необхідно проводити

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

в певному порядку, інакше покращення у ефективності діяльності буде не повним, малопомітним, або взагалі відсутнім.

Одним із заходів підвищення прибутковості є оптимізація роботи працівників підприємств. Наприклад, на дуже великих підприємствах можна встановити різноманітні програмні комплекси, які зможуть оптимізувати робочі процеси підприємства, які будуть замінювати робітників підприємства. При механізованому виробництві необхідно залучати значно менше робітників, що в свою чергу призведе до зниження витрат на оплату праці. Також за рахунок даного нового обладнання можна значно збільшити випуск продукції, що сприятиме зниженню витрат на випуск одиниці продукції [5]. Але по мірі збільшення обсягу виробництва продукції підприємству необхідно розширювати свою діяльність і шукати нові ринки збуту, як в Україні, так і закордоном. А для цього необхідно буде виділяти кошти на додаткову рекламу, для того щоб це принесло результат.

При зниженні собівартості та підвищенні прибутку важливим фактором є дотримання суворого режиму економії при виробничо-господарській діяльності.

Одним із найважливіших питань є розташування підприємства. Воно може бути на околиці міста, в центрі, або взагалі в іншому регіоні, де просто зосереджено виробництво, а не реалізація продукції. При правильному розташуванні і виборі місця підприємство має проаналізувати систему оподаткування аналогічних структур, що є в цьому регіоні, можливості підвищення прибутку та кон'юнктуру ринку.

Таким чином розвиток управлінської політики підприємства є багаторівневим ємким процесом, який потребує стовідсоткової зосередженості і уваги. Це призведе до зменшення витрат матеріальних ресурсів на одиницю продукції, а також буде скорочення витрат при обслуговуванні виробництва [6]. З метою виявлення надлишків необхідно проводити інвентаризацію обладнання та запасів, а якщо вони будуть виявлені, то необхідно їх використовувати в подальшому виробництві, або продати за ринковими цінами [7].

В процесі вивчення ролі прибутку у господарській діяльності можна зробити висновок, що для ефективної прибуткової діяльності всіх підприємств обов'язково необхідно вивчати та спиратися на комплексний аналіз роботи підприємства. Це може бути як аналіз використання виробничих потужностей, вивчення техніко-економічних показників, вивчення основних фондів, так і аналіз господарських зв'язків, робочої сили та стратегій управління в цілому.

Список використаної літератури

1. Афанасьев М.В., Гончаров А.Б. Економіка підприємства: Навчально-методичний посібник для самост. вивчення дисципліни / За редакцією проф. М.В. Афанасьєва. Х.: ВД —ІНЖЕК, 2003. – 410 с.
2. Василик О. Д. Фінанси підприємств : навч. посіб. / В. І. Аранчій. – К. : Професіонал, 2007. – 304 с
3. Покропивний С. Ф., Економіка підприємства: Навчальний посібник/ М-во освіти України, КНЕУ; -2-е вид., перероб. та доп.. -К.: КНЕУ, 2000. -526 с.
4. Гавалешко С.В. Рентабельність підприємства та шляхи його підвищення [Електронний ресурс] / С.В. Гавалешко // Економікс. – 2012. – № 10. – Режим доступу : www.rusnauka.com/10_DN_2012/Economics/10_106158.doc.htm
5. Корінев В. Л. Обґрунтування прибутку підприємства з урахуванням рівня ціни на продукцію / В. Л. Корінев // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – № 3 (45). – С. 97-103.
6. Ищенко Е. Прибыль как критерий эффективности функционирования предприятия / Е. Ищенко // Економіст. – 2006.
7. Ушакова Н. М., Швиданенко Г. О., Васильков В. Г., Гончарова Н.П., Економіка підприємства: підручник/ за заг. ред. Г. О. Швиданенко. – К.: КНЕУ, 2009. – 598 с.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)
СПОЖИВЧЕ КРЕДИТУВАННЯ ЯК ФАКТОР СТРУКТУРИЗАЦІЇ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПОТОКІВ

Троніна Оксана Володимирівна,
Студентка 6 курсу,
Чорноморський Національний Університет ім. Петра Могили
Україна, Миколаїв

Анотація: Стаття присвячена дослідженню споживчого кредитування, механізмам його впливу на економіку і, зокрема, на сальдо торговельного балансу. Аналізується сутність споживчого кредиту, як проява системи суспільних потреб, його місце у сучасній банківській системі функціонування в кризових економічних умовах.

Ключові слова: Споживче кредитування, споживання, споживчі потреби, ставка відсотку, імпорт, експорт, від'ємність сальдо торговельного балансу .

Постанова проблеми: Фінансова, соціальна, -макро та мікроекономічна сутність споживчого кредиту породжує диспути серед економістів через те, що охоплює різні прояви та сфери життя людини як частини соціуму та економічного агента. Саме тому стаття присвячена проблемі впливу споживчого кредитування на різні економічні рівні та розглядається в розрізі його кореляції з динамікою чистого експорту.

Мета: Беручи до уваги неоднозначність впливу споживчого кредитування, метою статті є аналіз впливу кредитування на від'ємність сальдо торговельного балансу й ефекту, який воно чинить на стан економіки. Виявити кореляцію, еластичність й змоделювати можливі зміни у сальдо торговельного балансу і, як наслідок, економічних результатах. Проаналізувати в цьому контексті ставку кредитування і причини та наслідки співставлення позитивного й негативного ефекту споживчих кредитів. Розробити рекомендації щодо нівелювання негативного впливу споживчого кредитування на експортно-імпортні операції.

Це питання ретельно вивчали такі видатні постаті як Дж. Кейнс, С. Кузнец, І.Фішер, М.Фрідмен, А.Андрю, Р.Прумберг. Серед вітчизняних дослідників аспекти банківського сектору, зокрема кредитування, розглядали В.Геєць, А.Даниленко, С.Шумська, В.Шевчук, А.Чухно та інші.

Виклад: Кредитування кінцевого споживання як засіб збільшення сукупного платоспроможного попиту безумовно стимулює розширення обсягів виробництва товарів та послуг, на придбання яких витрачаються кредитні кошти. Так, для вітчизняної науки характерне об'єднання усіх видів товарів та послуг для задоволення власних потреб, в той час, коли Західна теорія виділяє окремі статті «сумарних витрат домогосподарств», наприклад купівля будинків відноситься до інвестицій [3,с.208]. Серед головних причин популярності кредитування у населення – недостатні доходи, незадоволеність забезпеченням поточних витрат та позитивні очікування щодо зростання доходів. Зокрема, ця думка була сформована ще М.Ландрі, про те, що люди максимізують сукупну корисність протягом подальшого життя; вони готові заплатити за сьогоднішні блага дорожче при умові, що дохід буде з часом рости [3,с.403]. Виявлений у цьому соціальний сенс кредитування полягає в задоволенні важливих споживчих потреб, що не можливо реалізувати лише власним капіталом. Можливість майже миттєво придбати бажані речі, нездатність оцінити власні матеріальні можливості, недооцінка дійсної корисності речі у тій чи іншій ситуації для певного споживання, несхильність до заощаджень – ці фактори є нестабільним підґрунтям споживання, марнотратством кредитних коштів, що призводить до боргового тягаря, невиклати кредиту, втрати заощаджень чи майна [1,с.7].

Деякі дослідники і вчені-економісти, серед них Рей Даліо загалом вважають споживче кредитування негативним чинником, що виступає лише засобом перерозподілу негарантованого персонального боргу у часі, що має руйнівний вплив на економіку домогосподарства і у масштабі держави. Думка інституціоналістів, що

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

задоволення споживчих потреб за рахунок споживчого кредитування приносить відчутний соціальний ефект на фоні позитивного впливу на ВВП явно йде у розріз концепції кредитних циклів. Вкрай важливим є факт того, що споживче кредитування – суттєвий аспект банківської діяльності, що стимулює цю галузь за рахунок прискорення обігу коштів. Так наприклад, частина споживчих кредитів ПАТ «ПриватБанк» складає 25% від загального кредитного портфелю, а в ПАТ «УкрСиббанк» - 47,6%.

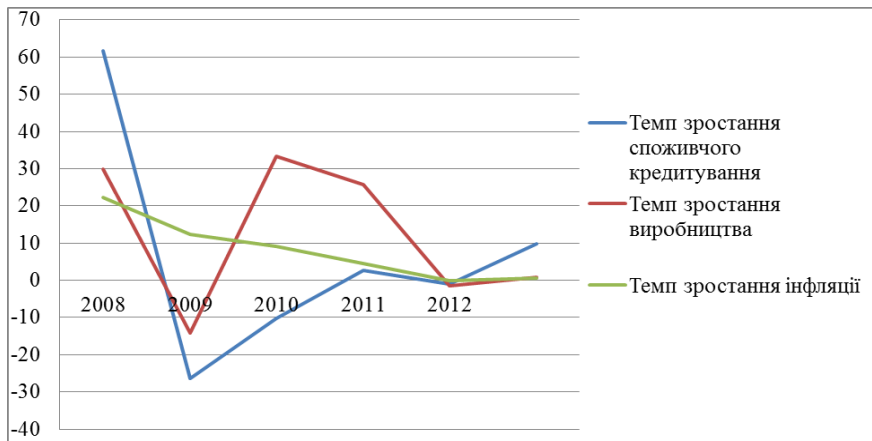
Заохочення сукупної пропозиції, що безумовно може розглядатися як плюс споживчого кредитування, працює лише за умови рівності внутрішнього попиту і пропозиції.

Таблиця 1

Темпи приросту, %

Роки	Темп зростання кредитування	Темп зростання виробництва	Темп інфляції
2008	61,771	29,84278	22,3
2009	-26,3182	-14,1403	12,3
2010	-10,3352	33,21795	9,1
2011	2,643	25,71406	4,6
2012	-0,9356	-1,57894	-0,2
2013	9,87	0,783	0,5

Об'єктивне перевищення попиту, стимульоване кредитуванням, призведе до зростання цін, і ВВП, який збільшиться за рахунок цього, буде мати по-суті інфляційну основу.

Рис.1. Графік темпів приросту

На графіку зображено перевищення темпу зростання кредитування темпів зростання виробництва й рівень інфляції що об'єктивно поглинає обсяги виробництва.

Неможливо оминати негативний вплив споживчого кредитування на мікрорівні. Проблема, що характерна для західних економік з розширенням споживчого кредитування поширюється і в Україні. Це стосується банкрутства домогосподарств, високої заборгованості населення та боргового мультиплікатор, що можна пов'язати з низкою традиційних і новостворених причин. З точки зору мікроекономіки, логічним є прагнення не тільки залишатися на певному споживчому рівні, а й перманентно підвищувати його. Кредитні кошти дозволяють індивіду споживати речі та послуги, що поліпшують якість його життя, але не створюють активної бази відтворення. За таких умов при недостатніх поточних доходах залучення кредитних коштів призводить до надмірної заборгованості і банкрутства.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Створення зацікавленості серед працівників кредитних відділів банку у залученні нових дебіторів та спрощення процедури кредитування привело до повільного збільшення кредитування, в тому числі, негарантованого, що виявилось у зростанні рівня заборгованості до 60% від особистого доходу [8с.16].

До неоднозначної ситуації на рівні домогосподарств приєднуються ще більш суперечлива роль споживчого кредитування на макrorівні і у сфері експортно-імпортних відносин. Так споживче кредитування має суттєвий вплив на розбалансування, нагромадження та споживання через зростання споживчого попиту за умов неадекватного зростання обсягів виробництва та інвестиційної активності. Це призводить до стимулювання імпорту замість стимулювання економічного зростання. Деякі вчені притримуються думки, що споживче кредитування не має істотного впливу на імпорт, через превалювання в імпорті енергоресурсів [7,с.5]. Але обмежувати вплив споживчого кредитування лише інфляційними процесами, на нашу думку, не варто. Коефіцієнт кореляції між обсягами кредитування та чистим експортом складає -0,7, тобто виявляє наявність чіткої оберненої залежності між зростанням споживчого кредитування та зменшенням експорту у порівнянні з імпортом.

Кореляція розрахована за формулою:

$$r_{XY} = \frac{cov_{XY}}{\sigma_X \sigma_Y} = \frac{\Sigma(X - \bar{X})(Y - \bar{Y})}{\sqrt{\Sigma(X - \bar{X})^2 \Sigma(Y - \bar{Y})^2}}$$

Значні темпи зростання імпорту зумовлюються, між іншим, тим, що споживчі потреби, на яких базується споживчий попит фіксуються на товарах іноземного виробництва, що сприймаються як більш якісні, престижні. Відсутність вітчизняних аналогів чи їх не конкурентно спроможність остаточно замикає товарообіг між імпортною продукцією кредитними коштами, що були взяті на їх придбання. Таким чином за умови негативного сальдо торговельного балансу подальше стимулювання експорту через заохочення споживчого користування не є доцільним. З підвищенням обсягів споживчого кредитування сальдо торговельного балансу змінювалось у зворотній залежності.

В таких умовах тренд сальдо торговельного балансу має низхідну тенденцію, тобто розрив обсягів імпорту та експорту дедалі збільшуватиметься. Національний банк не реагує на гнітючу динаміку чистого експорту, хоча це питання постає у розробці адекватних засобів обмеження імпорту.

У короткостроковому періоді тренд обсягів споживчого кредитування, залишиться стабільним, не зважаючи на можливе звуження ринку через реакцію НБУ. Серед деяких експертів поширена думка, що облікова ставка буде зростати дещо зменшуючи тенденції балансу чи не буде знижуватись через високий попит на валюту, викликаний валютизацією економіки та монетарною політикою, що спрямована на стримування попиту на валюту [6,с.3].

Зараз про те рестрикційні заходи залишаються теоретичними розробками, й ставка кредитування застигла на відмітці 7,5 – найнижчій за останні 10 років.

Щоб змодельовати прогнозовані значення сальдо торговельного балансу було застосовано метод регресивного рівняння, у яке в якості залежної змінної введено чистий експорт а об'єм споживчого кредитування – незалежною. Спробу спрогнозувати значення незалежної змінної через відсоток кредитування було спростовано через низький рівень кореляції – 0,3. Це звісно не означає, що між ставкою відсотку та об'ємами кредитування не існує залежності, але обрані математичний інструмент не дозволяє брати до уваги ряд важливих факторів, починаючи з часового лагу і закінчуючи мікроекономічною кон'юнктурою. Тому для узагальненої моделі було прийнято рішення використовувати темпи приросту об'ємів споживання, кредитування. Це дозволяє змодельовати показники чистого експорту за умови суттєвого збільшення або зменшення кредитування, що може бути досягнуто комплексом заходів у тому числі зміною процентної ставки по кредитам, стримування активності банків, зменшення учасників ринку. Також прогнозовані об'єми кредитування можуть сформуватися й без прямого впливу через кризовий стан економіки, тощо.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Прогнозовані значення об'ємів кредитування були отримані шляхом додавання значення середнього темпу зростання до показника останнього року (2013) та відповідно віднімання.

Таблиця 2

Динаміка зміни обсягу кредитування і сальдо торговельного балансу

Роки	Обсяг кредитування, млрд. грн	Номінал. зміна, млрд.грн	Зміна, %	Від'ємність сальдо торговельного балансу, млрд.грн	Номіналь на зміна, млрд.грн	Змін а, %
2006	56			13,5		
2007	109	53,0	94,64	42,2	28,7	212,59
2008	179	70,0	64,22	80,7	38,5	91,23
2009	129	50,0	27,93	19	61,7	76,46
2010	118	11,0	8,53	32	13	68,42
2011	131	13,0	11,02	71,1	39,1	122,19
2012	130	1,0	0,76	110,1	39	54,85
2013	135,5	5,5	4,23	120,7	10,6	9,63
Середня зміна		29,1	30,19		32,9	90,77
Прогнозні значення	106,4	29,1	21,48	101,1	19,6	16,24
	164,6	29,1	21,48	393,9	273,2	226,35

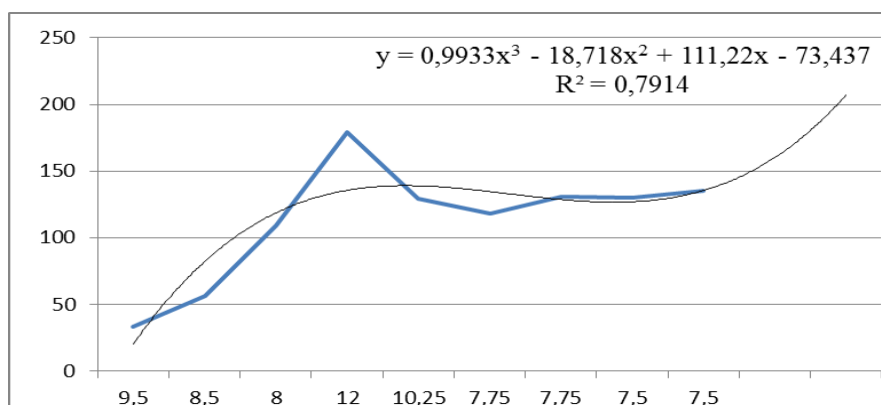

Рис.2. Динаміка зміни обсягів кредитування

Динаміка поступового але суттєвого зростання обсягів кредитування цілком відповідає тенденції до збільшення від'ємності сальдо торговельного балансу.

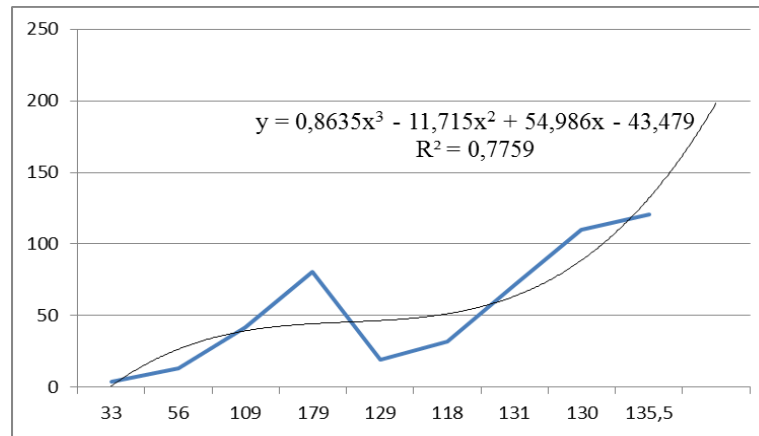

Рис.3. Динаміка зміни від'ємності сальдо торговельного балансу

За розрахунками отриманими за допомогою поліноміального рівняння регресії 3-го ступеня, прогнозне значення сальдо торговельного балансу за умови підвищення об'ємів кредитування становить – 393,9 млрд.грн, що значно вище за зафіксоване попереднє, це загалом відповідає тенденції згідно з якою зміна обсягів кредитування на певну суму викликає кількісно більший ефект, що від відображається у несиметричному співвідношенні зміни обсягу кредитування та торговельного балансу. На увагу заслуговує й показник, при зниженні обсягів на 30,1% - дефіцит складатиме 101,1 млрд. грн. тобто продемонструє зниження лише на 16,2 % при середньому 90,4%. Суто теоретично, для досягнення дефіциту торгового балансу – 5,5 млрд. грн. необхідно було б скоротити до 0,99 млрд. грн. Розрахунки й моделювання дозволяють зробити декілька важливих висновків.

По-перше, навіть при умовному характері прогнозу очевидне збільшення дефіциту торговельного балансу, що неминуче призведе до послаблення позиції національної валюти, особливо в теперішніх умовах різної девальвації.

По-друге, міри пов'язані зі стабілізацією експортно-імпортних відносин повинні бути адекватними і брати до уваги всі фактори, що мають вплив на торговельний баланс не зосереджуючись лише на кредитній ставці, як способі стримування споживчого кредитування, що в свою чергу призведе до зниження імпорту. Як показують розрахунки, зниження об'ємів кредитування повинно мати дійсно відчутні масштаби для економіки, щоб суттєво вплинути на імпортно-експортне співвідношення в результаті.

Щодо рекомендацій, які можуть бути розроблені після аналізу отриманих результатів, то зменшення обсягів кредитування особливо за допомогою такого інструменту як ставка проценту з великою вірогідністю очікуваних результатів не принесе й переорієнтації на внутрішній ринок не вийде. Вітчизняний виробник не може запропонувати споживачу відповідний рівень якості товару, що міг би конкурувати з закордонними виробниками. Тож ми бачимо у підвищенні конкурентоспроможності вітчизняних виробників не тільки спосіб переорієнтувати споживача на внутрішній ринок, але й нівелювати зростання дефіциту торговельного балансу, й хоча це не вирішує проблеми відтоку капіталу, це підвищить рівень покриття експорту імпортом, коефіцієнт якого зараз низький з поганим прогнозом.

Висновки: В статті було розглянуто актуальні проблеми споживання, сукупного попиту, споживчих потреб та кредитування. Проаналізовано сутнісні ознаки споживчого кредитування, його позитивний та негативний вплив на економіку. Було розглянуто кредит у розрізі діяльності банку, його роль в банківській системі сучасної України. Особлива увага приділена взаємовідношенню обсягів споживчого кредитування й сальдо торговельного балансу. В ході застосування інструментарія економіко-математичного моделювання було встановлено суттєвий кореляційний зв'язок між обсягом споживчого кредитування та чистим експортом, і встановлено відсутність очевидної кореляції між ставкою відсотка та обсягом кредитування.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

На основі аналізу статистичних даних було розраховано середні темпи зростання обсягів кредитування та дефіциту торговельного балансу, побудовано тренди, знайдено прогностні значення і їх вплив на економічні показники.

На основі цього було зроблено комперативний аналіз впливу споживчого кредитування на економіку, розроблені рекомендації з урахуванням зовнішніх тенденцій та внутрішнього потенціалу української економіки.

Список використаних джерел

1. Алексеєнко Л. Споживче кредитування в Україні, тенденції та перспективи розвитку. Л. Алексеєнко, С. Турняк. // Наука й економіка. – 2011. – №2 - с. 7-10
2. Вітменський В.В. Моделювання економіки: Навч. Посібник. – К:КНЕУ, 2003 – 408 с.
3. Герл Р. Верідан. Мікроекономіка : проміжний рівень. Сучасний підхід: Навч. Посібник. – Лібра ВД ,2012 – 632 с.
4. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. Режим доступу:[ukrstat.gov.ua]
5. Офіційний сайт Національного Банку України. Режим доступу:[bank.gov.ua]
6. Офіційний портал Мінфін. Режим доступу:[minfin.com.ua]
7. Ніколайчук С. Аналіз стійкості дефіциту поточного рахунку платіжного балансу та зовнішньої торгівлі в умовах фінансової кризи: гіпотетичні й реальні шляхи і заходи їх вирішення / В.Г. Андрійчук// Зовнішня торгівля і право та економіка. – 2008. - №6- с. 5- 9
8. Римар С. Споживчий кредит – підвищення життєвого рівня споживачів / С. Римар// Банківська справа 2010. - №4. – с.16-20
9. Шевчук В.О., Копіч Р.І. Вплив сальдо бюджету на макроекономічні показники/ В.О. Шевчук// Фінанси України 2009. -№3- с. 3-5
10. Панчишина С.М. Аналітична економія: макроекономіка та мікроекономіка. – «Знання», 2013 – 615 с.

**ВНЕДРЕНИЕ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ГИГИЕНОЙ И БЕЗОПАСНОСТЬЮ ТРУДА ПРИ
ВЫПОЛНЕНИИ РЕМОНТНЫХ РАБОТ НА ПРЕДПРИЯТИЯХ ХИМИЧЕСКОЙ И НЕФТЕХИМИЧЕСКОЙ
ПРОМЫШЛЕННОСТИ**

Гармаш Светлана Николаевна

канд. с.-х.н., доцент

Государственное высшее учебное заведение

«Украинский государственный химико-технологический университет»

Украина, г. Днепр

Жмура Алёна Фёдоровна

магистр

Государственное высшее учебное заведение

«Украинский государственный химико-технологический университет»

Украина, г. Днепр

Аннотация. В статье представлены преимущества международного стандарта OHSAS 18001: 2007 «Occupational health and safety management systems. Requirements» («Система управления гигиеной и безопасностью труда. Требования») и обоснована необходимость его внедрения на предприятиях и в ремонтно-строительных управлениях, выполняющих ремонтные работы оборудования, трубопроводов и других объектов.

Ключевые слова: система управления гигиеной и безопасностью труда, ремонтные работы, нефтеперерабатывающие предприятия

В настоящее время большинство предприятий во всём мире внедряют системы управления профессиональной безопасностью и гигиеной труда, ориентируясь на требования международного стандарта OHSAS 18001: 2007 «Occupational health and safety management systems. Requirements» («Система управления гигиеной и безопасностью труда. Требования») [1]. В Украине действует соответствующая версия национального стандарта ДСТУ OHSAS 18001: 2010 «Система управління гігієною та безпекою праці. Вимоги» [2].

В связи с расширением производственных мощностей и технологических возможностей нефтехимических предприятий возможен рост чрезвычайных ситуаций и последствий от аварий, а также опасность для здоровья и жизни работников, выполняющих работу повышенной опасности, в том числе и при выполнении планово-предупредительных ремонтов оборудования.

На многих предприятиях Украины действует система управления охраной труда, целью которой является обеспечение безопасных и нормальных условий труда на всех стадиях производственного процесса; создание условий, при которых обеспечивается не только своевременное устранение нарушений норм и правил по охране труда, но и предупреждение возникновения возможных нарушений.

Система управления гигиеной и безопасностью труда (ГиБТ) – это часть общей системы управления, которая направлена на идентификацию опасностей, оценку и управление рисками в сфере гигиены и безопасности труда, связанные с деятельностью организации. Система охватывает политику и цели в области ГиБТ, организационную структуру, процедуры и ресурсы для разработки, внедрения, достижения, анализа и поддержания в рабочем состоянии политики организации в сфере ГиБТ.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Система менеджмента інтегрується з діючими нормативними документами по охороні праці і гарантує високий рівень контролю в області охорони праці і техніки безпеки. Ця система сприяє кардинальному підвищенню рівня безпеки виробництва, оскільки дозволяє управляти ризиками в процесі виробничої діяльності, запобігати виникненню нештатних ситуацій, покращувати якість управління в області охорони праці. Це забезпечує системний підхід до управління процесами на підприємстві, сприяючи досягненню високої ефективності виробництва.

Нами розроблені стандарти підприємств системи стандартів безпеки праці (ССБТ) при виконанні ремонтних робіт основного обладнання, а також складено перелік нормативної документації по охороні праці.

Нормативною основою забезпечення охорони праці на підприємствах є: Державні стандарти України (ДСТУ), нормативно-правові акти по охороні праці, які поширюються на один або декілька видів економічної діяльності (НПАОП); Міждержавні стандарти системи стандартів безпеки праці, діючі в Україні; Державні санітарні норми (ГСН); Державні санітарні правила і норми (ГСанПин); Державні будівельні норми (ДБН) [3].

Крім зазначених державних стандартів, норм і правил, на підприємствах розробляються і затверджуються свої положення, інструкції, акти по охороні праці, діючі в межах підприємства. Також встановлюються правила виконання робіт і поведінки працівників на території підприємства, в виробничих приміщеннях, на будівельних площадках, робочих місцях відповідно до нормативно-правових актів по охороні праці. Вони спрямовані на побудову чіткої системи управління охороною праці на підприємстві і забезпечення в кожному структурному підрозділі і на кожному робочому місці безпечних і безвредних умов праці. Нормативні акти підприємства повинні відповідати діючому законодавству, Державним стандартам України, нормативно-правовим актам охорони праці, Державним санітарним нормам.

Для підвищення ефективності управління гігієною і безпекою праці на всіх стадіях підготовки і виконання ремонтних робіт на кожному підприємстві (в ремонтно-будівельному управлінні) повинні бути розроблені: положення про систему управління охороною праці на підприємстві; положення про службу охорони праці підприємства. Крім того, в обов'язковому порядку складається положення про комісію по питаннях охорони праці на підприємстві; положення про навчання, інструктаж і перевірку знань працівників по охороні праці. Встановлюється перелік робіт з підвищеною небезпечністю; перелік посадових осіб підприємства, які зобов'язані проходити попередню і періодичну перевірку знань по охороні праці; наказ про порядок забезпечення працівників спецодягом і засобами індивідуальної захисту.

Внедрення міжнародного стандарту OHSAS 18001: 2007 дає підприємствам наступні переваги:

- зменшення кількості випадків захворювань персоналу завдяки контролю небезпечних виробничих факторів на робочих місцях;
- зменшення ризику нещасних випадків з серйозними наслідками;
- зменшення матеріальних втрат, можливих при нещасних випадках і простоях виробництва;
- можливість створення інтегрованої системи управління якістю навколишнього середовища, здоров'я і безпеки;
- дотримання діяльності підприємства вимогам стандартів і нормативних актів в області охорони праці і техніки безпеки.

Література

1. OHSAS 18001:2007 «Occupational health and safety management systems – Requirements» – міжнародний стандарт системи менеджменту гігієни і безпеки праці.
2. ДСТУ OHSAS 18001:2010. Системи управління гігієною та безпекою праці.
3. Зеркалов Д. В. Безпека праці [Електронний ресурс]: монографія / Д.В. Зеркалов. – Електрон. дані. – К.: Основа, 2012. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. – Систем. вимоги: Pentium; 512 Mb RAM; Windows 98/2000/XP; Acrobat Reader 7.0. – Назва з тит. екрана.

РАЗРАБОТКА СТАНДАРТОВ ПРЕДПРИЯТИЯ ПО БЕЗОПАСНОСТИ ТРУДА НА РЕМОНТНЫЕ РАБОТЫ НА НЕФТЕПЕРЕРАБАТЫВАЮЩИХ ПРЕДПРИЯТИЯХ

Гармаш Светлана Николаевна

канд. с.-х.н., доцент

Государственное высшее учебное заведение

«Украинский государственный химико-технологический университет»

Украина, г. Днепр

Паршиков Андрей Владимирович

магистр

Государственное высшее учебное заведение

«Украинский государственный химико-технологический университет»

Украина, г. Днепр

Аннотация. В статье представлена структура разработанных стандартов предприятия по безопасности труда на ремонт основного оборудования. Выявлены вредные и опасные производственные факторы по основным видам ремонтных работ. Показано значение стандартов предприятия для систематизации требований безопасности к оборудованию, технологическим процессам, для обеспечения безопасности труда на всех стадиях подготовки и выполнения ремонтных работ.

Ключевые слова: стандарты предприятия по безопасности труда, ремонтные работы, вредные и опасные производственные факторы

Стандарты предприятий по безопасности труда являются составной частью системы стандартов безопасности труда (ССБТ) [1]. На предприятиях общее руководство разработкой стандартов осуществляет руководитель или главный инженер, организационно-методическое руководство возложено на службы стандартизации с участием служб охраны труда. Разрабатываются стандарты по безопасности труда: организационно-методические (определяющие организацию работы по охране труда на предприятии, организацию обучения и инструктаж работников по безопасности труда, порядок надзора за объектами повышенной опасности, порядок проведения анализа травматизма и т.д.); требования безопасности к производственному оборудованию, к технологическим процессам; требования к обеспечению работников средствами индивидуальной защиты.

Ремонтным бригадам на предприятиях нефтехимической промышленности часто приходится выполнять работы в газоопасных зонах, в закрытых аппаратах, на высоте, в непосредственной близости от полотна или проезжей части эксплуатируемых автомобильных и железных дорог, вблизи линий электропередач и других опасных зонах.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Воздействие вредных производственных факторов в этих зонах приводит к хроническим заболеваниям персонала. В инструкциях по технике безопасности и стандартах предприятия ССБТ иногда не в полном объёме представлен перечень вредных и опасных производственных факторов (физических, химических, биологических, психофизиологических и др.), а также информация о последствиях их влияния на организм, что сказывается на качестве подготовки рабочего к выполнению работ в зоне повышенной опасности. Поэтому при составлении наряда-допуска на выполнение работ повышенной опасности могут быть не учтены необходимые средства индивидуальной защиты и безопасные приёмы работы.

Для разработки стандартов предприятия ССБТ по выполнению различных видов работ (строительно-монтажных, газосварочных, термоизоляционных, облицовочных и др.) нами определены вредные и опасные производственные факторы [4].

Группа физических факторов:

- движущиеся машины и механизмы (подъёмно-транспортное оборудование, лебёдки, тали и т.д.);
- повышенная температура поверхностей оборудования, деталей и арматуры;
- повышенная загазованность воздуха рабочей зоны;
- выполнение работ на высоте;
- опасность самовозгорания пиррофорных соединений (в виде отложений на стенках ректификационных колонн, резервуаров) при контакте с кислородом воздуха.

Причинами аварий и несчастных случаев при удалении из оборудования и трубопроводов сырья являются: неполное освобождение от продуктов, связанное с конструктивными особенностями оборудования и арматуры; наличие «мешков», провисших и тупиковых участков трубопроводов; разлив жидких продуктов при опорожнении на пол и площадки.

К группе химических производственных факторов относятся используемые на производствах токсичные, раздражающие и канцерогенные вещества, которые проникают в организм человека через органы дыхания, кожные покровы и слизистые оболочки.

К группе психофизиологических факторов относятся нервно-психические перегрузки (работа на высоте, в закрытых аппаратах и др.).

Между опасными и вредными производственными факторами существует определенная взаимосвязь. При высоких уровнях вредных факторов они могут становиться опасными. Так, чрезмерно высокие концентрации вредных веществ в воздухе рабочей зоны могут приводить к сильному отравлению или даже к смерти. Высокие уровни звука или звукового импульса могут привести к травме барабанной перепонки [2].

Во многих случаях наличие в рабочей зоне вредных производственных факторов способствует появлению опасных производственных факторов. Например, повышенная влажность и температура, содержание в воздухе рабочей зоны токопроводящей пыли (вредные факторы) значительно повышают опасность поражения человека электрическим током (опасный фактор) [3].

Таким образом, для ряда негативных факторов деление на опасные и вредные производственные факторы в некоторой степени условно и определяется преимущественным характером их проявления в производственных условиях.

Нашим университетом разработаны стандарты предприятия по подготовительным работам к ремонту технологического оборудования нефтеперерабатывающих заводов; по ремонту трубчатых печей; ремонту теплообменников; ремонту закрытых аппаратов; ремонту технологических трубопроводов. Они содержат общие положения; требования к производству ремонтных работ; требования к производственному персоналу и требования к применению средств защиты работающих.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Стандарты предприятий системы стандартов безопасности труда (ССБТ) имеют большое значение для обеспечения безопасности труда, повышают ответственность руководителей и соответствующих служб по охране труда; позволяют упорядочить и систематизировать требования безопасности к оборудованию, технологическим процессам; дают возможность сосредоточить внимание на выявлении причин травматизма и профзаболеваний, на создание условий для их снижения.

Литература

1. Андрієнко М. Вітчизняний досвід стандартизації безпеки праці на будівельних підприємствах // Інвестиції: практика та досвід. – 2014. – № 6. – С.90–94.
2. Система стандартів безпеки праці (ССБТ) [Електронний ресурс] / Охорона праці. Методичні матеріали. – Режим доступу: <http://www.shop-baby.com.ua/2012-05-08-09-45-23>.
3. Зеркалов Д. В. Безпека праці [Електронний ресурс]: монографія / Д.В. Зеркалов. – Електрон. дані. – К.: Основа, 2012. – 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см. – Систем. вимоги: Pentium; 512 Mb RAM; Windows 98/2000/XP; Acrobat Reader 7.0. – Назва з тит. екрана.
4. ГОСТ 12.0.003-2015. ССБТ. Межгосударственный стандарт. Опасные и вредные производственные факторы. Классификация. – 2016.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)
**ОГЛЯД ІСНУЮЧИХ МЕТОДІВ ОЧИЩЕННЯ ТА ОСУШЕННЯ ГАЗУ НА ПІДПРИЄМСТВАХ
ГАЗОВОЇ ГАЛУЗІ**

Дорошенко Юлія Іванівна

к.т.н., доцент

**Івано-Франківськи національний
технічний університет нафти і газу
Україна, м. Івано-Франківськ**

Дорошенко Ярослав Васильович

к.т.н., доцент

**Івано-Франківськи національний
технічний університет нафти і газу
Україна, м. Івано-Франківськ**

Михалків Володимир Богданович

к.т.н., доцент

**Івано-Франківськи національний
технічний університет нафти і газу
Україна, м. Івано-Франківськ**

Лушпак Максим Тарасович

студент

**Івано-Франківськи національний
технічний університет нафти і газу
Україна, м. Івано-Франківськ**

Анотація: Розглянуто процеси підготовки газу на промислових об'єктах, компресорних станціях та газорозподільчих мережах, а також відповідне обладнання. Вивчення питання дасть змогу провести оцінювання ефективності роботи, удосконалення конструкції сепараційного обладнання установок комплексної підготовки газу дасть змогу підвищити якість природного газу, збільшити його теплоту згоряння (калорійність) і зменшити обсяг споживання, а також підвищити надійність роботи газотранспортної системи.

Ключові слова: сепаратор, осушення, очищення, пиловловлювач, фільтр, циклон

Невід'ємним елементом газотранспортної системи є вузли підготовки газу. Сирий газ зразу після його видобування містить у собі значну кількість вологи та механічних домішок, які надійшли із пласту, в якому газ залягав. Ці домішки мають значний негативний ефект на трубопроводи та газове обладнання, викликають сильну їх корозію, як результат, завдають сильних збитків, а також погіршують якість газу узагалі. Більшість агрегатів та установок, що застосовуються сьогодні для підготовки газу, є значно застарілими та виснаженими. Значна кількість пиловловлювальних установок не дають необхідного рівня очистки і потребують заміни або модернізації. Крім того, вони мають великий гідравлічний опір, що призводить до збільшення енергозатрат, необхідних для перекачування через них газу і його очищення. Ситуацію погіршує також виснаження газових родовищ, що призводить до зміни тиску та інших параметрів газу, до чого згадане обладнання може бути не пристосоване.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Виникає необхідність застосування сучасних методів аналізу існуючих методів очищення природного газу з метою їх покращення. Ці методи включають моделювання процесів, що відбуваються в очисних установках, із застосуванням електронних обчислювальних машин.

Механічні домішки та волога, що містяться у сирому природному газі, мають значний шкідливий вплив як на його властивості, необхідні споживачам, так і на обладнання, що застосовується при транспортуванні та споживанні газу. Тому на промислових об'єктах, що займаються видобуванням, транспортуванням та постачанням газу, необхідно обов'язково очищати та осушувати газ. На практиці для підготовки газу використовуються комбінації різноманітних технологій, які різняться залежно від необхідного ступеня очистки, та особливостей умов використання газу.

Сирий газ, що видобувається на родовищах, містить в собі значну кількість вологи. Тому основним завданням підготовки газу на родовищі є його осушення перед поданням в газотранспортну систему. Найчастіше для цього застосовується абсорбційна осушка газу етиленгліколем. При цьому до пункту підготовки газу також входить і установка регенерації абсорбенту, де з використаного етиленгліколю видаляється волога, і він знову поступає у абсорбер.

На компресорних станціях обов'язковим є очищення газу від механічних домішок, оскільки вони можуть викликати значну корозію лінійної частини магістрального трубопроводу, та усього обладнання, через яке протікає газ.

Раніше для очищення газу на КС широко використовувалися масляні сепаратори. Однак їм притаманна значна кількість недоліків, таких як постійне споживання масла, необхідність його очистки, а також підігріву в зимових умовах.

Сьогодні на КС газ проходить через два ступеня очистки, першим з яких є циклонні пиловловлювачі, а другим – фільтри-сепаратори. Кількість тих чи інших сепараторів визначається таким чином, щоб при необхідності відключення одного з них усі інші могли підтримувати необхідний рівень очищення. Необхідність застосування другого ступеня очистки пояснюється неможливістю досягнути високого рівня очистки газу лише в циклонних пиловловлювачах. Тому на КС в якості другого ступеня застосовується фільтри-сепаратори.

Промислове осушення газу на сьогоднішній день здійснюється за двома технологіями: абсорбційне осушення газу із застосуванням діетиленгліколю та триетиленгліколю; адсорбційне осушення газу із застосуванням силікагелю. В Україні в якості абсорбента найчастіше застосовується діетиленгліколь (ДЕГ), в той час як закордоном частіше застосовують три етиленгліколь. Гліколи є двоатомними спиртами жирного ряду і з водою змішуються в будь-яких співвідношеннях, вода з розчину легко видаляється ректифікацією. Їх водянні розчини замерзають при відносно низьких температурах, не викликають корозії сталі і тому обладнання установок осушки виготовляється з її дешевих марок. До цього виду відносять типовий абсорбер ГП-365.

Адсорбцією називається вибіркоче поглинання парів або газів твердими поглиначами. Тверда речовина, на поверхні або в об'ємі пор якої відбувається концентрування речовини, що поглинається, називається адсорбентом. В промисловості, як правило, застосовують тверді сорбенти з сильно розвинутою внутрішньою поверхнею, що включає пори різного розміру. Адсорбційний метод ґрунтується на вибіркочому поглинанні з нього водяного пару, як компонента газової суміші. До основних видів промислових адсорбентів, що застосовується при осушенні газу, варто віднести силікагелі, синтетичні цеоліти та оксид алюмінію.

Силікагелі – найбільш розповсюджені в промисловій практиці мінеральні адсорбенти на основі діоксиду силіцію. Їм притаманна добре розвинута поверхня, випускаються в вигляді кульок (гранульовані) або шматочків неправильної форми розміром від 0,1 до 7,0 мм.

Очищення природного газу від механічних домішок та крапельної вологи відбувається на спеціалізованих вузлах очищення газу (ВОГ). ВОГ виготовляються на базі пиловловлювачів циклонного типу ПЦГ, на базі

фільтрів-сепараторів ФС і фільтрів-осушувачів ФО. ВОГ застосовуються на магістральних газопроводах, в складі автоматизованих газорозподільних станцій АГРС, компресорних станцій КС і пунктах підготовки газу для газотурбінних установок та для інших технологічних потреб.

На компресорних станціях газ від пилу очищають за допомогою пиловловлювачів, які випускаються трьох типів: відцентрові циклонні, відцентрові мультициклонні і рідинні (вертикальні масляні). Вузол очистки складається з двох чи більше вертикальних фільтрів-сепараторів. Видалення крапельної вологи та механічних домішок здійснюється за рахунок закручування потоку газу різкої зміни напрямку його руху. У масляному пиловловлювачі очищення газу відбувається за рахунок зменшення швидкості потоку і контакту його з маслом.

Широке застосування мають так звані циклонні відцентрові пиловловлювачі. У них механічні домішки та крапельна волога видаляються з газу за допомогою відцентрової сили, що викликається закрученням потоку газу. Принцип роботи найпростішого циклону зображений на рисунку 1.

Різні варіанти виконання циклонів зображені на рисунку 2.

Для промислового очищення природного газу застосовуються складні мультициклонні установки, до складу яких входять так звані мультициклонні батареї, що складаються з кількох або багатьох простих циклонів відносно невеликого розміру. Типовим прикладом такої установки є промисловий пиловловлювач ГП-628.

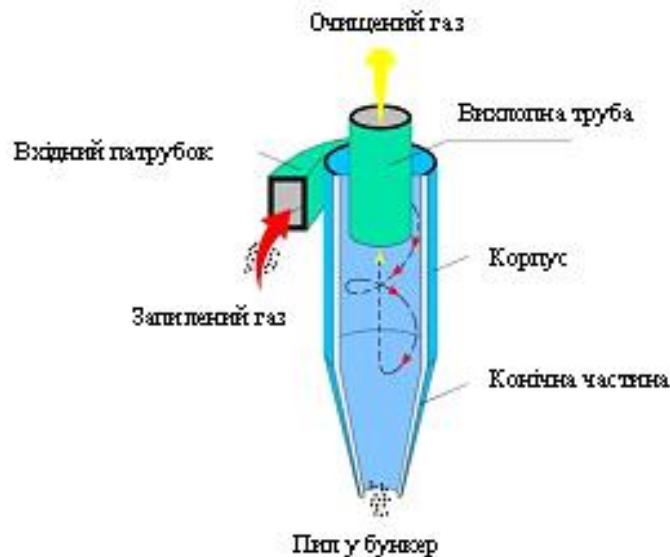

Рисунок 1 – Принцип роботи циклону.

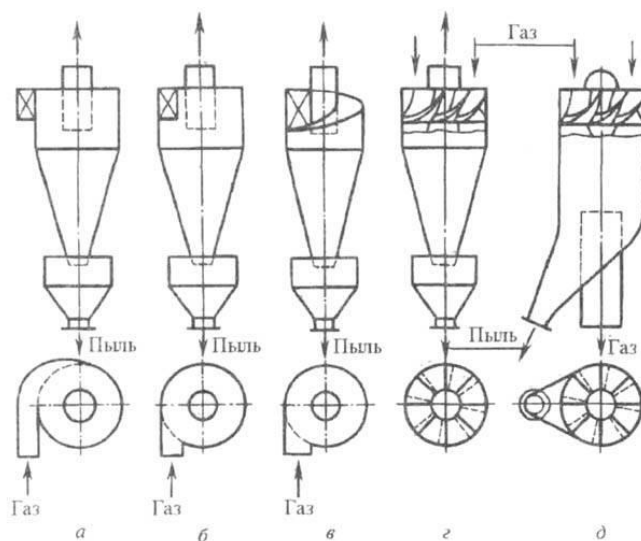

Рисунок 2 – Різні варіанти виконання циклонів.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Інша типова схема промислового пиловловлювача полягає у тому, що газ проходить через величезну кількість міні-циклонів, верхні патрубки яких ведуть у верхню секцію для виходу очищеного газу, а нижні – у нижню секцію збору пилу.

Таким чином, значна кількість сепараційного обладнання газотранспортній системі України на сьогодні є застарілим. Вони мають великий гідравлічний опір, який лише продовжує рости з часом експлуатації, і призводять до великих втрат газу та енергозатрат.

Проведення досліджень із реальними агрегатами для встановлення процесів, що відбуваються в них, з метою їх удосконалення потребує значних витрат коштів, що в час кризи є неприпустимим. Тому достеменно невідомо, як саме протікають процеси з газодисперсною сумішшю усередині обладнання. Виникає гостра необхідність застосувати сучасні методи математичного моделювання газодинамічних процесів з застосуванням сучасних програмних комплексів.

Коли буде встановлена природа, характер процесів, що протікають, можливо буде розробити конструктивні покращення установок, що допоможуть значно зменшити втрати газу, їхній гідравлічний опір, збільшити їх довговічність та здатність протидіяти корозії, а також покращити степінь очищення газу і, як наслідок, його якість. Це призведе не лише до постачання споживачем більш якісного газу, але і допоможе запобігти корозії трубопроводів, арматури та обладнання в усій газотранспортній системі, і таким чином збільшити її довговічність.

Першим кроком вирішення проблеми є її постановка і знаходження усіх недоліків існуючих технологій. Наступним етапом буде власне моделювання обладнання, що дозволить розробити методи покращення очистки газу, значно заощадивши кошти.

Література:

1. <http://www.generation-ngo.ru/podgotovka/upg>
2. Козаченко А. Н. Эксплуатация компрессорных станций магистральных газопроводов. М.: Нефть и газ, 1999 год.
3. Н. Л. Шешуков Сбор и подготовка продукции газовых и газоконденсатных месторождений. Тюмень, 2013.
4. http://www.uromgaz.ru/catalog/gazotekhnologicheskoe_oborudovanie/filtry/filtry_separatory_fs_po_tu/page1/document153
5. <http://www.gazpb.ru/tekhnicheskaya-ekspluatatsiya-i-remont-kompressornykh-stantsij/30-ochistka-gaza-ot-mexanicheskix-primesej-pri.html>
6. ANSYS Fluent Theory Guide – ANSYS, Inc., 2016

АНАЛІЗ РИНКУ ЛАКОФАРБОВИХ МАТЕРІАЛІВ

ШКОДА ВЛАДА МИКОЛАЇВНА

Студент кафедри товарознавства та митної справи

Київський національний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

МЕРЕЖКО НІНА ВАСИЛІВНА

Д. т. н., професор, академік

Київський національний торговельно-економічний університет

м. Київ, Україна

Анотація: стаття присвячена аналізу стану вітчизняного та закордонних ринків лакофарбових матеріалів, тенденцій та перспектив подальшого розвитку. Проаналізовано сучасний стан ринку лакофарбових матеріалів, динаміку та структуру виробництва. Визначено обсяги та динаміку експортних та імпорتنних операцій лакофарбових матеріалів вітчизняного та закордонних ринків. Визначено тенденції та перспективи розвитку ринку лакофарбових матеріалів.

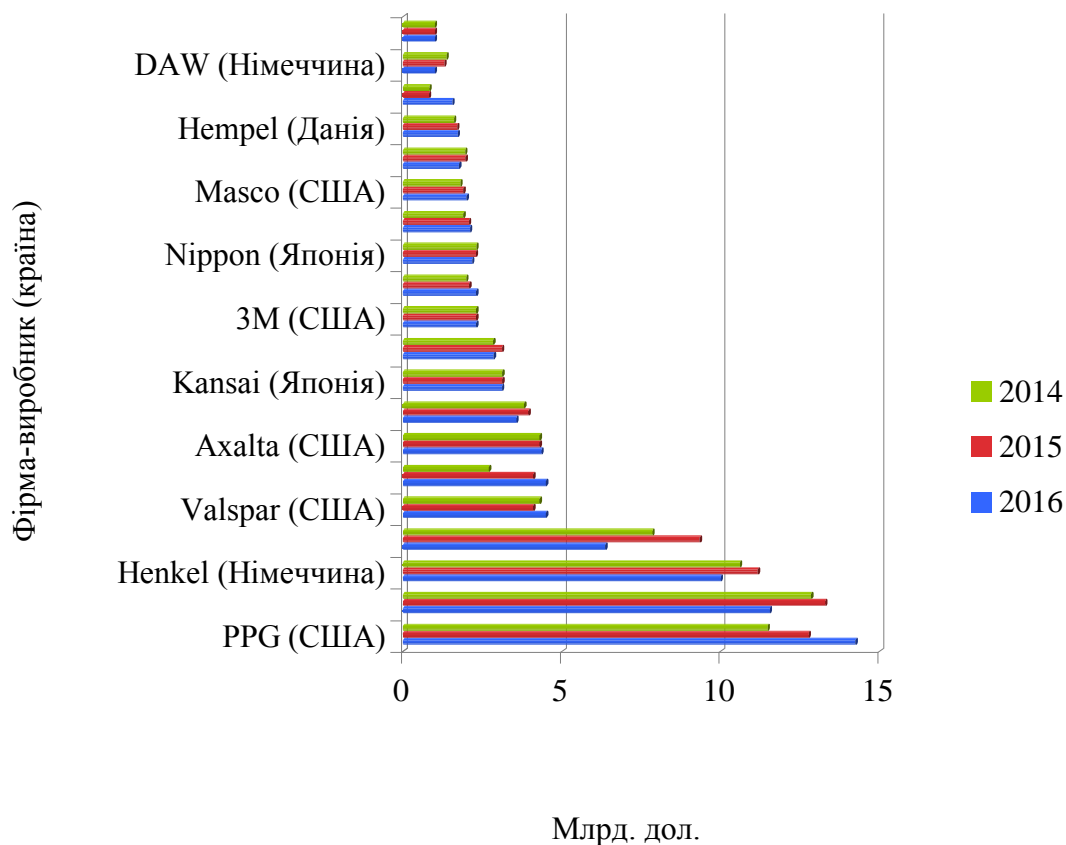
Ключові слова: лакофарбові матеріали, імпорт та експорт, водно-дисперсійні фарби, фарби на органічних розчинниках, динаміка виробництва, реалізація, споживання, пропозиція.

Зміст наукової роботи. Ринок лакофарбових матеріалів невплинно набуває розвитку. Проте, аналіз ринку лакофарбових матеріалів в Україні є складним процесом через низку причин, серед яких можна виділити розбіжність у визначенні термінів "лакофарбові матеріали" та "лакофарбова продукція", що впливає на порівняння статистичних даних обсягів виробництва та реалізації; відсутність певних критеріїв збору та обробки статистичного аналізу ринку; велика кількість малих підприємств, обсяги виробництва яких важко відстежувати для формування звіту статистики; затяжне оприлюднення офіційних даних Державним комітетом статистики.

Метою статті є аналіз сучасного стану ринку лакофарбових матеріалів, основних виробників, формування структури імпорту та експорту, сегментаційний розподіл галузі. Об'єкт дослідження – ринок лакофарбових матеріалів.

Проблеми дослідження стану та перспектив розвитку українського ринку лакофарбових матеріалів у різні роки висвітлювалися в роботах І. Бакус, Д. Ісакової, О. Золотарьової, Т. Караваєва, М. Бойко, О. Мельник та ін.

На мал. 1 наведено сумарні обсяги виробництва ЛФМ у млрд. дол провідних світових виробників ЛФМ за 2014-2016 рр. відповідно даних про щорічні обсяги продажів компаній журналу Coatings World.

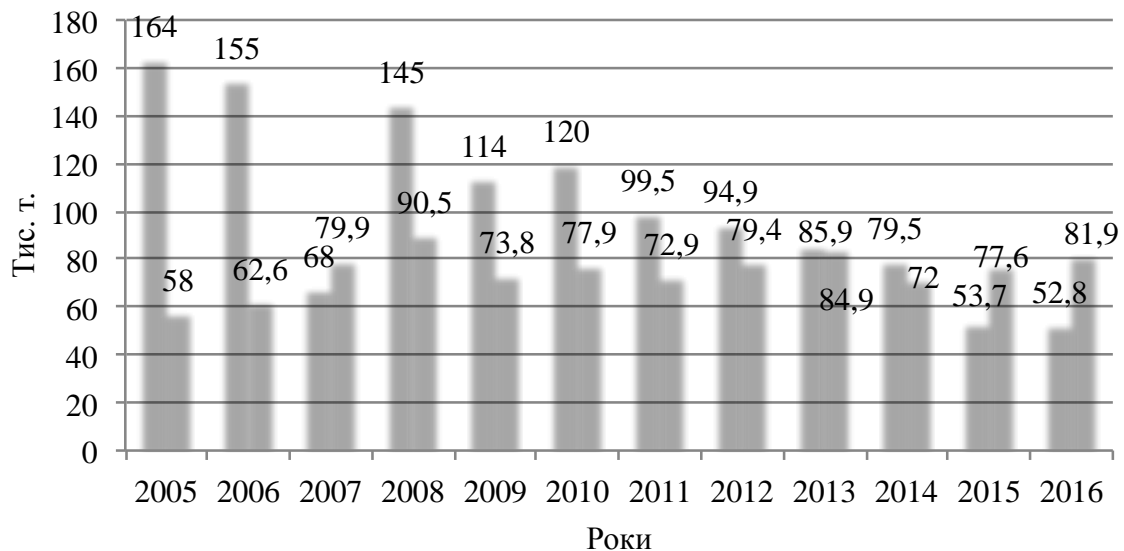

Мал. 1. Обсяги продажів ЛФМ провідними фірмами-виробниками у млрд. дол. у 2014-2016 рр.

Можна сказати, що світовими лідерами продажів ЛФМ є компанії PPG (США), AkzoNobel (Нідерланди) та Henkel (Німеччина). За даними аналітичної групи Transparency Market Research (TMR) світовий попит на ЛФМ до 2019 року збільшиться до 153,9 млрд. дол. При цьому, щорічне зростання становитиме 5,4%. Водно-дисперсійні ЛФМ користуються найбільшим попитом [1].

На сьогодні ринок лакофарбової продукції України насичений великою пропозицією. Споживачу пропонується вибір виду чи типу товару певного цінового сегменту, країни виробника та якості виробу. На українському ринку ЛФМ спостерігається та відбувається тенденція зміни міжринкового співвідношення ЛФМ на основі органічних розчинників та водно-дисперсійних ЛФМ [1].

На мал. 2 наведемо динаміку та структуру виробництва ЛФМ в Україні за видами дисперсного середовища протягом 2005-2016 рр.

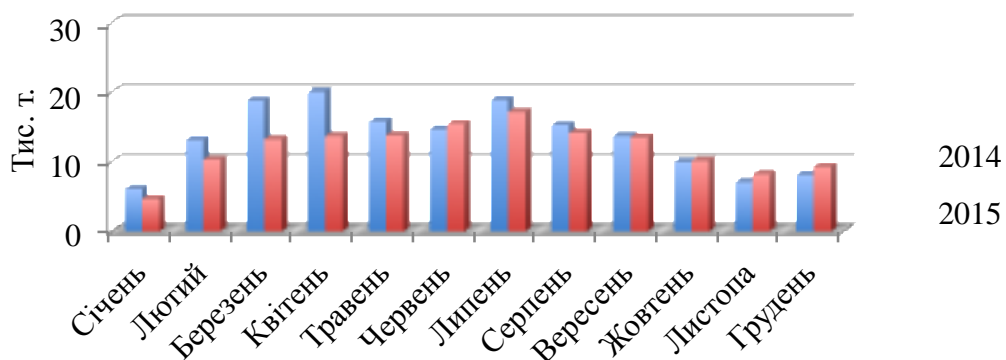

ЛФМ на основі органічних розчинників   Водно-дисперсійні ЛФМ

Мал. 2. Динаміка та структура виробництва ЛФМ в Україні за видами дисперсного середовища в 2005–2016 рр.

Протягом 2010-2016 рр. спостерігається зниження виробництва ЛФМ на основі органічних розчинників. Показники виробництва водно-дисперсійних ЛФМ свідчать про зростання обсягів виробництва останніх. Для успішного та сталого розвитку вітчизняного ринку ЛФМ необхідним є наближення основних процесів виробництва та споживання ЛФ продукції до європейського рівня. Цього можна досягти за рахунок збільшення обсягів виробництва, потужної технологічної бази та за допомогою застосування більш якісних, ефективних та екологічних ЛФМ [2].

Протягом 2014-2016 рр. відмічається падіння сумарних обсягів виробництва ЛФМ. Порівнюючи показники обсягів виробництва ЛФМ на основі органічних розчинників 2014 із 2015 та 2016 рр., різниця значень складає зменшення на 25,8 тис.т. та на 26,7 тис.т. відповідно. Аналізуючи ті самі роки для водно-дисперсійних ЛФМ простежується динаміка збільшення на 5,6 тис.т. у 2015 р. порівняно з 2014, та на 9,9 тис.т. у 2016 р. порівняно із 2015. На мал. 3 наведемо динаміку виробництва основних ЛФМ у 2014-2015 рр. [3].

Мал. 3. Динаміка виробництва ЛФМ протягом 2014-2015 рр. у розрізі місяців

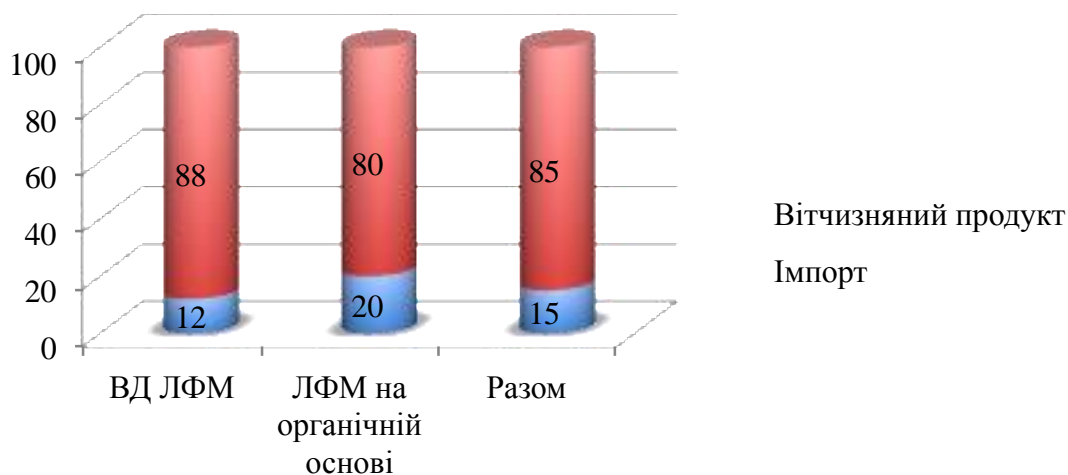
За показниками динаміки виробництва ЛФМ протягом 2014-2015 рр. можна сказати, що перспективним є успішний розвиток ринку адже країна володіє великим потенціалом можливостей та потужностей.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Низька платоспроможність населення стала причиною як зменшення обсягів виробництва вітчизняними підприємствами, так і скорочення постачань з-за кордону. Це змушує споживачів обирати ЛФМ певної цінової категорії. Аналізуючи структуру споживання ЛФМ у натуральному вираженні (тоннах), то 70% ринку належать декоративним ЛФМ і лише 30% - промисловим. До декоративних ЛФМ відносяться матеріали ремонтно-будівельного призначення для роздрібною торгівлі, для продажів корпоративним клієнтам та ЛФМ загального призначення. Завдяки розвитку промисловості у споживачів є чимало можливостей придбання ЛФМ.

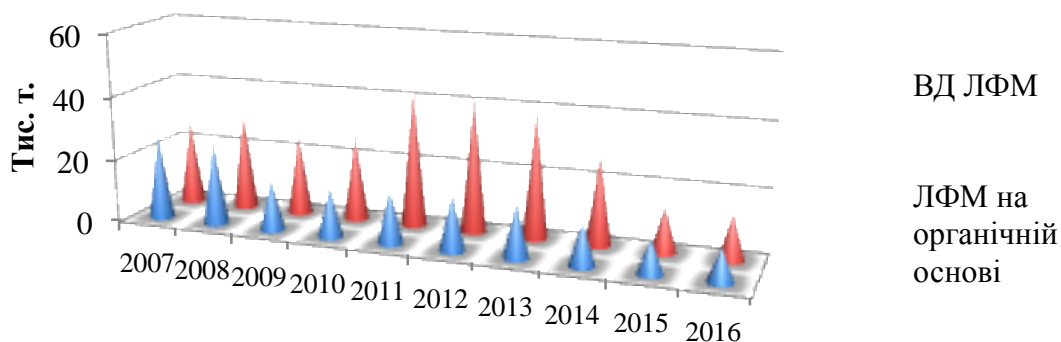
За даними Держкомстату, на сьогодні, в Україні нараховується більше 200 виробників, з яких не більше 20 випускають близько 70% усієї ЛФ продукції у країні. Лідерами серед них є «Снежка Україна», «Мефферт Ганза Фарбен» (ТМ «Дюфа», ТМ «МГФ»), «ЗИП» (ТМ «Зебра», «Триора», «Мальва»), «Тиккурила Україна» (ТМ «Колорит»), «Капарол Днепр» (ТМ «Альпина»), «Фейдаль УА» (ТМ «Фейдаль»), «Полисан» (ТМ «Полисан»), ЧП Олейников (ТМ Smile) та інші [4].

Серед продукції закордонних виробників найбільш відомими українським споживачам є виробники Sargol, Tikkurila, Akzo Nobel, Remmers, Johnstones, Teknos. Наведемо співвідношення пропозиції на ринку ВД ЛФМ та ЛФМ на органічній основі відповідно належності до сегменту імпортованої продукції чи вітчизняного продукту на мал. 4.

Мал. 4. Співвідношення пропозиції ЛФМ на ринку України відповідно сегментаційній належності, %

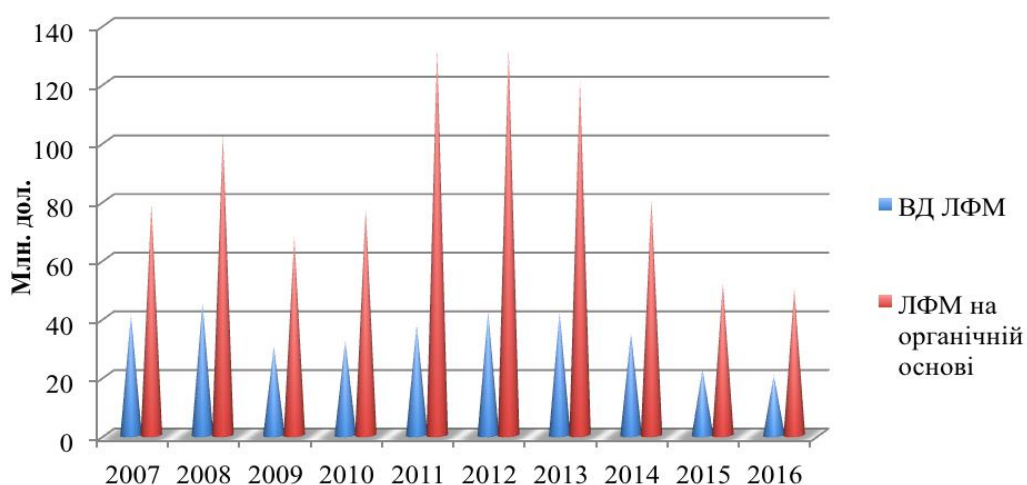
В Україну імпортують ЛФМ більше 30 країн. Структура імпорту ЛФМ на органічній основі та водно-дисперсійних ЛФМ не є однаковою. Наведемо на мал. 5 структуру імпорту ЛФМ в Україну за видами дисперсного середовища протягом 2007-2016 рр.

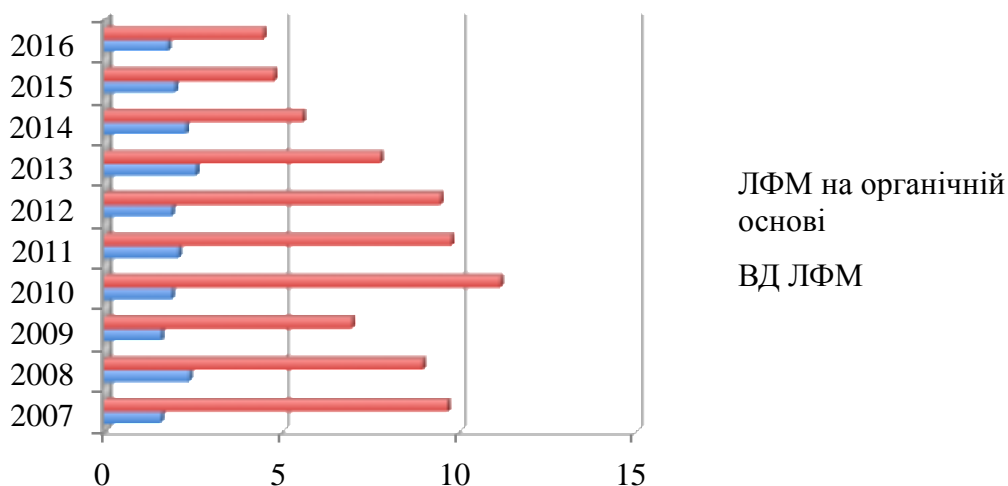
Мал. 5. Структура імпорту ЛФМ в Україну за видами дисперсного середовища протягом 2007-2016 рр.

Наявним є зростання обсягів імпорту, що становить збільшення значення на 7,5%. Протягом 2009-2010 рр. загальний обсяг імпорту знизився на 28% та 26% відповідно. У 2012–2013 рр. зросла ЛФМ на органічній основі і знизилася показники водно-дисперсійних ЛФМ. Порівнюючи 2014 та 2013 рр. спостерігається скорочення імпорту ЛФМ на 26,4%, а у 2015 р. по відношенню до попереднього року – ще на 40%. Можна зробити висновок, що імпорт ЛФМ на органічній основі переважає над імпортом водно-дисперсійних ЛФМ, проте, спостерігається тенденція зниження обсягів імпорту ЛФМ двох видів. На мал. 6 наведемо динаміку імпорту в Україну ЛФМ протягом 2007-2016 рр. у вартісному вираженні [5].

Спостерігається тенденція до підвищення середньої вартості імпортованих ЛФМ, проте, її значення залишається низьким для обох видів, що можна пояснити заниженням митної вартості при імпорті продукції. Обсяги імпорту ЛФМ перевищують обсяги експорту. Структуру і динаміку експорту ЛФМ протягом 2007-2016 рр. зображено на мал. 7.

Мал. 6. Динаміка імпорту ЛФМ в Україну у вартісному вираженні, протягом 2007-2016 рр.

Мал. 7. Динаміка та структура експорту ЛФМ з України за видами дисперсного середовища протягом 2007-2016 рр.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Експортні операції з ЛФМ на органічній основі переважають над операціями з водно-дисперсійними ЛФМ. Саме на водно-дисперсійні ЛФМ на сьогодні зорієнтований здебільшого український ринок, що пояснюється низкою переваг даного виду продукції [6].

Фахівці вважають, що у 2017-2018 рр. відбудеться поступове зростання показників розвитку виробництва. За своєю структурою різних ринкових змін не відбудеться, проте, вже на сьогодні є чітко виражена тенденція до екологічності ЛФМ та більшій кваліфікованості споживачів [7].

Однією з тенденцій 2017-2018 рр. може бути збільшення попиту на матеріали професійного та напівпрофесійного сегменту ЛФМ, що використовується для работ з утеплення, оздоблення та декорування внутрішніх площ приміщень та фасадів будівель. Таким чином, можна сказати, що галузь готова до європейської інтеграції. Це, в свою чергу, дає можливість українським виробникам виходити на світові ринку збуту продукції та слугуватиме мотиваційним рушієм розвитку.

Література:

1. Свидерский В.А. Состояние, структура и перспективы развития рынка лакокрасочной продукции в Украине / В.А. Свидерский, Т.А. Каравасев // Лакокрасочные материалы и их применение. — 2010. — №9. — С. 8—16.
2. Каравасев Т.А. Ринок лакофарбових матеріалів в Україні / Т.А. Каравасев // Покраска профессиональная. — 2012. — №6. — С. 34–36.
3. Водно-дисперсионные ЛКМ индустриального назначения // Лакокрасочная промышленность. — 2012. — № 20(314). — С. 20
4. Зовнішня торгівля України, основні країни-контрагенти. — Режим доступу: <http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/cstat/f3/showstat>
5. Обсяг імпорту та експорту товарів за кодами УКТЗЕД. — Режим доступу: <http://www.customs.gov.ua/dmsu/control/cstat/f11/showstat>
6. Статистичний бюлетень Виробництво промислової продукції за видами в Україні за січень-грудень 2015 року. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
7. Karavayev T. Solventbased Paints Still Dominate // European Coatings Journal. — 2012. — Vol. 11. — P. 18—19.

МЕТОДИКА РОБОТИ НАД АРХІТЕКТУРНИМ ОБРАЗОМ НА ПЛЕНЕРІ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ЖИВОПИСУ СТУДЕНТІВ ХУДОЖНІХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Бусько Анастасія Дмитрівна

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

Україна, м. Київ

***Анотація.** Розглядається методика роботи над архітектурним образом на пленері в процесі навчання живопису студентів художніх спеціальностей вищих навчальних закладів. Визначена роль пленерного живопису для розвитку студентів, розкриті основні принципи практичної роботи в умовах пленеру над архітектурним образом.*

***Ключові слова:** архітектурний образ, пленер, живопис, методика.*

Постановка проблеми. Одним із ключових питань сучасної художньої освіти є підготовка висококваліфікованого спеціаліста з позитивно сформованим світоглядом, глибокою духовністю і культурними традиціями.

Велике значення у фаховій підготовці майбутніх художників та учителів образотворчого мистецтва має пленерна практика, яка сприяє їхньому особистісному становленню і самовдосконаленню, засвоєнню практичних умінь роботи різними художніми матеріалами, а головне – отримувати естетичну насолоду від спілкування з природою, передавати свої емоції і враження на папері чи полотні. Організація і проведення цієї практики вимагає особливої уваги від керівника, тому ним має бути досвідчений педагог-художник, який зуміє теоретично і практично підготувати студентів до роботи на відкритому просторі.

Актуальність дослідження. Пленерний пейзажний живопис є важливою складовою програми дисципліни «Живопис» у вищих навчальних закладах на художніх спеціальностях. Саме вміння працювати на відкритому повітрі розвиває природне сприйняття кольору та форми, сприяє розвитку живописної техніки студентів та допомагає урізноманітнити академічний навчальний процес. Саме тому ця тема є актуальною і необхідною в програмі дисципліни «Живопис» у вищих навчальних закладах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В даний час в Україні стрімко відроджується інтерес до пленерного живопису, як серед студентів, так і серед зрілих професійних художників. Останні публікації А. Федорука, О. Денисенко, В. Немцової, А. Сазонової викликають особливий інтерес і підтверджують дану тенденцію. Втім, особливої уваги дослідників потребує об'єктивний аналіз цілей і задач, які виникають у зв'язку із проведенням творчих пленерів.

Формулювання цілей статті. Наукові задачі полягають у наступному:

1. Виявити роль і значення роботи на пленері для розвитку сучасного студента художніх спеціальностей.
2. Розкрити основні принципи практичної роботи на пленері, її значення у зростанні професійного рівня художників, а також студентської молоді.

Результати дослідження. Робота над архітектурним образом в умовах пленеру дає студентам чіткі уявлення про систему взаємодії мистецтва з життям. Передбачається широке залучення життєвого досвіду студентів, прикладів з навколишньої дійсності. Робота на основі спостереження і естетичного переживання навколишньої реальності є важливою умовою освоєння студентами програмного матеріалу. Прагнення до вираження свого ставлення до дійсності повинно служити джерелом розвитку образного мислення та розвивати технічні вміння з дисципліни «Живопис».

Особливий характер художньої інформації не можна адекватно передати словами. Емоційно-ціннісний, чуттєвий досвід, виражений в мистецтві, можна досягнути тільки через власне переживання – проживання художнього образу в формі художніх дій. Архітектурний образ є специфічною формою художнього образу, в якому поєднується мистецтво архітектури та суб'єктивне сприйняття художника. Для грамотного втілення індивідуальної творчості необхідне освоєння

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

художньо-образної мови, засобів художньої виразності. Розвинена здатність до емоційного уподібнення – основа естетичної чуйності. У цьому особлива сила і своєрідність мистецтва: його зміст має бути присвоєно як власний чуттєвий досвід. На цій основі відбувається розвиток почуттів, освоєння художнього досвіду поколінь і емоційно-ціннісних критеріїв життя.

Навчання пейзажному живопису в умовах пленеру спрямоване на формування основ художньої культури: уявлень про специфіку образотворчого мистецтва, потреби в художній творчості, спілкуванні з мистецтвом та природою, розвиток образного мислення, уяви, навчально-творчих здібностей, формування основ аналізу творів живопису, емоційно-ціннісного ставлення до світу, оволодіння практичними вміннями у сприйнятті та створенні творів пейзажного жанру [5].

Створюючи зображення, студент набуває різні знання; уточнюються і поглиблюються його уявлення про навколишній світ; в процесі роботи він починає осмислювати якості предметів, запам'ятовувати їх конструктивні особливості і деталі, оволодівати образотворчими вміннями, навчається усвідомлено їх використовувати. Ще Аристотель зазначав: заняття малюванням сприяє різнобічному розвитку. Про це писали і видатні педагоги минулого – Я. Коменський, І. Песталоцці, Ф. Фребель – і багато вітчизняних дослідників [4].

Переходячи до практичної сторони навчання основам пейзажного живопису в умовах пленеру, треба розуміти головні закони та складові будь-якого живописного твору образотворчого мистецтва. До них належить: композиція, рисунок та тонові відношення, колір, перспектива. Перспектива та нарисна геометрія є важливим технічним елементом в роботі над реалістичним архітектурним образом.

В роботі над живописним пейзажем також дуже важливою є послідовність ведення роботи. Умовно можна виділити такі основні етапи створення живописного пейзажу:

1. Підготовка необхідних матеріалів (папір або полотно, олівець, фарби, пензлики, палітра і т.д.) та робочого місця;
2. Пошук ідеї майбутнього живописного етюд на основі архітектурного пейзажного середовища;
3. Виконання лінійного рисунку при необхідності;
4. Безпосередньо етап написання пейзажу фарбами;
5. Внесення уточнень або коректив за порадою викладача.

Етап рисунку не є обов'язковим у випадку достатньої академічної підготовки студента з дисципліни «Рисунок». Але рисунок для живопису дещо відрізняється від рисунку як самостійного виду образотворчого мистецтва. Оскільки рисунок у процесі живопису закривається фарбами, то він служить для передачі тільки найголовніших, основних форм. Дрібні подробиці форми, незначні, другорядні її деталі в даному випадку зайві. Точні пропорції, вірно намічене загальне, основні тіні – ось те, що вимагає від рисунку живопис. Крім того, малюнок вирішує ще одне принципово важливе для живопису завдання – композицію [1].

При написанні архітектурного пейзажу не завжди використовують яскраві фарби, іноді близькі по тону ніжні акварельні фарби ідеально підходять для роботи на пленері.

Велике значення при роботі фарбами має розвинене відчуття кольору, вміння бачити не лише тональні, але і кольорові відношення.

В живописі передають всі кольорові відмінності, враховуючи і різницю кольорів по світлоті. Переходи від насиченого кольору до білого мають багато перехідних відтінків. Так, червоний колір має при освітленні більшу кількість темно-рожевих, рожевих і світло-рожевих відтінків.

Перш за все, необхідно навчитись відрізняти різницю в локальному забарвленні предметів. Порівнюючи, наприклад, декілька дерев поруч, ми побачимо, що одне з них може бути холодніше, а інше тепліше. Ми бачимо також, що з одної сторони яблуко червоніше, ніж з іншої.

Чорне, сіре чи біле забарвлення може бути різноманітних кольорових відтінків. В одну випадку чорний колір ближче до коричневого, в іншому – має синюватий відтінок і т. д.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Колір предмета може сприйматись по-різному в залежності від оточення з іншими [3].

Предмет – дзеркало світлового середовища. Написати предмет – значить в зовнішності предмета відобразити навколишнє середовище. Написати середовище предмета – значить значною мірою передати живописний вигляд предмета, його колорит [2].

Висновки. Аналізуючи методичну літературу та педагогічний досвід проведення і участі у творчих пленерах, можна стверджувати, що:

- робота на пленері над архітектурними образами сприяє розвитку професійного образотворчого мистецтва і його реалістичного напрямку;
- створює умови для творчого пошуку та самовдосконалення молодих художників;
- сприяє зростанню професійних вмінь і навичок студентів художніх спеціальностей вищих навчальних закладів.

Список використаної літератури:

1. Белютин Э. М. Начальные сведения по живописи / Белютин Э. М. // – М.: Искусство, 1955. – 56 с.
2. Ревякин П. П. Техника акварельной живописи / Ревякин П. П. //– М.: Государственное издательство литературы по строительству, архитектуре и строительным материалам, 1959. – 247 с.
3. Смирнов Г. Б. Рисунок и живопись пейзажа / Смирнов Г. Б., Унковский А. А. – Л.: Просвещение, 1965. – 59 с.
4. Сокольникова Н. М. Изобразительное искусство и методика его преподавания в начальной школе / Сокольникова Н. М. // – М.: Академия, 1999. – 390 с.
5. Первая Всероссийская научно-практическая конференция [электронный ресурс] // Режим доступа: <http://izo.poisk2020.org/> – Назва з екрану.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)
ОСОБЛИВОСТІ АНІМАЛІСТИЧНИХ ОБРАЗІВ В ДІТЯЧИХ ІЛЮСТРОВАНІХ ВИДАННЯХ

Дубровський Андрій Федорович
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені І. Сікорського»
Україна, м. Київ

Анотація: У статті розглядаються мистецькі аспекти анімалістичних образів в контексті оформлення дитячих видань. Висвітлені особливості впливу даних ілюстрацій на читачів дошкільного та шкільного віку.

Ключові слова: анімалістичні образи, дитячі ілюстровані видання, дитяча ілюстрація, книжкова графіка, естетичне виховання.

Постановка проблеми: Анімалістичні образи є важливою та характерною складовою оформлення дитячих ілюстрованих видань. Однак, це мистецьке явище потребує більшої уваги та досліджень, а в подальшій перспективі – створення широкої та обґрунтованої класифікації.

Аналіз попередніх досліджень: Детальним дослідженням впливу ілюстрації дитячих книг на формування особистості дітей займалися такі вчені як: Єзикеєва В. О., Жуковська Р. Й., Івіна М. І., Кондратович-Репіна Т. О., Ситніков Ю. А., Яковлічева А. Ф.; виявленням особливостей ілюстрування дитячих книг: Бродський І. А., Заварова А. В., Камкін О. А., Матафонов В. С.

Метою статті є: Визначити особливості зображення анімалістичних образів в дитячих ілюстрованих виданнях та їх вплив на читача.

Виклад основного матеріалу дослідження: Дитяча книга, впродовж всього свого історичного розвитку була культурною основою, засобом міжособового спілкування, емоційного і розумового розвитку, формування особистості дитини. При залученні дітей до читання не менш важливим є розглядання книжкової ілюстрації, оскільки сприйняття та усвідомлення візуального матеріалу відбувається більш активно. Виховний аспект книги та її здатність впливати на формування дитячої свідомості загально відомі.

Доволі складним аспектом є співпраця письменника та художника, чия діяльність присвячена найменшим читачам. Основною метою їхньої спільної роботи є задоволення естетичних потреб дитини. Однією з найактуальніших проблем сучасної ілюстрованої дитячої книги є зображення анімалістичних образів, що представляють своєрідне, складне явище художньої культури. Ці образи можна розглядати як невід’ємну частину оформлення книжок для дітей молодшого віку, які іноді можуть бути шедеврами техніки, засобів виховання та передачі знань [2].

Літературу для дітей молодшого віку відрізняє гранична ясність в розстановці добра і зла, конкретні зв'язки між предметами і образами, деяка прямолінійність моралі. Тут слід згадати, що дитяча книга створювалася скоріше як засіб дидактики, а не як вид мистецтва. Відображення синкретизму як і раніше видно, особливо в літературі для молодших школярів. Але це не суперечить особливостям естетичного виховання дітей: розуміння ідейного змісту книги йде завжди через конкретний художній образ або систему образів [1]. Також стилізована візуалізація представників тваринного світу в ілюстраціях сприяє вивченню дітьми місцевої фауни, розвитку когнітивних здібностей та національно-патріотичного виховання.

На початку ХХ століття інтерес до тваринного світу отримав пізнавальне забарвлення. Поряд з науковою анімалістичною ілюстрацією з'явилася і дитяча ілюстрація про тварин. Завданням і новою рисою природознавчої літератури для дітей в цей період стало прагнення активізувати читача, спонукати його самостійно зайнятися вивченням і спостереженням природи. Зрозуміло, звернення до анімалістичної ілюстрації було викликано не

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

тільки успіхами дитячої ілюстрації і увагою до освоєння навколишнього природного світу, а й інтересом до самого жанру, що володіє важливими виховними і художніми можливостями.

Тварина на сторінках дитячої книги – особливе явище. Її зображення безпосередньо зв'язується з уявленнями дітей про тваринний світ, як світ, перш за все, цікавий та різноманітний. Малюнок містить в собі елемент гри, бо розрахований на сприйняття дитини і особливості дитячої психології.

Художники прагнуть наділити свого героя рисами привабливості і переконливості, зробити образ цікавим, а також здатним впливати красою. В порівнянні реального і зображуваного з'являється ігровий початок. Тут може бути присутнім зоологічне, об'єктивне трактування моделі і її яскраве насичене забарвлення, загострення цікавих поведінкових рис і ніжність, м'якість в передачі пухнастих фактур, точно помічена силуетна загостреність вигляду тварин і їх площинне трактування [3].

Книга відіграє велику роль у формуванні особистості дитини. Вона перш за все відповідає на велику кількість питань, які виникають в її уяві від природної допитливості, розвиває й поглиблює знання. Тому ілюстрація в дитячій книзі має детально розкривати літературний твір. Художник-дизайнер є співавтором письменника у дитячій книзі, він не просто ілюструє літературний твір, але дає пояснення, виражає через малюнок своє бачення подій, інтерпретує яскраві та неповторні образи.

Існують різні засоби візуалізації: стилізація, формалізація, трансформація і т. п. Стилізація – декоративна трансформація природних форм за допомогою різних прийомів та підпорядкування всіх ілюстрацій одній стилістиці [2]. Саме цього напрямку потрібно дотримуватись художнику, створюючи такі ілюстрації, з думкою, що його книга буде в руках у дитини.

В дитячій ілюстрації художниками-аніمالістами були сформульовані головні особливості анімалістичного малюнка в книзі, риси його образотворчої мови. Основоположними серед них є: принцип натурної побудови образу, його психологічна виразність, принцип конструктивної і колірної опрацьованості ілюстрацій-картин (для молодшого і середнього віку) і принцип лінійної силуетної виразності (для середнього шкільного віку).

Досягнення майстрів в області дитячої анімалістичної ілюстрації полягає в тому, що, представляючи пізнавальну лінію розвитку анімалістичного малюнка в книзі, вони в натурному ряді образів побачили всі необхідні якості, щоб ілюстрація «заговорила» живою, непідробною мовою [3].

Висновки: Естетично приваблива, яскрава, характерна та професійно виконана ілюстрація виконує виховальну та пізнавальну функцію для розвитку дитини, розширює її кругозір. У мистецтві, що адресовано дітям, повинна домінувати виразність художнього образу. Тут допустима вельми велика частка умовності. Ілюстрація має дуже детально відповідати змісту літературного твору.

Література:

1. Алуева М. А. Синтез текста и рисунка в детской художественной книге // Историческая и социально-образовательная мысль. – 2010. №1 – С. 105-108
2. Вовчок Г. М. Виховна функція ілюстрації дитячої книги. [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://int-konf.org/konf112013/569-vovchok-g-m-vihovna-funkciya-lyustracyi-dityachoyi-knigi.html> – Назва з екрану.
3. Портнова И. В. Детская книжная анималистическая иллюстрация XX века // Искусство и образование. Журнал методики, теории и практики художественного образования и эстетического воспитания. – 2011. №3 – С. 113-120

ДОСЛІДЖЕННЯ ПІНОУТВОРЮЮЧИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ПОВЕРХНЕВО-АКТИВНИХ РЕЧОВИН З ПОДАЛЬШИМ ЗАСТОСУВАННЯМ ПРИГНІЧЕННЯ ПИЛУ В КОКСОХІМІЧНІЙ, ГІРНИЧІЙ ТА БУДІВЕЛЬНІЙ ПРОМИСЛОВОСТІ

Мігіна Наталія Борисівна

Доцент, кандидат технічних наук,

ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», Україна, м. Дніпро

Ковтун Антон Володимирович

магістр

ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», Україна, м. Дніпро

Сметанін Микола Вікторович

магістр

ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», Україна, м. Дніпро

***Анотація:** в роботі теоретично обґрунтовано вибір неіоногенних поверхнево-активних речовин (НПАР) „Неонол 9-12”, „ОС-20”, „ДС-10” для утворення повітряно-механічної піни за показниками: найбільша піноутворююча здатність; хімічна стійкість в жорсткій воді, швидке біологічне розкладання в стоках, не утворення токсичних аерозолів. Дослідження по визначенню піноутворюючих властивостей НПАР проведені на розробленій піногегераторній установці, яка працює по принципу спінювання розчину через сітку. Встановлено вплив водних концентрацій НПАР від 0,25 % до 15 % на піноутворюючу здатність, стійкість, кратність, змочуваність.*

***Ключові слова:** ПАР, піноутворення, пригнічення пилу, кратність, стійкість.*

Техногенна діяльність в коксохімічному, гірничому та будівельному виробництві супроводжується утворенням пилу, що погіршує стан навколишнього середовища, спричиняє ріст найбільш тяжких професійних захворювань (пневмоконіози, антракози, хронічний бронхіт, кон'юнктивіт, екземи, дерматити) [1, 2]. У зв'язку з цим, вирішення питань зниження забруднення виробничого повітряного середовища, розробка і впровадження нових засобів забезпечення безпечних і здорових умов праці на підприємствах різних галузей промисловості, для яких характерний високий рівень запиленості повітря робочих зон, висувається в якості однієї з найбільш актуальних завдань в області охорони праці.

Одним з ефективних заходів пригнічення пилу є пінний спосіб. Переваги застосування піни порівняно з іншими способами гідрознепилення: в двічі менше, ніж при зрошенні, витрата води; незначне підвищення вологості атмосфери і поверхні, що пилить; висока ефективність знепилювання, особливо за рахунок придушення найбільш небезпечних для здоров'я людей дрібнодисперсних фракцій пилу; повітряно-механічна піна безпечна для людей, не викликає корозії металів, майже не електропровідна і дуже економічна [3, 4]. Основною перешкодою на шляху до широкого впровадження методу в ряді галузей промисловості є відсутність економічної і доступної піноутворюючої речовини. Тому пошук сучасних, найбільш ефективних поверхнево-активних речовин (ПАР) для пригнічення пилу є актуальним.

В роботі теоретично обґрунтовано вибір неіоногенних поверхнево-активних речовин „Неонол 9-12”, „ОС-20”, „ДС-10” за показниками: володіють піноутворюючою здатністю; мають хімічну стійкість в жорсткій воді та

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

швидке біологічне розкладання в стоках, не впливають на мікрофлору, не утворюють токсичних аерозолів [5]. В лабораторних дослідженнях вивчалась здатність водних розчинів НПАР від 0,25 % до 15 % на піноутворюючу здатність, стійкість, кратність, змочуваність.

В ході експерименту визначено, що при низьких концентраціях водних розчинів (до 1 %) „ДС-10” утворює невелику кількість піни. При температурі повітря 14 – 16 °С приготовлені водні розчини 5 – 15 %. „ДС-10” мутніли та згущувались, це пояснюється тим, що при низьких температурах поліоксиетиленові ланцюги „ДС-10” приймають розгорнуту конформацію та зменшується критичний параметр упаковки НПАР, який тісно пов'язане з піноутворюючою здатністю. При підвищенні температури до 20 °С поліоксиетиленові ланцюги приймають більш компактну форму, що збільшує значення критичного параметру упаковки „ДС-10”. Отже, піноутворюючу здатність НПАР можна також варіювати шляхом зміни температури до запропонованого вище механізму, при температурах нижче точки помутніння. Проте, піноутворення контролюється критичним параметром упаковки системи „ДС-10”, так що максимальна піноутворююча здатність досягається при його проміжних значеннях, що потребує подальших досліджень. „Неонол 9-12” має піноутворюючу здатність в п'ять разів більше ніж „ОС-20” при концентрації водного розчину 15 %.

Розчини НПАР „ОС-20” та „ДС-10” утворювали високодисперсну піну. Середньократна піна „ОС-20” мала стійкість 15 хвилин для „ДС-10” – 11 хвилин. При утворенні піни розчинами „Неонол 9-12” формується велика кількість піни, але володіє середньою стійкістю 7,2 хвилини. При збільшенні концентрації „Неонол 9-12” кількість піни зростає, але її стійкість майже не змінюється. Однак, „Неонол 9-12” можливо розглядати для пилоочищення, враховуючи слідує показники: повітряно-механічна піна формується достатньо добре при низьких концентраціях водного розчину (0,5 – 5 %) із зменшенням дисперсності, що сприятиме очищенню від мілкодисперсного пилу, найбільш пневмоконіознебезпечного; має меншу стійкість у порівнянні з піною необхідною для пилопригнічення. Отже, при збільшенні критичного параметру упаковки НПАР формує на поверхні вода-повітря щільно заповнені адсорбційні шари з високою когезією (підвищується поверхнева пружність та в'язкість), що визначає високу піноутворюючу здатність і стійкість піни „ОС-20”, „ДС-10”. В результаті математичного аналізу експерименту методом апроксимації встановлено відповідність взаємозв'язку стійкості піни від концентрації НПАР у логарифмічній залежності $y = 5,0684 \ln(x) + 1,8256$ з коефіцієнтом апроксимації $R^2 = 0,9521$.

Для гідрофобних матеріалів, таких як вугільний, коксовий пил, необхідно, щоб застосовані піноутворювачі мали достатні піноутворюючі та змочуючі властивості, тому були проведені дослідження змочуючої здібності НПАР – піноутворювачів по відношенню до вугільного пилу підігрітого до 115 °С. Найбільш високу здатність до змочування вугільного пилу показали НПАР „ОС-20” та „ДС-10”. Слід відмітити, що наведених даних не достатньо для характеристики взаємодії пилу з підігрітим пилом. Це питання потребує подальших досліджень в лабораторії і у виробничих умовах.

Література:

1. Порівняння технологій виробництва коксу рекуперативного типу з уловлюванням побічних продуктів коксування [Текст] / Товсей П., Камерон Я., Гордон Я., Красенів А. // Кокс і хімія. – 2013 – №1 – С. 9.
2. Коксохімічні підприємства України та проблеми екології [Текст] / Е.А. Ковальов // Діловий вісник. – 2008. – № 3 [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ucci.org.ua/synopsis/dv/2008/dv0803161.ru.html>.
3. Використання та застосування повітряно-механічної піни за допомогою піногенераторів для пилопригнічення при бурінні шпурів [Текст] / В.Г. Лукянов, В.А. Шмуригін, В.С. Забуга // Вісник науки Сибіру – 2013, – № 1(7) – с. 1 – 4.
4. Аналіз переваг реалізації пінного способу обезпилення повітря на виробництвах будівельної галузі [Текст] / В.І. Безпалов, О.С. Гурова // Економіка і екологія територіальної освіти – 2015 – №4 – с. 64 – 68.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПЛАНУВАННЯ ТА ОРГАНІЗАЦІЇ ПРОВЕДЕННЯ ЕВАКУАЦІЙНИХ ЗАХОДІВ

Мігіна Наталія Борисівна

Доцент, кандидат технічних наук,

ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», Україна, м. Дніпро

Плис Михайло Михайлович

Старший викладач ,

ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», Україна, м. Дніпро

Плис Михайло Михайлович

Асистент,

ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», Україна, м. Дніпро

Рогальов Михайло Васильович

Асистент,

ДВНЗ «Український державний хіміко-технологічний університет», Україна, м. Дніпро

Сипко Валерій Григорович

Викладач вищої категорії,

Обласні курси удосконалення керівних кадрів Навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Дніпропетровської області, Україна, м. Дніпро

***Анотація:** розглянуто положення Кодексу цивільного захисту України щодо організації евакуаційних заходів, направлених на захист населення у надзвичайних ситуаціях. Проведено аналіз нормативно-технічних документів в контексті організаційно-методичного забезпечення проведення евакуаційних заходів. Акцентовано увагу на визначенні критеріїв щодо доцільності проведення евакуаційних заходів. Викладено пропозиції з питань методичного забезпечення організації евакуаційних заходів.*

***Ключові слова:** евакуація; планування евакуації; евакуаційні органи; критерії евакуації; забезпечення евакуації.*

Кодексом цивільного захисту України [1] до заходів захисту населення від надзвичайних ситуацій, на ряду з іншими, віднесено заходи з евакуації (стаття 33) під якою розуміється організоване виведення чи вивезення із зони надзвичайної ситуації або зони можливого ураження населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення. Проведення евакуації визначено постановою Кабінету Міністрів України [2], якою затверджено «Порядок проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру» (далі «Порядок»).

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

«Порядок» визначає механізм здійснення організованого вивезення (виведення) населення із зон надзвичайних ситуацій (НС) і розміщення його поза зонами дії уражаючих факторів джерел НС у разі виникнення безпосередньої загрози життю та заподіяння шкоди здоров'ю населення, а також заходів з евакуації матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення, тобто в центрі уваги постанови - захист населення та матеріальних і культурних цінностей, а під терміном «населення» розглядаються всі категорії населення: і працюючі і не працюючі.

Принципово важливими питаннями від якості рішення яких залежить успішне проведення евакуаційних заходів є: а) створення евакуаційних органів; б) планування евакуаційних заходів; в) забезпечення евакуації. Наголошуємо на тому, що вирішення цих питань має проводитися заздалегідь і комплексно, тобто, всебічно на основі правової та методичної бази.

Створення органів з питань евакуації – органів, основним завданням яких є своєчасне і максимально безпечно вивезення (виведення) населення із зон, в яких виникла загроза життю людей або їх здоров'ю в безпечні райони.

«Порядок» зазначає, що для планування, та проведення евакуації у центральних органах влади та місцевих держадміністраціях, органах місцевого самоврядування та на об'єктах господарювання утворюються тимчасові органи з евакуації до яких віднесено: а) комісії з питань евакуації (КПЕ), б) збірні пункти евакуації (ЗПЕ), в) проміжні пункти евакуації (ПрПЕ), г) приймальні пункти евакуації (ППЕ). До органів евакуації можуть бути віднесені: а) «особи, що виконують функції евакуаційної комісії» - на об'єктах господарювання з чисельністю працюючого персоналу менш як 50 чоловік; б) оперативні групи, які за рішенням керівника КПЕ можуть утворюватися у невідкладних випадках, зокрема, для виконання функції ЗПЕ.

При утворенні органів з евакуації керівникам відповідних рівнів необхідно враховувати:

1) КПЕ відповідає за планування евакуації, підготовку населення до здійснення заходів з евакуації, підготовку органів з евакуації до виконання завдань, здійснення контролю за підготовкою проведення евакуації, приймання і розміщення евакуйованого населення, матеріальних і культурних цінностей. План евакуації населення підписується її головою, затверджується її засновником та погоджується з органом, на території якого планується розміщення евакуйованого населення. КПЕ організує оповіщення, евакуацію та прибуття на ЗПЕ непрацюючого населення, зокрема інвалідів певних категорій.

2) КПЕ об'єкта господарювання: а) організує оповіщення та ведення обліку працівників; б) уточнює дані про транспортні засоби, строк їх подання, маршрути і порядок руху; в) подає необхідну інформацію КПЕ, що утворена на території де планується розміщення евакуйованих працівників; г) забезпечує зустріч та розміщення евакуйованих працівників у безпечному районі та організує їх інформаційне забезпечення.

3) КПЕ органу, на території якого планується розміщення евакуйованого населення, розробляє план його приймання і розміщення у безпечному районі і його життєзабезпечення.

4) ЗПЕ призначені для збору і реєстрації евакуйованого населення та організації його вивезення (виведення) у безпечні райони і розміщуються з урахуванням видів транспорту на наявних міських площах, у відкритих безпечних місцях або безпечних приміщеннях. Вони уточнюють чисельність евакуйованого населення, порядок його відправлення, організують їх збір облік, здійснюють посадку населення на транспортні засоби, формують піші і транспортні колони, інформують КПЕ про відправлення населення, організують надання медичної допомоги евакуйованому населенню та охорону громадського порядку.

5) ПрПЕ розміщуються на зовнішньому кордоні зони НС, пов'язаної з радіоактивним забрудненням (хімічним зараженням), для пересадки населення з транспорту, що працював у зоні НС, на дезактивовані транспортні засоби, які здійснюють перевезення на незабрудненій (незараженій) території. Кількість, нумерація, місця розташування ПрПЕ, визначаються відповідними органами влади яким підпорядкована певна територія. На межі зони

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

забруднення у ПрПЕ здійснюється пересадка евакуйованого населення з транспортного засобу, що рухався забрудненою місцевістю, на незабруднений транспортний засіб. Під час пересадки населення за необхідності здійснюється його санітарна обробка та спеціальна обробка одягу, майна і транспорту.

6) ППЕ розгортаються для приймання, ведення обліку евакуйованого населення та відправлення їх до місць постійного (тимчасового) розміщення або перебування у безпечних районах. У безпечному районі вони організують підготовку пунктів висадки, уточнюють кількість населення, що прибуло, і порядок подачі транспортних засобів для його вивезення до пунктів розміщення, організують надання медичної допомоги евакуйованому населенню та охорону громадського порядку.

7) ЗПЕ, ПрПЕ та ППЕ забезпечуються зв'язком з районними, міськими, районними у містах, селищними, сільськими та об'єктовими КПЕ, пунктами посадки на транспортні засоби, вихідними пунктами руху пішки, медичними і транспортними службами.

8) Щороку органи з евакуації інформують органи, що їх створили про стан планування евакуації, власної підготовки до виконання покладених на них завдань, навчання населення діям під час проведення евакуації, обладнання станцій, портів, пунктів посадки (висадки), підготовку маршрутів, здійснення контролю за підготовкою транспортних засобів до евакуації, організацію ведення обліку евакуйованого населення, оповіщення органів управління та населення про початок евакуації, медичне забезпечення населення під час евакуації, підготовку до розміщення пунктів санітарної обробки населення, спеціальної обробки одягу, майна і транспорту, здійснення дозиметричного контролю у складі ППЕ.

9) Списки громадян, які підлягають евакуації, складаються у трьох примірниках, один з яких залишається в особи, яка здійснює управління об'єктом господарювання, будинком, другий - після уточнення списків надсилається на ЗПЕ (у разі одержання рішення про проведення евакуації), третій - на ППЕ. Такі списки коригуються щороку особами, які здійснюють управління об'єктами господарювання та будинками.

Аналізуючи функції тимчасових органів з евакуації виникає питання: чому органи, які повинні вирішувати такі складні та відповідальні завдання постійно - названо «тимчасовими»? На наш погляд цей термін в цьому контексті і недоречний і зайвий. Оскільки мова про термін, звернемо увагу ще на деякі за змістом «Положення»: а) «...розміщення його (населення) поза зонами дії уражаючих факторів джерел надзвичайної ситуації» - це, певне, в розумінні - розміщення людей в безпечній зоні; б) «...район для розміщення евакуйованого населення та його життєзабезпечення»; в) в багатьох випадках за відповідним змістом використовується термін «безпечний район» без пояснення його суті.

Ми вважаємо, що ці три поняття слід замінити одним: Безпечний район, тобто територія поза зонами дії уражаючих факторів, що можуть виникати в умовах НС і яка придатна для розміщення та життєзабезпечення евакуйованого населення. Заміна назви органів з евакуації відповідно з раніше діючими документами якісної складової не дала, але створила певні труднощі в роботі з раніше напрацьованими документами.

В контексті про терміни важливо звернути увагу ще і на такі: «пункт посадки», «пункт висадки», «пункт розміщення», «вихідний пункт руху пішки», «оперативна група», «медична та транспортна служби». Ці терміни в «Положенні» тільки використано, а їх суть чекає свого пояснення.

Із наведених положень в пунктах 1 - 9 не зрозуміло чому тільки для ПрПЕ (пункт 5) визначається їх кількість, нумерація та місце розташування? Ці питання цілком доречні і для збірних і для приймальних пунктів евакуації. А ще не зрозуміло хто і в якому порядку визначає нумерацію об'єктів, приписаних до відповідних пунктів евакуації. На наш погляд всі ці питання слід вирішити в одному документі центрального органу влади.

Вважаємо спірним положення «Порядку» згідно з яким час на розгортання і підготовку до роботи тимчасових органів евакуації (ТОЕ) усіх рівнів не повинен перевищувати 4-х годин в частині «з моменту отримання рішення про проведення евакуації». Це відносно вірно за умови, коли НС з моменту її виникнення є загрозливою для

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

здоров'я (життя) людей. Але така загроза може виникнути в умовах розвитку НС протягом годин і навіть діб, коли зупинити або локалізувати її розвиток не вдається. В таких умовах відповідні органи вже повинні бути в готовності приступити до роботи. І саме тому необхідно визначити зміст роботи органів з евакуації за режимами функціонування єдиної державної системи цивільного захисту (за етапами розвитку надзвичайної ситуації).

Планування евакуаційних заходів. Відносно планування «Порядок» наголошує на наступному: а) проведення евакуації забезпечується, зокрема, розробленням плану евакуації населення; б) для планування евакуації утворюються ТОЕ; в) за планування евакуації на відповідному рівні відповідає КПЕ; в) розроблення і виконання плану евакуації населення покладається на центральні органи виконавчої влади, Раду міністрів АРК, місцеві держадміністрації, органи місцевого самоврядування та суб'єкти господарювання, що проводять евакуацію населення.

Відповідно «Порядку»: Планування заходів з евакуації населення здійснюється за методикою, затвердженою Міноборони. Дещо по іншому питання методики планування трактується в «Кодексі»: Планування заходів з евакуації здійснюється відповідно до методики, що затверджується центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері цивільного захисту. На сьогодні таким органом є Державна служба України з питань надзвичайних ситуацій, що створена на заміну Міністерства з надзвичайних ситуацій.

Наявні документи [3,4,5] - застарілі, оскільки всі вони затверджені до прийняття Кодексу цивільного захисту України (2012 р.) і жоден з них не зареєстрований в Міністерстві юстиції України. Виходячи з цього зрозуміло одне: методики планування евакуаційних заходів відповідно положенням «Кодексу» або «Порядку» немає.

Підготовці планів евакуації має передувати вивчення керівних та нормативних документів, збір та підготовка вихідних даних, довідок про стан потенційно небезпечних об'єктів, кліматичні умови та рельєф місцевості (зокрема на територіях, де планується визначення безпечних районів), можливі техногенно-природні загрози для населених пунктів і територій, вибір та вивчення місць (адрес) розміщення органів з евакуації тощо.

В переліку вихідних даних може бути: а) дані про чисельність та категорії населення, що підпадає евакуації; б) характеристика дорожньо-транспортної мережі та транспортні можливості в обслуговуванні евакуаційних заходів; в) довідка про медичні можливості (склад медичного персоналу, забезпечення медикаментами та медичним майном і транспортом); г) довідка про органи з евакуації та стан їх підготовки до виконання своїх функцій.

Зміст та об'єм плану визначається багатьма факторами серед яких масштаби евакуаційних заходів, характер можливих НС, можливості щодо оперативного і всебічного забезпечення евакуації.

Текстова частина плану (варіант): а) порядок приведення в готовність органів з евакуації; б) порядок оповіщення населення про евакуацію; в) чисельність населення за категоріями та місцем проживання, що підпадає евакуації; г) терміни виконання евакуаційних заходів; можливий порядок використання колективних та індивідуальних засобів захисту людей на різних етапах розвитку надзвичайних ситуацій, маршрутах евакуації та за місцем розміщення; д) райони розміщення евакуйованих та порядок їх розміщення; е) маршрути вивезення (виведення) населення з урахуванням місць виникнення та характеру НС; ж) порядок вивозу (виведення) населення із зон НС з визначенням пунктів посадки та висадки в залежності від прогностичних даних про масштаби дії уражаючих факторів; з) організація забезпечення громадського порядку на територіях евакуації та регулювання дорожнього руху; к) види розвідки та умови організації її проведення; л) порядок управління евакуацією (зв'язок, сигнали управління, формалізовані документи, посадові особи для управління транспортними та пішими колонами, способи інформування та порядок інструктажів різних категорій населення); порядок реєстрації (перереєстрації) евакуйованих на пунктах евакуації.

Крім текстової частини плану відпрацьовуються додатки (топографічні карти, схеми або плани місцевості, схеми оповіщення, схеми зв'язку різні за змістом графіки, розрахунки часу, необхідної кількості транспорту,

рейсів і таке інше. На картах (планах) місцевості доцільно показати прогнозовані межі зон (районів) НС, осередки дії можливих уражальних факторів.

При визначенні маршрутів для пішохідних колон важливо заздалегідь вивчити їх на місцевості: встановити особливості маршруту, місця придатні для малих та великих привалів, наявність заболочених чи труднопрохідних ділянок і все це відмітити на карті (плані) місцевості.

Разом з цим, при плануванні слід урахувувати особливості пори року та погоди: пізня осінь, зима, рання весна, снігопад, дощ, сильний вітер, природно обмежений світлий час доби.

Забезпечення евакуації. Зрозуміло, що своєчасне та якісне проведення евакуації забезпечується реалістичним планом евакуації, оперативною і грамотною роботою органів з евакуації, рівнем підготовки населення до дій в умовах НС і, зокрема, під час евакуації, але цього замало.

Розвідка як фактор забезпечення евакуації. Рішення на проведення евакуації може бути прийнято тільки тоді, коли воно базується на чітких, зрозумілих і достовірних даних про обстановку, що характеризує НС та параметри її уражальних факторів. За характером та змістом розвідка поділяється на види, використання яких обумовлюється конкретною обстановкою на території (об'єкті) чи відсутністю даних про обстановку. Відповідно, за видами та призначенням, розвідка може бути: а) радіаційна та хімічна; б) пожежна; в) інженерна; г) медична; д) ветеринарна; ж) фітопатологічна та інші.

Наземна розвідка ведеться оперативно - рятувальною службою цивільного захисту, відповідними структурами центральних та місцевих органів влади, постами радіаційного та хімічного спостереження об'єктів господарювання. Наземна розвідка забезпечує дані про межі осередків ураження, рівнях радіації на місцевості, про стан будівель та споруд (зокрема, захисних та потенційно небезпечних) і характер їх зруйнувань, про стан доріг, транспорту. Щоденне спостереження за радіаційною обстановкою в районах розміщення АЕС та за хімічною обстановкою в районах ХНО ведеться штатними структурами таких об'єктів і їх інформація також є складовою для характеристики як щоденної обстановки так і в умовах НС.

Транспортне забезпечення евакуації населення передбачає підготовку, розподіл (заявки та виділення) і експлуатацію транспортних засобів, що плануються для евакуації, незалежно від форм власності та приналежності. Для вирішення питань транспортного забезпечення заздалегідь необхідно мати: а) перелік одиниць транспорту, що планується для евакоперевезень з періодичною перевіркою його готовності до перевезень; б) перелік пунктів технічного обслуговування транспорту які будуть забезпечувати його технічний стан; в) організаційне та юридичне забезпечення дії положень «Порядку» відносно того, що суб'єктові господарювання або громадянину, транспортні засоби яких залучалися для здійснення заходів з евакуації населення, компенсується вартість наданих послуг і розмір фактичних (понесених) витрат за рахунок коштів, що виділяються з відповідного бюджету на ліквідацію загрози виникнення НС або наслідків НС у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України [6]. Вирішувати ці питання слід, по перше, заздалегідь, а по-друге – на підставі зрозумілого методичного забезпечення.

Матеріально-технічне забезпечення полягає в завчасно продуманому і спланованому технічному постачанні паливно-мастильних матеріалів, запасних частин до техніки, води, продуктів харчування та предметів першої необхідності для евакуйованого населення і забезпечення діяльності органів з евакуації необхідним майном.

Медичне забезпечення евакуації населення передбачає охорону здоров'я евакуйованого населення, своєчасне надання медичної допомоги травмованим, отруєним, опроміненим, хронічно хворим), а також попередження виникнення та розповсюдження інфекційних захворювань. План медичного забезпечення евакуації населення має передбачати наступне:

а) попередні заходи медичного забезпечення евакуації; б) медичне забезпечення евакуації населення; в) медичне забезпечення евакуйованого населення в місцях розміщення евакуйованих; г) санітарно-гігієнічні та протиепідемічні заходи.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Суттєвими в забезпеченні евакуаційних заходів є інженерне забезпечення евакуації населення та охорона громадського порядку і забезпечення безпеки дорожнього руху, зв'язок. Для кожного виду забезпечення на всіх рівнях, з урахуванням можливостей та компетентності, слід заздалегідь виконати певні розрахунки, визначити конкретні сили і засоби, необхідні для виконання прогнозованих масштабів евакуації, визначити послідовність і об'єми завдань, терміни їх виконання, назначити виконавців з визначенням їх повноважень та відповідальності.

Інші проблемні питання планування та проведення евакуаційних заходів: про взаємодію щодо планування, прийняття рішення, забезпечення та організації проведення евакуації всіх органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, структур ЄДС ЦЗ та її підсистем, комісій з питань ТЕБ та НС, комісій з НС та комісій з питань евакуації: їх теоретична та практична підготовка, правове, нормативне та методичне забезпечення роботи (особливо органів з евакуації) в режимах функціонування ЄДС ЦЗ. «Кодекс» та «Порядок» тільки окреслили функції та схеми дії органів з евакуації. Тепер потрібно підготувати Типове положення в якому передбачити загальні положення, організаційну структуру, обов'язки членів органів з евакуації, особливості їх роботи в умовах режимів роботи ЄДС ЦЗ та різних за характером НС та подій. Керуючись Типовим положенням на місцях будуть напрацьовані свої Положення про роботу органів з врахуванням особливості регіону: природного, техногенного, соціального характеру, транспортних можливостей, можливостей інших видів забезпечення евакуації та інше. Документ регіонального рівня буде більш конкретним, дієвим і корисним для практичної роботи органів з евакуації на місцях.

Про принципи евакуації. Слід звернути увагу на необхідність поєднання евакуаційних заходів з іншими заходами захисту, на високий рівень взаємодії, компетентність, оперативність та відповідальність організаторів проведення евакуаційних заходів, а це межує з необхідністю удосконалення методів підбору людей та системи їх навчання, встановлення статусу членів органів з евакуації, їх прав та обов'язків.

Вважаємо за необхідне чітко визначити місце територіального та виробничого принципів і на цій основі визначити напрямки роботи стосовно евакуації сім'ями в контексті можливості забезпечення такої евакуації в реальних умовах НС і розселення сімей з урахуванням відношення членів сім'ї до організаційних, виробничих та інших обов'язків, адже члени однієї сім'ї можуть працювати і на різних підприємствах і в різних населених пунктах, або бути непрацездатними.

Суттєвою проблемою стає проблема вирішення організації евакуаційних заходів в умовах формування територіальних громад. Новим органам місцевого самоуправління необхідна, зокрема, **методична допомога** щодо планування можливих евакуаційних заходів.

Проблема критеріїв за якими приймається рішення про проведення евакуації. Необхідні більш зрозумілі та обґрунтовані критерії за якими приймається рішення на евакуацію, зокрема, необхідні методичні рекомендації щодо використання положень Закону України [7] про рівні втручання у разі радіаційної аварії, узгодивши їх з документами, що регламентують дозовий контроль [8] та йодну профілактику [9]. Маємо надію, що суттєві положення з цього питання буде закладено в ДСТУ [10] з евакуації, проект якого розглядається. Також пропонуємо підготувати Методику розрахунку прогнозованого дозового навантаження на населення та Методику планування заходів з евакуації. Виходячи з наявної воєнно-політичної обстановки необхідно мати і Методику планування та проведення евакуації в особливий період. Правовою базою такої Методики мають бути Кодекс цивільного захисту України, ряд Законів України та Указів Президента України з питань оборони країни.

Вище вже ставилося питання стосовно термінів віднесених до евакуації. Напрацювання Методики передбаченої «Кодексом» та «Порядком», прийняття згаданого ДСТУ, підготовка Типового положення про роботу органів з евакуації дозволять зняти цю проблему шляхом узгодження, редагування діючих та запровадження нових необхідних термінів.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

В Україні зберігається складна техногенна, природно-екологічна та соціальна обстановка, що вимагає постійної уваги і відповідальності як від державних та урядових структур, спеціальних органів цивільного захисту так і від кожного громадянина з урахуванням рівня їх компетентності та можливостей. В арсеналі заходів захисту важливе місце посідає евакуація і тому, що евакуаційні заходи в реальних умовах сьогодення є найбільш доступним способом захисту населення, необхідно завчасно і всебічно готуватися до можливих надзвичайних ситуацій, удосконалювати нормативні, методичні та організаційні компоненти її проведення в складних різноманітних і непередбачуваних умовах.

Література:

1. Кодекс цивільного захисту України № 5403-VI від 02.10.2012 року.
2. Порядок проведення евакуації населення у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру – постанова Кабінету Міністрів України № 841 від 30.10. 2013 р.
3. Методичні рекомендації щодо планування і порядку проведення евакуації населення – наказ МНС № 44 від 07.09.2004 р. Із змінами за наказом МНС № 809 від 08.08.2011 р.
4. Методичні рекомендації з питань планування і організації транспортного забезпечення евакуаційних заходів у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій техногенного, природного характеру та в особливий період – наказ МНС № 102 від 27.07.2005 р.
5. Методичні рекомендації з питань організації планування та проведення евакуаційних заходів на об'єктах господарської діяльності у разі виникнення надзвичайних ситуацій – наказ МНС № 761 від 07.09.2010 р.
6. Порядку здійснення компенсації вартості послуг і розміру фактичних (понесених) витрат суб'єкту господарювання та громадянину, транспортні засоби яких залучені для вивезення населення із зони надзвичайної ситуації, районів можливих бойових дій – постанова Кабінету Міністрів України № 581 від 14.08.2013 р. Із змінами, внесеними постановами Кабінету Міністрів України від 30.10.2013 р. № 841, від 30.9.2015 р. № 775.
7. Закон України № 15/98 ВР від 14.01.1998 року Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання.
8. Порядок створення єдиної державної системи контролю та обліку індивідуальних доз опромінення населення – постанова Кабінету Міністрів України № 379 від 23.04.2001 р.
9. Порядок здійснення невідкладних заходів йодної профілактики серед населення України у разі виникнення радіаційної аварії - Наказ Державної інспекції ядерного регулювання України № 154 від 08.11.2011 р. Зареєстровано в Мінюстиції України 25.11. 2011 р. за № 1353/20091.
10. Проект ДСТУ Безпека у надзвичайних ситуаціях. Евакуація населення. Загальні положення.

**КУРСОВА РОБОТА ЯК ЗАСІБ ДІАГНОСТИКИ ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНЬОГО
ФАХІВЦЯ**

Шмиголь Оксана Володимирівна
викладач вищої категорії,
голова циклової комісії комерційних дисциплін
Криворізького коледжу економіки та управління
ДВНЗ КНЕУ ім. Вадима Гетьмана

Анотація

В цій статті розкрито творчий підхід викладача до виконання курсових робіт студентами коледжу спеціальності 5.03051001 «Товарознавство та комерційна діяльність»

Ключові слова:

Класифікація товарів, фальсифікація товарів, моніторинг споживчого ринку, ідентифікація товарів, креативність, практична значимість, соціологічне дослідження

Зміст наукової роботи

Прагнення до нового – це перша
необхідність людського уявлення.

Стендаль

Викладання – це кумулятивне мистецтво. Ми постійно вчимося. Те, чого не можна зробити цього року, може здійснитися наступного. Не дуже вдалий курс після другої-третьої спроби збагатиться новими ідеями й набутим досвідом викладання. Не слід засмучуватись якщо реалії професійного життя заважають швидкому удосконаленню викладацьких навиків. Якщо робити все, що під силу, і постійно працювати над собою, то через декілька років рівень викладання обов'язково поліпшиться.

Криворізький коледж економіки та управління Державного вищого навчального закладу «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана» здійснює підготовку фахівців зі спеціальності 5.03051001"Товарознавство та комерційна діяльність". Студенти вивчають спеціальні дисципліни та проходять навчальну практику в супермаркетах міста Кривого Рогу.

Але цього недостатньо. На лекціях, практичних заняттях та під час відвідування гуртків вирішуючи задачі, викладач намагається віртуально перенести студентів в сучасні оптові та роздрібні торговельні підприємства. Таким чином поліпшуються практичні навички студентів, їх фахові знання.

Яким чином студент може проявити себе, як майбутній товаровознавець-комерсант? Така можливість існує на III курсі під час виконання курсової роботи з дисципліни "Товарознавство продовольчих товарів" та "Комерційна діяльність".

Курсова робота - це самостійне навчально-наукове, творче дослідження студента, яке виконується з певного курсу, в певний термін та за новими вимогами. Згідно з положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах України курсова робота виконується з метою закріплення, поглиблення і узагальнення знань, одержаних студентами за час навчання, та їх застосування до комплексного вирішення конкретного фахового завдання .

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Виконуючи курсову роботу, майбутні фахівці мають можливість закріпити теоретичний матеріал та проявити себе від товарознавця до керівника торговельного підприємства.

Для цього викладачем, який є керівником курсової роботи, розробляються теми, які розглядаються та схвалюються на засіданні циклової комісії комерційних дисциплін. Вибір теми студентами відбувається під керівництвом керівника курсової роботи, враховуючи здібності кожного. Наприклад, "Дослідження якості та формування асортименту масла вершкового".

Для якісного написання курсової роботи необхідна наявність відповідної літератури, нормативних документів, журналів, довідників. Якісне виконання курсової роботи вимагає від студентів поглиблених знань з усіх спеціальних дисциплін у взаємозв'язку між ними, вміння аналізувати реальні виробничі проблеми (теоретичні основи товарознавства, товарознавство продовольчих товарів, основи стандартизації, метрології та управління якістю, організація і технологія торговельних процесів, обладнання підприємств торгівлі, комерційна діяльність). Під час проведення консультацій використовується контактний метод навчання.

Шляхом дискусії з'ясовують її основні складові частини.

Перший розділ - теоретичний (споживні властивості; хімічний склад; технологія виробництва; класифікація та формування асортименту, вимоги до якості; умови пакування, маркування, транспортування та зберігання; дефекти; методи фальсифікації; правила продажу).

Другий розділ - аналітичний. Під час опитування застосовується елемент змагання, частину питань студенти складають самі. Кожен студент знає, що йому доведеться або відповідати, або ставити запитання з даної теми і це є додатковою мотивацією для активної роботи та консультації. Застосування в аудиторії діючої моделі завжди викликає похваллення студентів, часто виникає дискусія обговорення проблемних питань. Студенти при цьому виступають не пасивними споживачами готової інформації, а включаються в творчий процес самостійного мислення, пробують висловлювати власні ідеї. Тобто тим самим досягається головна мета - здатність логічно мислити, набуття навичок вирішення складних виробничих проблем. Маючи досвід самостійної роботи (відвідування гуртків, написання рефератів, проходження навчальної практики) студентам пропонується:

- провести аналіз органолептичної оцінки якості продовольчих товарів; порівняти з вимогами нормативного документу;
- проаналізувати стан маркування на відповідність вимогам нормативного документу;
- дослідити стан цінової політики товару в супермаркетах міста;
- порівняти види упаковки той чи іншої продукції, враховуючи переваги та недоліки;
- проаналізувати стан ринку виробників продукції;
- скласти анкету та провести соціологічне опитування в супермаркетах міста.

В третьому розділі студентам пропонується проаналізувати окремий продовольчий товар та його замітник.

Висновки курсової роботи носять підсумковий характер, де студент дає рекомендації, як майбутній фахівець, щодо придбання окремого товару.

Захищається курсова робота перед комісією (за участю керівника курсової роботи). Студент готує доповідь на 5 хвилин, яка супроводжується презентацією. Результатом захисту курсової роботи оцінюється за 4-х бальною шкалою.

Написання таких курсових робіт, формує у студента професійне мислення. Часто вони є прикладом студентських науково-дослідних робіт. Як показує практика студенти, які плідно займаються написанням курсових робіт, стають висококласними спеціалістами в галузі торгівлі, отримують вищу освіту та стають керівниками торговельних підприємств.

Література:

1. Нагасв В.М. Методика владання у вищій школі: Навч. посібник. – К.:Центр учбової літератури, 2007.- 232 стор.
2. А.Брінклі Мистецтво бути викладачем: Київ, Навчально-методичний центр «Консорсіум із удосконалення менеджмент – освіти в Україні», 2003 р., 145 стор.
3. Журнал Вища школа № 5, 2008 р.

Галузь «Інформаційні технології»:

**ВЕБ РЕСУРС ДОПОМОГИ ПРИ ВИБОРІ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ ТА ДИСТАНЦІЙНОМУ
НАВЧАННІ У CLOUD**

Цурін Олег Пилипович

к.т.н., доцент

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського»

Україна, м. Київ

Волошина Ольга Сергіївна

Студентка 4-го курсу НК «ІПСА»

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут ім. І. Сікорського»

Україна, м. Київ

Актуальність Дистанційне навчання (ДН) у CLOUD (Хмарах) стає все більш популярне у світі. Провідні Університети, такі як Stanford University, Massachusetts Institute of Technology та інші, все більше виставляють свої навчальні курси для дистанційного навчання в CLOUD. І це не благодійність, а реклама своїх розробок, бо кількість тих, хто навчається в Університеті після виставлення курсів у CLOUD збільшується у декілька разів. Частково обумовлено це тим, що сертифікат про навчання у CLOUD і в Університеті мають різну вагу для роботодавців. Рік аналізу курсів, що виставляються у CLOUD для ДН, показує по перше, що кількість проєктів збільшується, по друге, теми перекриваються, а в деяких проєктах вже почала встановлюватись «демократична» ціна (20-50\$). Стає питання - як можна в Університеті, наприклад, в Україні використовувати ті можливості які дає ДН в Хмарах. Крім відомих переваг ДН навчальні курси провідних Університетів світу дають сучасний світовий рівень технічного, програмного та інформаційного забезпечення по основним дисциплінам.

Важливе значення має комунікаційна складова ДН, що забезпечується через електронну пошту, форумита телеконференції. Слід відзначити головні особливості, що відрізняють такі системи дистанційних курсів від дистанційної освіти у класичному її розумінні:

- Відкритий доступ: учасники курсу не зареєстровані як студенти навчального закладу і відповідно не вносять оплату;
- Масштабованість: багато традиційних курсів залежать від співвідношення «студенти/викладач», а в даному випадку курс має бути розроблений, щоб підтримати невизначене число учасників.
- Отримання оперативної інформації про додаткові можливості навчання у Cloud
- Проблеми із сертифікацією і вони пов'язані з методами та засобами проведення контролю отриманих знань.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

В Університетах розуміють роль та значення особистих контактів зі студентами. Використання online дистанційного навчання постійно розширюється. Це обумовлено наступним:

- Нові покоління студентів можуть значно ефективніше працювати із сучасними інформаційними технологіями;
- Покращується якість та надійність сучасної IT-інфраструктури і більшість навчальних курсів нормально працюють на мобільних пристроях.

Недоліки ДН:

1. Якщо Ви маєте IP адреси всіх відомих проєктів, то Вам треба їх всі переглянути на предмет пошуку певного напрямку, наприклад, по Веб дизайну чи захисту інформації. Якщо це 1-2 проєкти, то питань не виникає, а якщо їх більше 10 і у кожного від 100 до 500 курсів, то це вже досить трудомістка задача;
2. Для ДН треба знання, хоча б середнього рівня, англійської мови, але переклад назв курсів повинен бути виконано на більш високому рівні;
3. Необхідна інформація про вартість, час проведення, організацію ДН;

Що пропонується.

Розглянуто наступні проєкти:

1. Udacity (www.udacity.com)
2. Coursera (www.coursera.org)
3. edX (www.edx.org)
4. Udemy (www.udemy.com)
5. MongoDB University (education.mongodb.com)
6. Stanford online course (class2go.stanford.edu)
7. Codecademy (www.codecademy.com)
8. Проект (www.eventedmind.com)
9. FreeVideoLectures(<http://freevideolectures.com/>)
10. Microsoft Virtual Academy (MVA) (<http://www.microsoftvirtualacademy.com/>)
11. NPTEL(<http://nptel.ac.in/>)
12. онлайн-проєкт(<http://www.ecse.rpi.edu/>)
13. Prometheus (<http://prometheus.org.ua>)

З цих проєктів зібрані курси, що надаються користувачам і створено Веб ресурс за адресою <http://dl-cloud.kpi.ua> його зовнішній вигляд надано на рис.1. Веб ресурс реалізовано на CMS DRUPAL

Рис.1

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

«Загальні відомості» надано інформацію про відомі проекти, їх можливості та особливості, їх розширення та перспективи.

Розділ «Каталоги курсів» надано курси по певним напрямкам і цей розділ постійно розширюється. Зараз перелік напрямків по Computer Sciences надано на рис.2 Зібрані курси з усіх проектів і загальна кількість курсів понад 600.

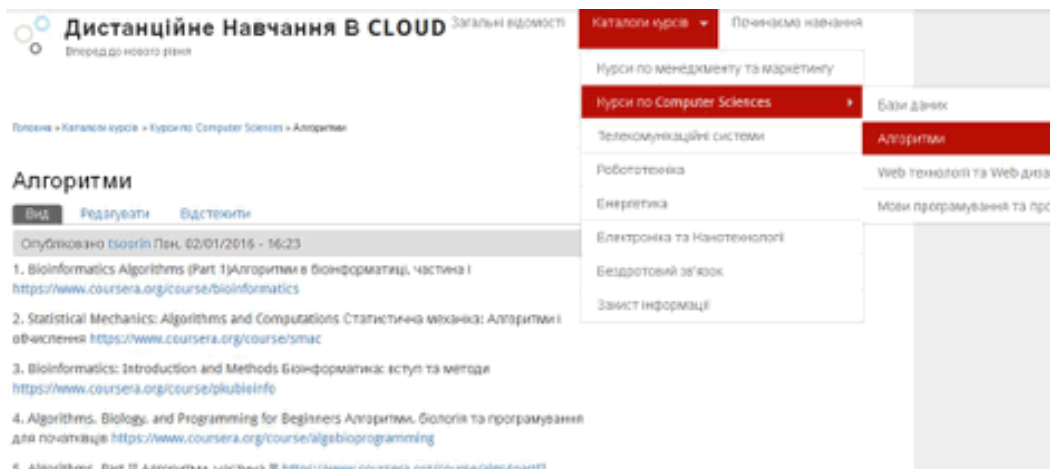

Рис.2

У розділі «Починаємо працювати» надано покрокову роботу у 4 проектах від запису на курс і до отримання сертифікату. Один з прикладів надано на рис 3.

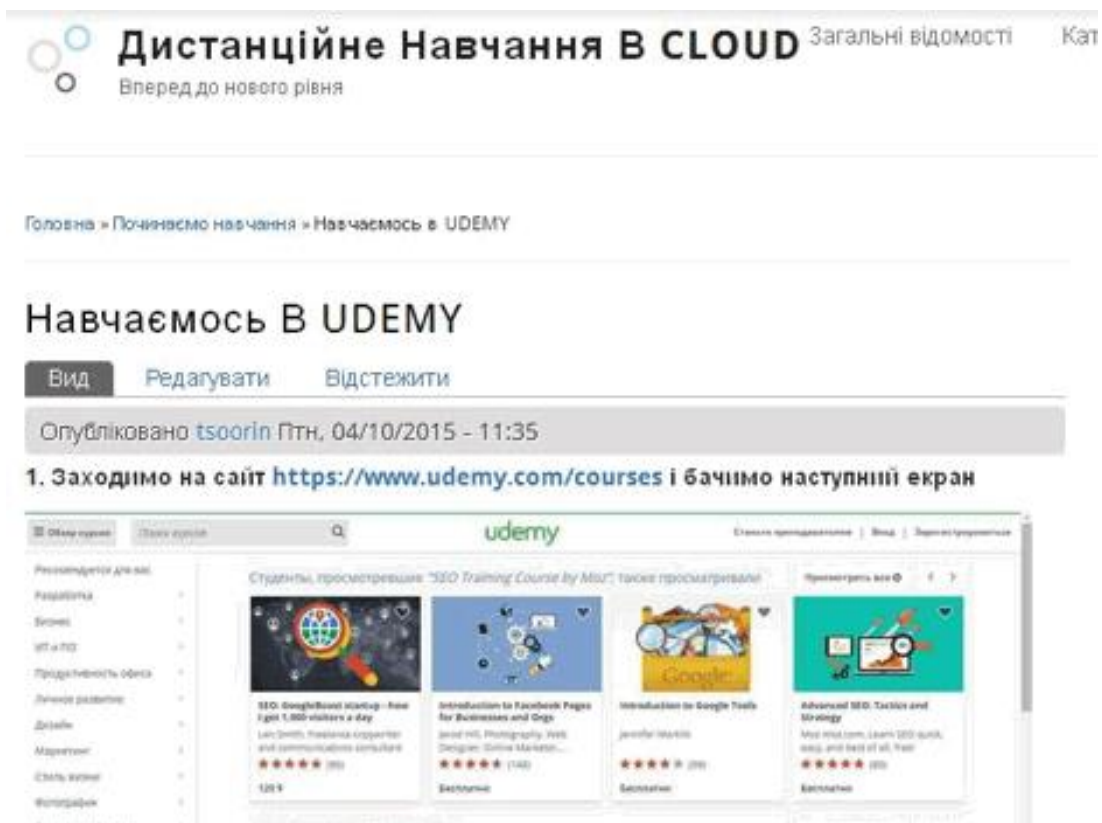

Рис.3

Слід відзначити роль та значення можливості пошуку по сайту . Пошук проводиться по зібраним курсам і це дає можливість знайти курси з певними назвами, що є у різних проектах. Була би доцільною інформація про особливості ДН при вивченні певного курсу, але це заплановано на подальший розвиток цього ресурсу. У якості експерименту було розглянуто вивчення JavaScript в CodeCademy. Курси англійською мовою без відео-лекцій. Знання англійської мови можуть бути середніми. Надається приклад та пояснення, що можна робити в цій мові програмування та як це реалізується. Після цього дається завдання і ви повинні виконати його, якщо щось не

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

виходить можна взяти підказку. Ці курси були безкоштовні, але вони дають тільки базові поняття, якщо ви зацікавилися і хочете продовжити навчання, то потрібно купити курс за \$19.99 / місяць.

Висновки

Треба аналізувати кожен курс, читати відгуки, дивитися програми курсів. Багато дистанційних курсів – платні, але їх ціна не дуже висока, вони коштують набагато дешевше, ніж звичайні курси. Тому ДН має більше переваг, ніж недоліків.

Галузь «Харчові технології та інженерія»:

ТЕХНОЛОГІЯ РИБНИХ СТРАВ ПІДВИЩЕНОЇ ХАРЧОВОЇ ЦІННОСТІ

Медведєва Анжеліка Олександрівна,

доцент, кандидат технічних наук,

Київський національний торговельно-економічний університет,

Україна, місто Київ

Антонюк Ірина Юріївна,

доцент, кандидат технічних наук,

Київський національний торговельно-економічний університет,

Україна, місто Київ

Анотація: У даній статті наведено технологію рибних котлет січених із використанням водорості цистозіри та кунжутної олії. За результатами досліджень доведено, що використання цих дієтичних добавок сприяє покращенню харчової та біологічної цінності розроблених страв, зокрема суттєво зростає вміст мінеральних речовин, особливо йоду та селену. Також покращується жирнокислотний склад страв внаслідок зростання вмісту ненасичених жирних кислот.

Ключові слова: *цистозіра, кунжутна олія, рибні страви, харчова цінність, мікроелементи*

Зміст наукової роботи. Вивчення харчового статусу населення України свідчить про тенденцію його погіршення. За останні роки поступово знизилася споживання харчових продуктів тваринного походження, овочів та фруктів, і, навпаки, підвищилася – хліба, круп, макаронних, кондитерських виробів, цукру. Усе це призвело до зниження забезпеченості білками, вітамінами, макро- і мікроелементами, як наслідок, – більшість населення має відхилення в стані здоров'я та потребує забезпечення дієтичним і лікувально-профілактичним харчуванням. Дослідження останніх років показали, що структура харчування змінилась, внаслідок чого в щоденному харчовому раціоні населення України існує дефіцит вітамінів: А, С, Е, D, В₁, В₂; спостерігається недостатнє вживання макро- і мікроелементів: кальцію, калію, фосфору, магнію, йоду, селену, а також білків та ПНЖК

Останнім часом у багатьох країнах світу велика увага приділяється новим нетрадиційним джерелам біологічно активних речовин. Особливе місце серед продуцентів цих речовин займають водорості, зокрема цистозіра. Не вдаючись детально в аналіз хімічного складу, відзначимо, що 1 г (на суху речовину) її забезпечує добову потребу в йоді, марганці, селені, кобальті. Вміст йоду (75-175 мг/100г), селену (65-95 мг/100г), заліза (15-30 мг/100г), кобальту (3,3-3,5 мг/100г) та інших мікроелементів ставить цистозіру за цими показниками на перше місце серед харчових продуктів України. Крім того, у її складі багато полісахаридів – альгінової кислоти,

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

фукоїдину, йодовмісних амінокислот і вітамінів.

Кунжутна олія є дуже важливою добавкою до щоденного раціону, яка покращує обмінні процеси в організмі, прискорює відновлення організму після стресів, значного фізичного перевантаження, знімає болі при артритах і ревматизмі, надає еластичності м'язам та сухожиллям. За результатами досліджень доведено, що кунжут містить речовини, які регулюють кисневий обмін в організмі, а це стримує процеси старіння і сприяє оновленню клітин.

Об'єктом наукового дослідження є технологія рибних січених страв підвищеної харчової та біологічної цінності.

Предмет дослідження – дієтичні добавки – цистозіра і кунжутна олія, рибні січені страви (котлети).

Мета дослідження – наукове обґрунтування та розроблення новітніх технологій рибних січених страв із використанням цистозіри і кунжутної олії.

Методи дослідження – органолептичні, фізико-хімічні, методи планування експерименту і математичної обробки експериментальних даних на основі комп'ютерних технологій.

Для визначення раціональної кількості цистозіри здійснювалася заміна частини риби (судак) на цистозіру, кунжутною олією замінювалася частина маргарину, передбаченого рецептурою. В першому досліді замінювали 1% риби на 1% цистозіри, 25% маргарину на 25% кунжутної олії (зразок № 1). В другому досліді замінювали 2,5% риби на 2,5% цистозіри, 50% маргарину на 50% кунжутної олії (зразок №2).

Провівши постановочні досліді можна зазначити, що найкращі органолептичні показники має зразок № 1 (4,9 бали); у цій композиції відчувається смак і запах морської водорості, і злегка відчутно аромат кунжутної олії. Другий дослід (зразок № 2) отримав нижчу органолептичну оцінку – 4,7 бали; смак і запах використаних добавок був дуже відчутний. Тому для подальших досліджень було обрано зразок № 1. Хімічний склад контрольного та дослідного зразків наведено у таблицях 1, 2.

Таблиця № 1

Вміст макроелементів у котлетах рибних із використанням порошку цистозіри та кунжутної олії, мг/100 г

Найменування страв	Показники			
	Калій	Кальцій	Магній	Фосфор
Котлети рибні (контроль)	238,0±6,0	54,0±3,0	25,0±1,0	185,0 ±3,0
Котлети рибні (дослід)	255,0±8,0	62,0±2,0	33,0±2,0	197,0± 8,0

Таблиця № 2

Вміст мікроелементів у котлетах рибних із використанням порошку цистозіри та кунжутної олії, мкг/100 г

Найменування страв	Показники			
	Залізо	Йод	Цинк	Селен
Котлети рибні (контроль)	1000,0±100	3,50±0,10	600,0±15,0	1,80±0,10
Котлети рибні (дослід)	1275, 0±110,0	115,0±7,0	635,0±12,0	30,0±1,0

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Завдяки використанню порошку цистозіри в технології виробництва котлет рибних січених підвищується вміст у них макро- та мікроелементів, особливо йоду та селену. Порошок цистозіри додають під час приготування котлетної рибної маси, що сприяє його рівномірному розподіленню у готових стравах.

Додавання кунжутної олії під час подаванням сприяє покращенню жирового складу страви, зокрема зростає вміст мононенасичених (олеїнова) і поліненасичених (лінолева) жирних кислот. Також додавання кунжутної олії дозволяє підвищити вміст вітаміну Е, який є дуже важливим для забезпечення нормального функціонування організму, зокрема репродуктивної сфери, як у жінок, так й у чоловіків.

Соціальний ефект від впровадження розроблених нових рибних страв полягає у забезпеченні населення продуктами оздоровчого харчування підвищеної харчової та біологічної цінності.

Галузь «Будівництво і архітектура»:

ТВОРЧИЙ ДОРОБОК АРХІТЕКТОРА МИХАЙЛА НЕТРИБ'ЯКА У БУДІВНИЦТВІ ЦЕРКОВ ТЕРНОПІЛЬЩИНИ У ПЕРІОД З 1995 – 2016 РОКИ

Дацюк Наталія Михайлівна

асистент

Тернопільський національний педагогічний

університет імені Володимира Гнатюка,

кафедра образотворчого мистецтва,

дизайну та методики їх викладання

місто Тернопіль

У статті досліджуються храми середньої, великої та дуже великої вмістимості, збудовані в період з 1995 року по 2016 рік на Тернопільщині. Вплив традицій українського храмобудування та нові форми в архітектурі церков в інтерпретації архітектора Михайла Нетриб'яка.

Ключові слова: храмобудування, візантійський стиль, сакральна архітектура, стиль в архітектурі.

Постановка проблеми. У перші роки незалежності України масово почалось відродження старих та будівництво нових сакральних будинків. У невеликих селах громади будували переважно малі церкви і каплиці. У містах і райцентрах відбувалось будівництво середніх, великих та дуже великих храмів. На даний час, в основному, проводиться будівництво малих і середніх церков в різних районах обласного центру, та області. Професор архітектури Конрад Куча - Кучинський з Варшавської Політехніки пише: "В майбутньому, гадаю, буде щораз більше тенденцій не до великих монументальних кафедральних соборів, але радше до більш камерних споруд, до місця, котре є поруч. І так, йдучи до праці, до школи, вийду з дому й матиму маленьку церкву поруч. Може це таке повернення до малого храму перших століть християнства. Але, як мені здається, це така модель менших – сусідських, локальних – спільнот. І не в тому річ, що менше вірних, але справа в самій системі простору, і в тому, що хоч і можемо доїхати до більшого храму за кілька кілометрів, воліємо радше мати меншу церкву поруч." [3]

Аналіз останніх досліджень. Сучасна церковна архітектура є об'єктом для досліджень багатьох науковців. Матеріали статті опираються на наукові розробки В. Ю. Дячок [1], С. Лінда [2] та ін.

Постановка завдання. Мета статті – дослідити сучасні тенденції розвитку середніх, великих та дуже великих храмів, збудованих за проектами архітектора М.М.Нетриб'яка, дослідити їх стильові прототипи.

Виклад основного матеріалу. При будівництві нового храму необхідно визначити його розміри, склад і площі основних і допоміжних приміщень, склад супутніх будівель і споруд. Головним показником величини храму є його вмістимість. Необхідно точно знати, яку кількість людей може вмістити дана будівля. Вмістимість сакрального будинку багато в чому визначає зовнішній і внутрішній вигляд споруди. Аналіз великої кількості храмів дозволяє підрозділити парафіяльні храми в залежності від вмістимості на чотири групи: малі, середні, великі і дуже великі. Зміна розмірів (місткості) від однієї групи до іншої призводить до суттєво якісних змін всього архітектурного вигляду сакральних будинків. [4]

Архітектором Михайлом Нетриб'яком запроєктована велика кількість об'єктів сакральної архітектури. Їх можна розділити на : каплиці і малі церквивмістимістю 50-150 прихожан, середні храми вмістимістю 300 - 700 прихожан, великі сакральні будинки вмістимістю - 700 – 1500 прихожан та дуже великі – більше 1500 прихожан.

До середніх об'єктів сакральної архітектури відносяться: храм УПЦ КП Святого Рівноапостольського князя Володимира в Бучачі , собор Святих Володимира і Ольги в місті ХоростківГусятинського району, Храм Покрову Пресвятої Богородиці УГКЦ в селі Біла Тернопільського району, церква Архістратиґа Божого МихаїлаУПЦ Київського Патріархату в с.ГолгочаПідгаєцького району, церква Різдва Богородиці по вулиці Київській в м.Тернополі (рис.1), церква Святої Трійці місто Копиченці (рис.2) , та інші.

До великих храмів відносяться: церква Пресвятої Богородиці селище Гусятин, церква святих апостолів Петра і Павла у м Козова, церква всіх святих українського народу містоПідгайці, церква Серця Христового в місті Заліщики та інші.

До дуже великих сакральних будинків відносяться: собор Матері Божої Неустанної Помочі по бульвару Данила Галицького в місті Тернополі (рис.3), собор Різдва Христового, УПЦ КП в місті Чернівці по вул.Небесної сотні (Комарова – Стасюка), собор Зарваницької Матері Божої в Марійському Духовному центрі в селі Зарваниця Тербовлянського району Тернопільської області.

Стилістика храмів архітектора Михайла Нетриб'яка – це, переважно, хрестово - купольні храми найбільш традиційні для України. Основу структури утворює в плані рівнокінцевий грецький хрест, над центром якого зводиться купол. На основі цієї схеми створюються компактні пірамідальні композиції, що йдуть до центрального верхнього хреста.

В церквах у м.Підгайці, м.Козова, м.Заліщики, м.Гусятин проглядаються певні паралелі з архітектурою Відродження. Класичність виявляється у прагненні до цілісності, зовнішній і внутрішній завершеності, порядку, чіткості структури.

Розглянемо об'ємно–планувальну структуру церкви Пресвятої Богородиці в селищі Гусятин Тернопільської області. В плані храм хрестовий , складається з однонавного об'єму, святилища, вхідного тамбуру зі сходами. Наявні хори і балкон. Гілки хреста мають склепінчасте перекриття, середньохрестя перекрите куполом. Всі гілки хреста зв'язані з середньохрестям арками, які є одночасно і підпружними для барабана. Над приміщеннями, що примикають до внутрішніх кутів хреста (центральної нави) розміщені чотири бані. Таке об'ємно – планувальне вирішення – характерне для церков, що відносяться до середніх і великих храмів.

Слід відзначити тенденцію розширення функції храмів де, крім традиційно сформованого ядра, з'являються нові функціональні групи приміщень: парафіяльні школи, громадські трапезні, хрещальні, підсобні приміщення. Як правило, вони розміщуються в цокольних поверхах. Таке вирішення наявне у храмах: собор святих апостолів Петра і Павла ус.м.т. Козова, собор Матері Божої Неустанної Помочі по бульвару Данила Галицького в місті Тернополі (рис.3), церква всіх святих українського народу містоПідгайці, церква Пресвятої Богородиці містоГусятин, Копиченці, собор Різдва Христового місто Чернівці, церква Різдва Богородиці по вулиці Київській в м. Тернополі.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Сучасний храм потребує розширення канонічних функцій - забезпечити потреби богослужіння, групових та індивідуальних запитів культурного вдосконалення. Єднання релігії та освіти дуже плідне в здійсненні духовного оновлення сучасного суспільства. Такий храм виконує важливі громадські функції.

У церкві в м.Бучач, церкві Святої Трійці місто Копиченці, соборі Дан Галицького проглядаються риси Чернігівської П'ятницької церкви – візантійського стилю.

Архітектурно-планувальне рішення церкви Святої Трійці місто Копиченці- це п'ятиверха хрещата в плані будівля, бічні рамена просторового хреста й апсида (вівтар) – майже рівні за площею, однакової висоти. Бабинець, над яким розташовані хори, вівтар, бічні рамена перекриті напівциліндричним склепінням. Над середньохрестям на чотирьох підпружних арках півкруглої форми підноситься циліндричний підбанник (ззовні восьмигранний) перекритий сферичним куполом. Підбанник завершується восьмигранною банею. Баня увінчана ліхтарем з хрестом. Стіни, що м'яко переходять у склепіння і вітражі, створюють цікаву гру світла як зовні, так і в інтер'єрі храму. Церква відзначається гармонійними пропорціями, чіткістю та логікою побудови архітектурної форми, лаконічністю мас. Силует церкви утворює традиційну пірамідальну композицію зовнішніх та внутрішніх просторів, які відображають гармонійну і новітню храмову споруду.

Висновки. Таким чином, досліджуючи сучасні храми, збудовані на території Тернопільщини архітектором М.М.Нетриб'яком, робимо висновок, що сакральні будівлі є одним із найбільш масових типів громадських споруд у сучасному будівництві, в залежності від місця будівництва та громадської потреби вони поділяються на групи. Сакральна архітектура ввібрала не тільки модернові сучасні форми, а й опирається, насамперед, на прадавні традиції українського зодчества, зокрема Русько – Візантійського періоду, добу відродження(бароко) та кінець XIX– перша третина XX ст.

Рис.1 Церква Різдва Богородиці по вулиці Київській в м. Тернополі

Рис.2 Церква Святої Трійці місто Копиченці Гусятинського р-ну

Рис.3 Собор Матері Божої Неустанної Помочі по бульвару Данила Галицького в місті Тернополі

Бібліографічний список

1. Дячок Ю.В. Творчий внесок Михайла Нетриб'яка в архітектурний простір Тернопільщини / Ю.В.Дячок // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету В.Гнатюка. Серія: Мистецтвознавство / [за ред. О. С. Смоляка]. – Тернопіль: ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2012. – №1. – 177–179 с.
2. Лінда С., Іваночко У. Стильові пошуки в сакральній архітектурі сучасної України / С. Лінда, к. арх., У. Іваночко, к. арх.// Національний університет «Львівська політехніка». – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/> 2009.
3. Д.Епіхіна. Традиційність та новаторські тенденції в сучасній сакральній архітектурі України// er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/11382.
4. Возняк, Е. Р. Архитектура православных храмов на примере храмов Санкт-Петербурга: учеб. пособ. / Е. Р. Возняк, В. С. Горюнов, С. В. Семенцов; СПбГАСУ. – СПб., 2010. – С. 56–57.6. Д. Епіхіна. Традиційність та новаторські тенденції в сучасній сакральній архітектурі України// er.nau.edu.ua/bitstream/NAU/11382. 2012.

Галузь «Лісові культури та фітомеліорація»:

**ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ ЛІСІВ УКРАЇНИ МЕТОДАМИ ЛІСОВОЇ
СЕЛЕКЦІЇ ТА ЛІСОВОГО НАСІННИЦТВА**

Юрків Зіновій Мирович
член-кореспондент Лісівничої академії наук України,
кандидат сільськогосподарських наук,
начальник ВП «Вінницька лісонасіннєва лабораторія»
доцент кафедри садово-паркового господарства,
садівництва та виноградарства,
Вінницький національний аграрний університет.
м. Вінниця, Україна.
Тел.: +38-067-370-06-22.
E-mail: VDZLI@ukr.net

На сьогодні спостерігається процес інтенсифікації ведення лісового господарства при якому все більше впроваджуються селекційні методи і наукові досягнення при вирощуванні лісових насаджень. Спадкові властивості деревних видів, їх мінливість, встановлення закономірностей які визначають і впливають на ці процеси, а також залежність цих процесів від факторів навколишнього середовища може суттєво покращити стан та підвищити продуктивність лісів нашої держави.

Ключові слова: лісова селекція, лісове насінництво, об'єкти постійної лісонасінної бази, спадкові властивості, гібридизація, генетичний рівень, сорти лісових видів.

Істотне підвищення продуктивності, біологічної стійкості та господарської цінності лісів України неможливе без удосконалення та покращення організації і ведення лісового насінництва на генетико-селекційні основи. Лісове насінництво сформувалось як галузь лісового господарства, завданням якої є одержання насіння лісових порід з цінними спадковими властивостями та високою посівною якістю для створення високопродуктивних і високоякісних поколінь лісу [3]. Вирішити це завдання можна, завдяки створенню та ефективному функціонуванню об'єктів постійної лісонасінної бази (ПЛНБ) на селекційній основі, що передбачає використання для збору насіння високопродуктивних цінних деревостанів, плюсових дерев, створення лісонасінних та архівно-маточних плантацій, наукового обґрунтування методології лісонасінного районування. Розвиток цієї галузі тісно пов'язаний з відбором та збереженням цінного генетичного фонду лісових порід, вивченням генетичної структури деревостанів, організацією генетичних резерватів, клонових архівів плюсових дерев, створенням випробувальних лісових культур [3, 4].

Основним завданням лісового насінництва є отримання достатньої кількості насіння лісових деревних рослин з цінними спадковими властивостями і високими посівними якостями для штучного лісовідновлення, лісорозведення та підвищити продуктивність і стійкість лісових насаджень, покращити їх якість [2, 3]. Важливою вимогою лісового насінництва є оцінка екотипологічної якості насіння кожного виду.

Генетичні властивості насіння є найважливішим фактором, що впливає на продуктивність і біологічну стійкість деревостанів [1]. Однак, протягом всієї історії лісовирощування практична діяльність лісового господарства не відповідала науковим основам генетики та селекції добору й розмноження кращих форм лісових дерев.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

До недавнього часу у практиці лісового господарства, зазвичай, не брали до уваги спадкові властивості вихідного посівного матеріалу, із якого створювали лісові насадження. Насіння лісових деревних видів заготовляли, а в окремих випадках заготовляють і дотепер, із не провірених на спадкові властивості дерев. Заготівля насіння без урахування його походження та спадкових властивостей призводить до «мінусової селекції», внаслідок чого наступні покоління лісу відзначатимуться гіршими показниками продуктивності та стійкості, ніж попередні.

Для заготівлі лісового насіння у лісогосподарських підприємствах України за основними лісотвірними породами виділені об'єкти постійної лісонасінної бази. Наявність об'єктів ПЛНБ в Україні наведено в таблиці. На жаль, використання об'єктів ПЛНБ для заготівлі насіння в різних регіонах України та в різних лісогосподарських підприємствах становить від 1% до 80% всієї заготівлі насіння. В окремих підприємства об'єкти ПЛНБ для заготівлі лісового насіння не використовуються взагалі. В більшості випадків для заготівлі насіння використовуються випадкові дерева, як правило низькорослі, з низько опущеними кронами що не відзначаються високими якістьми, так як з таких дерев найлегше заготовляти насіння.

Однак, слід відзначити, що багато науковців [1, 2, 7], та й практичний досвід свідчить про те, що такі ознаки дерев, як швидкість росту, прямолінійність стовбура, розвиток крони, довговічність, стійкість до хвороб і шкідників і ін. передаються по спадковості.

Таблиця

Площа лісів та наявність атестованих об'єктів ПЛНБ за лісорослинними зонами України

Лісорослинна зона	Площа лісів, тис. га	Лісистість, %		Наявність об'єктів ПЛНБ				
		фактична	оптимальна	Плюсові дерева, шт.	Плюсові насадження, тис. га	ЛНП, тис. га	ПЛНД, тис. га	Ген. резервати тис. га
Полісся	3133,6	26,0	37,0	1117	0,697	0,455	4,847	6,175
Лісостеп	2554,1	13,0	17,0	1269	1,205	0,496	5,940	5,233
Степ	1601,6	3,5	8,0	492	0,006	0,012	1,681	0,681
Карпати	1973,1	40,2	53,0	1261	0,178	0,124	2,998	9,061
Крим	311,5	10,2	13,0	361	0,007	0,021	0,206	0,831
Всього по Україні	9573,9	15,7	22,0	4500	2,093	1,108	15,672	21,981

Ліси по території України розташовані дуже нерівномірно. Лісистість у різних природних зонах має значні відмінності і є нижчою від оптимального рівня. На даний час лісистість території України становить 15,7%, що значно менше ніж лісистість більшості країн світу (Франція – 27,6%, Польща – 28,6%, Німеччина – 30,1%, Італія – 32,7%, Швеція – 60,3%, Фінляндія – 64,7%). Для підвищення лісистості України до оптимального рівня, необхідно створювати багато нових лісів, що в свою чергу потребує великого обсягу садивного та посівного матеріалу який би відзначався високими спадковими властивостями. Відбір насінних дерев і насаджень, створення лісонасінних

плантацій перевірених на спадкові властивості повинен привести до суттєвого покращення спадкових властивостей посівного матеріалу, і відповідно, до покращення створюваних лісових насаджень.

Відбір і використання плюсових дерев і насаджень в більшій мірі є ефективний, якщо це супроводжується перевіркою спадкових властивостей по потомству. Така перевірка організовується шляхом закладання випробних та дослідних культур із насіння зібраного з окремого плюсового дерева. При цьому необхідно мати на увазі, що насіння зібране з одного і того ж плюсового дерева в різні роки може відрізнитись в генетичному відношенні. Це пояснюється тим, що в різні роки насіння отримане на одному і тому ж материнському дереві формується внаслідок перезапилення різних дерев з різною спадковою властивістю. Для уникнення небажаних перезапилень проводять контрольоване запилення відомим пилок. В іншому випадку перевірка спадкових властивостей повинна бути багаторазовою з використанням насіння зібраного в різні роки [6].

Але не тільки за допомогою відбору насінних дерев та насаджень та перевірки їх на спадковість можна покращити якість наших лісів та підвищити їх продуктивність. Велике значення в цьому мають селекційні методи, за допомогою яких ми можемо внести корективи в природу лісових деревних видів. До таких методів відноситься внутрішньовидова та віддалена гібридизація.

Гібридизація може здійснюватися в межах одного виду (внутрішньовидова гібридизація) і між різними систематичними групами (віддалена гібридизація, при якій відбувається об'єднання різних геномів) [5]. Для першого покоління гібридів часто характерний гетерозис, що виражається в кращій пристосованості і життєздатності організмів.

Організми одного виду можуть схрещуватися один з одним. Хоча сумісність у межах одного виду і визначає можливість схрещування, ці межі не є абсолютно чіткими. Це стало очевидно на прикладі безлічі гібридів, які існують між різними видами (міжвидових гібридів). У селекції деревних рослин і в сільському господарстві, здатність рослин до видового та міжвидового схрещування визначає переміщення генів серед культур і між культурами та їх дикими родичами.

Віддалена гібридизація – це процеси схрещувань, коли підібрані пари належать до різних видів або родів, тобто є віддаленими не в географічному, а в родинному відношенні [6]. Віддалена гібридизація відіграє особливу роль в еволюції і селекції. Саме завдяки їй відбувається процес виникнення в природних умовах і використання в практичній діяльності нових екземплярів, які раніше не існували і які суміщають ознаки різних видів або родів за рахунок комбінації спадкового матеріалу.

Для подальшого прогресу у виведенні нових сортів, що мають комплекс біологічних, господарсько-корисних і кореляційно пов'язаних з ними морфологічних ознак, дуже часто виникає гостра необхідність вийти за межі виду для запозичення необхідних властивостей від інших видів. В більшості випадків, гібридам деревних видів властивий гетерозисний ефект і вони розвивають цінні в лісівничому відношенні ознаки, що дає можливість підвищити продуктивність і якість лісових насаджень.

За допомогою застосування гібридизації, ціленаправленого випробування гібридів, інтродукції та ступінчастої акліматизації можна розширити культивовані ареали багатьох цінних деревних видів і вирощувати їх в насадженнях далеко за межами їх природних ареалів. Для багатьох видів що інтродуковані в наші умови ступінь акліматизації є досить високий. Однак слід зазначити що багато деревних видів на даному етапі проходять випробування та подальше введення їх в лісові насадження.

Не дивлячись на велике значення лісової селекції, слід відзначити, що вона внаслідок своєї специфіки та відносно не багаторічного досвіду, сильно відстає від селекції сільськогосподарських рослин, яка розвивається швидкими темпами і має значні досягнення в сільськогосподарському виробництві, забезпечуючи його цінними сортами с/г культур.

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

Відставання лісової селекції пов'язане з рядом об'єктивних та суб'єктивних причин в основному соціального та економічного характеру. В більшості випадків гальмування селекційних робіт в лісовому господарстві зумовлювались довготривалим періодом досліджень що міг тривати десятками, а то і сотнями років. Відтак приходилось починати селекційні дослідження одному поколінню науковців, а закінчувати іншому. Внаслідок цього, часто виникали протиріччя між науковцями на різних етапах селекційних робіт.

Гальмування селекційних робіт в лісовому господарстві зумовлювалось і тим, що лісову селекцію продовжували розглядати як важливу і перспективну для майбутнього лісового господарства, але на певному етапі не пов'язану з повсякденними потребами лісогосподарського виробництва від яких був би миттєвий ефект. Такий неправильний підхід приводив до того, що розвиток лісової селекції стримувався, матеріальні і людські ресурси лісової селекції обмежувались. Все це призвело до того, що потреби лісового господарства в наш час перевищили той рівень розвитку лісової селекції, який би був нею досягнутий у відповідних умовах, і вона виявилась в значній мірі не готова до того, щоб швидко відповідати на сьогоденні потреби виробництва. При цьому слід відзначити, що відповіді селекційної науки на потреби виробництва значно складніші, ніж відповіді інших галузей лісівничої науки.

Реальність сьогодення потребує, щоби лісова селекція розвивалась більш інтенсивніше і забезпечила б виробництво високопродуктивними та цінними сортами деревних видів. Для цього потрібно значно збільшити зусилля працівників лісової селекції і забезпечити для них найбільш сприятливі умови праці. Робота по виведенню нових сортів рослин потребує в наш час підготовлених професіоналів і відповідної матеріально-технічної бази, відповідного обладнання, наявність достатніх площ для створення селекційних розсадників, плантацій, випробних культур і дослідних насаджень. Значна робота по цьому в наш час проводиться, але в міру тих чи інших причин (відсутність фінансування) цього недостатньо для того щоб в повній мірі відповісти на сьогоденні потреби виробництва.

На сьогодні в наші державі і закордоном спостерігається процес інтенсифікації ведення лісового господарства при якому все більше впроваджуються селекційні методи і наукові досягнення при вирощуванні лісових насаджень. В багатьох країнах (Білорусь, Польща, Німеччина і ін.) ведуться доволі масштабні роботи по покращенню деревних видів з використанням досягнень лісової генетики і лісової селекції. При цьому основна увага досліджень приділена на організацію елітного насінництва лісових порід з використанням таких наук як фізіологія, біохімія, цитологія, клональне мікророзмноження, клітинна і генна інженерія та ін. В наш час працює доволі багато установ, які займаються виведенням нових форм деревних видів та їх удосконаленням. Розробляються методи масового отримання гібридного насіння, способи генетичної оцінки насінного матеріалу та успадкування цінних ознак. В багатьох державах ці роботи ведуться як в державних, так і в приватних лісах. Це ще раз підтверджує доцільність та перспективність впровадження селекційних методів в лісове господарство для отримання результату у вигляді покращення лісів на перспективу. В роботі по селекції лісових порід, ми безумовно повинні використовувати позитивний закордонний досвід.

Отже, забезпечення лісового господарства високоякісним насінням з цінними спадковими властивостями в достатньому обсязі можливе за наявності і ефективного використання об'єктів ПЛНБ та чіткої організації збору лісонасінної сировини, його переробки, зберігання та підготовки до висіву. Насамперед, насіння необхідно заготовляти на об'єктах ПЛНБ, використовуючи максимально їхній потенціал у врожайні роки.

Для повного забезпечення потреб лісового господарства цінним у селекційному відношенні та високоякісним насінням потрібно розширити наявну постійну лісонасінну базу, покращити стан і підвищити генетичний рівень її об'єктів.

Вся практична робота по селекції деревних порід і лісовому насінництву повинна базуватись на принципах про спадковість і мінливість організмів. Селекція на потреби виробництва повинна відповідати не теоретичною

«Наукова думка сучасності і майбутнього» (30 січня - 7 лютого 2017р.)

розробкою рекомендацій, а її відповідь повинна бути у виведенні нових сортів лісових видів з генетично покращеним насінним матеріалом.

Вивчення спадковості деревних видів, їх мінливості, встановлення закономірностей які визначають і впливають на ці процеси, а також залежність цих процесів від факторів навколишнього середовища та вплив зовнішнього середовища на формування ознак і властивостей деревних рослин може суттєво покращити стан та підвищити продуктивність лісів нашої держави. Особливо велике значення має питання гетерозису деревних порід і розвиток ознак стійких до різних негативних факторів зовнішнього середовища. Всі ці питання мають велике значення для розвитку лісової селекції і успішного застосування її на практиці лісового господарства.

Вивчення формової різноманітності географічних і едафічних екотипів основних лісоутворюючих видів дасть можливість удосконалити наукові підходи та практичні заходи щодо поповнення фонду лісових порід підвищеного генетичного рівня для створення стійких і продуктивних насаджень шляхом виведення форм, найбільш пристосованих до місцевих ґрунтово-кліматичних умов та факторів зовнішнього середовища.

Список використаних джерел

1. Альбенский А.В. Селекция древесных пород и семеноводство: моногр. / Аль-бенский А.В. – М.-Л. : Гослесбумиздат. – 1959. – 306 с.
2. Білоус В.І. Лісова селекція: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Білоус В.І. – Умань, 2003. – 534 с.
3. Дебринюк Ю.М. Лісове насінництво: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / Дебринюк Ю.М., Калінін М.І., Гузь М.М., Шаблій І.В. – Львів: Світ, 1998 – 425 с.
4. Лось С.А. Рекомендації з питань лісового насінництва / С.А.Лось та ін. – Харків, 2008 – 33 с.
5. Селекционные основы повышения продуктивности лесов. Сборник научных трудов – Воронеж, 1979. – 132 с.
6. Селекция, интродукция и семеноводство древесных лесных пород. Сборник научных трудов – Киев: И-во «Урожай», 1964. – 244 с.
7. Яцик Р.М. Основи генетики і селекції лісових рослин / Р.М.Яцик, Ю.І.Гайда, В.М.Случик – Тернопіль: «Підручники і посібники», 2012. – 288 с.

НАУКОВЕ МИСЛЕННЯ: Збірник статей учасників восьмої всеукраїнської практично-пізнавальної інтернет-конференції «Наукова думка сучасності і майбутнього», (30 січня по 7 лютого 2017р.). – Видавництво НМ. – Дніпро, 2017. – 108 с.

Підписано до друку 13.02.2017 р.

Друк офсетний. Папір типографський. Тираж 50 прим. Замовлення № 010008